JORGE IC A ZA

GROAP
A
CU
INDIEN

ICurant înainte

În literatura ţărilor din America Latină s'au petrecut în ultimii 20 de ani schimbări fundamentale, în locul unei literaturi în care, datorită

influenţei artei occidentului decadent şi în special artei spaniole, accentul cădea pe rafinamente fără conţinut sau cu un conţinut vădit reacţionar, pe o preţiozitate specifică celor care se îndepărtează de problemele poporului, a apărut o literatură care oglindeşte exploatarea existentă în aceste ţări şi încearcă să determine o coalizare împotriva ei.

În mai toate statele Americii Latine, cercetătorul găseşte astăzi câte un grup de scriitori revoluţionari. Astfel, în Brazilia, întâlnim proza revoluţionară şi plină de poezie

a unui scriitor ca Jorge Amado, în Chile, lirismul vulcanic al lui Pablo Neruda, ş. a.

În cadrele acestei geografii literare, operele scriitorilor ecuadorieni ocupă un loc special.

În Ecuador domneşte teroarea specifică alianţei dintre marii latifundiari şi capitalism. Formele feudale şi formele capitaliste coexistă, neputănău-se vorbi de o desăvârşire a revoluţiei 'burgheze. În acelaş timp, spiritul tiranic al dominaţiei coloniale se exercită împotriva tuturor popoarelor de coloare care cunosc

condiţiile unei vieţi de sclavi: Piei roşii, locuitori ai munţilor, Negri,, locuitori ai Coastei, Choloşi, locuitori ai Insulelor. America Latină este un continent al celei mai cumplite exploatări, al celei mai cumplite apăsări a păturilor muncitoare. Formele pe care le îmbracă nedreptatea şi făţărnicia, sunt pline da o violenţă şi de un rafinament care nu puteau să nu revolte •tânăra generaţie de scriitori Aceştia au început să zugrăvească În cărţile lor viaţa poporului din Ecuador şi *lupta*

lui pentru* asigurarea *unei vieţi umane.

În fruntea acestui grup se află următorii scriitori.; Alfredo Diez Canseco, José de la. Cuadra, Gil Gilbert, J. Gallegos Lara, Jorge Icaza, Aguilera Ma'ta. Pablo Palacio, Humberto Salvador şi Benjamin Car- rion, care poate fi considerat drept teoreticianul miş-

Operele scriitorilor citaţi mai sus se încadrează într'un realism critic cu vădite accente revoluţionare. Preocupaţi de urmărirea luptei de clasă* şi *de studierea moravurilor societăţii în care trăiesc, ei şi-au făurit

un stil sobru şi dur,, de acvafortişti.

În prezentarea nedreptăţilor, împilării, crimelor şi a făţărniciei răspândite de slujitorii* **bisericii** *catolice, scriitorii nu şovăiesc să întrebuinţeze colorile cele mai tari şi imaginile cele mai îndrăzneţe. Poate că această utilizare a cruzimii şi o oarecare înclinare spre problemele erotice, precum şi spre cele ale maladivului, fac ca această literatură să fie încă departe de aceea pentru care militām noi azi. Dacă situaţia specifică a acestor ţări justifică

într'o oarecare măsură violenţele, ea nu e în stare să justifice înclinarea, spre această menţinere în cadrul preocupărilor, a analizei nevrozelor şi a erotismului.
Cu toate acestea, nu putem spune că **în** ***complexul literaturii occidentale, literatura de care am vorbit nu ocupă un loc special şi nu constitue o manifestare demnă ds elogii.***
Noua orientare se poate vedea din simpla urmărire a subiectelor operelor acestor scriitori.

Atenţia criticii a fost atrasă pentru prima oară de un volum de nuvele întitulat „Cei care se duc" şi datorit scriitorilor Gal'egos Lara, Gil Gilbert şi Aquilera Malta. Pe aceeaşi linie, José de la Cuadra avea să publice mai târziu mai multe culegeri de nuvele. Cu Alfredo Diez Canseco avem primul romancier. În romanele lui, mai cu seamă în cel întitulat „Cheiul", ne este înfăţişată viaţa■ muncitorilor de pe cheiurile Guayaciuilului. Eroii romanului Juan hamalul şi Maria del Secorro, o vitează fiică a poporului, reprezintă

clasele muncitoare oprimate* de o *castă egoistă, lipsită de sentimentele cele mai elementare de justiţie şi omenie. Âguilera Malta ne-a dat cu „Don Goyo", romanul Choloşilor din insule şi din deltă, romanul populaţiei de pescari şi pădurari din împrejurimile Guayaquilului, iar cu „Zona Canalului", un tablou al felului în care imperialismul Statelor Unite a invadat America Latină, transformând pe muncitorii albi, ca şi ps muncitorii de coloare, în nişte adevăraţi sclavi. Hum- berto Salvadar a

zugrăvit, în romanul „Tovarăşul", viaţa unui şomer înebunit de foame şi de lipsa de lucru, şi pierdut în periferia mizerabilă din Quito. Apoi, în „Muncitorii", a prezentat o frescă a diverselor clase sociale care se înfruntă în Capitala ţării. În ‚Noembrie", a zugrăvit cu apă tare o galerie de arivişti, de politicieni în slujba reacţiunii, într'un cuvânt: toată clica conducătoare. Scriitorul a continuat aceste studii şi în romanele următoare: „Romanul întrerupt", „Prometeu" şi ***„Universitatea centrală", ocupăndu-se în cel de al doi'ea***

de cei pe care el îi denumeşte „proletarii culturii".

În sfârşit, Jorge îcaza, a cărui **operă o** prezentăm

astăzi
cititorilor
români, s'a
distins
printr'o

culegere de
nuvele
„Barro de
la Sierra"
(Noroiul

muntelui)
şi printr'o
serie de
romane
(„Quasicun

do" —
Groapa cu
Indieni,
„Cholos" —

Pământ Indian)

.În culegerea de nuvele care a constituit canea de debut a scriitorului, întâlnim o seamă de tablouri turnare despre Indienii trataţi de către latifundiari ca nişte adevăraţi paria. ,-Groapa cu Indieni" arată un adevărat progres în arta scriitorului ecuadorian. Hotărît să nu redea decât esenţialul, el recurge la un stil

simplu şi violent care reuşeşte să facă din mărturia lui un strigăt de revoltă, un rechizitoriu care mobilizează, o carte care îl determină pe cititor să se angajeze. Nu ne este redată numai atitudinea diverşilor proprietari care despoaie pe oamenii de pe domeniile lor, înnăbuşind în sânge orice încercare de revoltă, ci şi aceia a avocaţilor lor, preoţit, care . încearcă să profite de faptul că masele au fost ţinute în întunerec, pentru a le hrăni superstiţiile de care ele sunt pline şi pentru a le stoarce prin teroare ultimii

bani În „Cholos", el ne descrie trista condiţie a Indienilor ca şi făţărnicia, . şiretenia şi cruzimea acelor Metişi, care au izbutit să iasă din categoria exploataţilor şi să treacă în aceia a exploatatorilor. Aceşti oameni, pe care în configuraţia literaturii noc.rire îi ***reprezintă un erou*** ca ***Dinu Păturică, ruinează pe vechii lor stăpâni şi se arată chiar mai neînduratori decât aceştia.***

Punem o,stăzi la îndemâna cititorilor români „Groapa cu Indieni", această mărturie patetică, aptă să demonstreze că lupta nu s'a terminat încă, ci

că ea continuă pe toate latitudinii^, pentru o lume dreaptă ţ>i ***luminoasă.***

EDITURA DF, STAT

Pentru Alfonso Pereira, ziua aceea prevestea xiumai încurcături. Lăsase pe seama soţiei şi a fiicei sale grija de a descurca problema chinuitoare care, după cum spunea el, îi punea „onoarea în joc". Dată fiind ş>Luaţia desnădăjduită, ieşise aşa precum se cuvenea, trântind uşa, înjurând şi blestemând. Obrajii lui rumeni

şi împliniţi de atâta soare şi aer de munte se învineţiseră. Dar încetul cu încetul, atmosfera străzii îi potoli mânia şi obrajii lui don Alfonso îşi re- căpătară curând culoarea lor naturală.
În calea liJ, capetele se descopereau, se plecau, fetele înfloreau de zâmbete, dovedind astfel stima de care se bucura el în rândurile ma- rei burghezii. Alfonso Pereira era om politicos şi binevoitor.

„Nu mai
merge aşa"
gândi el.
Nesocotinţ
a u- nei

ştrengărite
de
şaptesprez
ece ani nu
ne poate

necinsti pe toţi. Dar, ca de obicei nu era în stare să

găsească
soluţii
fericite, şi
se mulţumi
să strângă

doar pumnii

.Mai era şi grija datoriilor care-l hărţuia ; îl avea şi pe unchiul Julio Pereira şi pe Sfinţia "Sa Arhiepiscopul şi banca şi impozitele fiscale. Afurisită datorie! Impozitul agricol, impozit pe venit, impozit pe picul de brânză pe care o scotea din Cuchitambo.

I se învârtea capul de a ,tâtea socoteli. Şi din nou i se făcură obrajii pământii.
Chiar în clipa când se pregătea să treacă strada, un automobil cu farul aerodinamic fu cât p'aci să-l răstoarne şi rămase o clipă bălăbănindu-se pe marginea trotuarului.
Cel mai de temut creditor al său, unchiul Ju- lio, acela dela care nu putuse pân'atunci să obţină nici cea mai mică păsuială, scoase capul pe

fereastra automobilului, făcându-i semn să . se apropie.

— Ce mai faci, unchiule?

— Suie-te, avem să-ţi vorbim.

— La dispoziţia dumitale, ca deobiceiu, draga unchiule, mormăi Alfonso şi, spunând acestea, se aşeză lângă el. Unchiul Julio era mare şi gras, avea spiâncene stufoase şi nu vorbea decât la persoana întâia plurală întocmai ca gangsterii şi vânzătorii de prăvălie.

După câteva minute, intrară în biroul bătrânului Pereira; în dosul unei uşi de sticlă mată, c> masă enormă se pierdea sub un vraf de hârtii şi de cărţi. Masa, două clasoare de un verde măsliniu, nişte jilţuri încăpătoare de piele în care puteai pune la cale cele mai îndrăzneţe afaceri, un tablou imens reprezentând inima străpunsă a lui Christos, op era unui oarecare Mcderos, pre-cum şi un cuier pe care agătai

zâmbetele şi glumele odatn cu umbrelele; toate acestea con-stituiau mobilierul biroului.

— Ei, ce mai zici, nepoate?

Pe tânărul Pereira îl trecură fiori.

— Sunt trei luni dela scadenţa poliţei de zece mii de sucriice-mi datorezi. Nu te-am urmărit

fientrucă aveam un plan, un plan care o să ne mbogâţească pe toţi. Am şi făcut trei

călătorii de explorare la Cuchitanbo.

■ E i'ntr'o stare de plâns. Urmă apoi părinteşte.

■— Dac'ai vrea să te gândeşti serios şi să urmezi sfaturile mele şi ale lui Mr. Chapy?

— Mr. Chapy?

— Capul exploatărilor forestiere din Ecuador, Ai putea, nu numai să-ţi acoperi datoria, dar să şi ajungi, în cel mult doi ani, unul din tovarăşii de frunte ai afacerii.

Cercetările noastre au dat roade bune, am descoperit rezerve însemnate de lemn ce **va** putea servi la fabricarea grinzilor, mirt, scorţişoară, **motilon, Luilmo, pantza** [1]) şi multe altele. E vorba de un ţinut cu •adevărat privilegiat. Ştii că ar putea foarte bine să aprovizioneze toate căile ferate din Republică? Companiile

---

1 **Arbori din pădurea tropicală sud-americană.**

noastre feroviare vor fi şi ele în câştig dacă vor cumpăra lemne şi grinzi dela noi.

— Dar...

— Se pare că **gringo** [1]) a mirosit petrolul în regiunile astea. Ai citit „Ziua"?

— Nu.

— Are un articol foarte documentat Tn ceea- ce priveşte bogăţiile petrolifere

---

1 **Nume care se dă străinilor europeni şi Yankei, tn America de Sud.**

ale ţinuturilor din Cordiliera orientală, pe care le asemueşte- cu cele din Baku.

Don, Alfonso făcu un semn cu capul ca şi cum Baku s'ar fi găsit la celălalt capăt al străzii.

— Toate astea sunt foarte ispititoare pentru noi şi în deosebi pentru tine. Mr. Chapy se o- feră să ne livieze maşini pe care nici tu nici eu n'am fi fost vreodată în stare să le co- jnandăm. Dar

tovarăşul nostru nu va face primul pas decât după ce anumite îmbunătăţiri absolut necesare vor fi fost aduse proprietăţii.

— îmbunătăţiri?

— De bună seamă. Un drum de automobile, cumpărarea pădurilor din Filoccovrales şi Gua- mani, însfârşit, desfiinţarea pe ambele maluri ale fluviului a huasipungo-

urilor[1]), pentru a permite construirea de locuinţe confortabile.

— Dar să faci toate astea peste noapte...

---

1 *Uuasipungo* **dela huasi, casă, pungă, reşă. Bucată de pământ pe care indianul îşi clădeşte .coliba împrejmuind-o cu mici plantaţii." Pe înaltele platouri din Ecuador, proprietarul trage mari foloase de pe urma indienilor prin închirierea acestor petece •âe pământ.**

— Ţi-ar veni mult mai uşor dacă n'ai fi fost deprins să primeşti mereu, fără să ai nici cea mai mică bătae de cap, ceeace-ţi trimiteau administratorii şi huasicornasii [1]) tăi.

— Am...

— Urmările s'au şi văzut. Praf s'a ales din averea ta.

---

1 ***Iluasicomas,*** **Indieni cârc îngrijesc de casa stăpânului**

— Dar nu pentrucă...

Don Alfonso nu găsi pretextul care să-l scutească de privirea sfredelitoare a unchiului; se mulţumi să lase mâinile în jos cu aerul celui ce se ştie pierdut, fără nici o scăpare.

— Nu e momentul să te dai bătut, i-o reteză bătrânul, împingându-i nişte hârtii pe sub nas.

— Dar e neapărată nevoe...

— Neapărată.

— O să facem ce va fi cu putinţă, dar indienii n'or să-şi părăsească huasipungo-urile nici în ruptul capului.

— Doar eşti stăpân.

— Adu-ţi aminte de răscoalele care au izbucnit pe vremea bietului taică-meu şi pentru a- ceiaş pricină. Ştii câtă dragoste au pentru pe- tecul de pământ pe care-l primesc în împrumut în schimbul muncii lor!

Acolo îşi au cocioaba, acolo îşi fac semănăturile, acolo îşi cresc găinile şi porcii.

— Trebue să te desberi de acest sentimentalism. Să-ţi făureşti o voinţă care să învingă toate greutăţile, oricât de mari ar fi. Indienii... mult îmi pa ;ă de ei! Mai întâiu noi! întrebarea care de câteva clipe frământa inconştientul tânărului Pereira, anume, de unde scoatem impozitele —

căpătă forma imperioasă a unei obiecţiuni. Bâigui:

— Dar de unde să scot braţele şi banii pentru toate aceste lucrări?

— Dela Indieni!

— Dar 'a Cuchitambo...

Bine, ştiu, nu sunt

prea mulţi
acolo, dar
cu banii ce-
ţi vom da
vei putea

cumpăra
pădurile
din
Filoccovral
es şi din

Guamani şi
odată cu
pădurile şi
pe indienii
care

locuesc în
ele şi odată
iu indienii,
braţele
care vor

deschide
drum prin
munţi. Ei?
Ce zici?

'Nepotul cumpănea. Bătrânul negustor se înfierbântă şi porni la asalt tunând şi fulgerând.
După plecarea lui, tânărul Pereira tot mai stătea la îndoială, dar amintindu-şi că-l mai aşteptau, acasă, probleme rămase nedeslegate, îşi apucă nasul între degete caşi cum ar fi vrut s'ă-şi exprime astfel hotărârea şi ultimile scrupu le se împrăştiară. Ştia acum de unde avea să scoată impozitele. Ochii îi străluciră ca cei ai unui copil care a descoperit deodată taina naşterii frăţiorilor săi.
Da, unchiul era într'adevăr genial, căci îi dăduse, fără să bănuiască, cheia tuturor problemelor care-l frământau.
Fata lui voise să-l facă pe neaşteptate bunic? Ei bine, nu, el hotăra să rămână tată. Va fi tatăl fiului unui anume Cumba, metis prin toţi bunicii, nu numai prin trei căci al patrulea bunic era indian. Indian!!
Sângele începu să-i clocotească.
Călare pe trei catâri, familia Pereira înainta pe o potecă din Cordilierii orientali, potecă doar de catârgiii, care-şi duceau marfa la Quito. Urma apoi un şir de Indieni, încovoiaţi sub greutatea bagajelor.
La o răscruce, don Alfonso, capul coloanei, se opri şi adresându-se celor două femei, care veneau în urma lui, spuse cu o voce întretăiată de frig :
— Iată, aici încep mlaştinile.
— Să mergem atâta timp cât vor putea înainta catârii.
— Nu vreţi să coborâţi?
— Nu! Mama făcea o mutră îmbufnată; simţea acea acreală care ţi se urcă din pulpe până'n creştet, când călăreşti mai multă vreme pe catâr.
— Şi tu?
— Mă simt bine, tată.

Omul dădu pinteni catârului. Şi o porniră din nou la drum. Un drum greu, anevoios de neîndurat. Noroi. Numai noroi. Noroiul mlaştinilor în care se înfundau catârii. ■ Curând fură nevoiţi să se oprească. Catârul din cap adulmeca pământul mocirlos, ciulea u- rechile şi se opintea, nedând ascultare loviturilor de pinteni ce-l sfâşiau. II năpădise frica. Valuri tremurătoare îi treceau prin tot trupul.

— S'a împotmolit dobitocul! José, Juan, Andres!

— Amitu[1])..., răspunseră în cor indienii, care ţimblau în şir şi-şi făcuseră apariţia chiar în- nainte de sfârşitul frazei.

— Tu, Jose, cel mai sdravăn, ai s'o duci pe Doamna Blanquita.

Doamna Blanquita semăna aidoma cu o şuncă de vreo optzeci de kilograme.Andres şi Juan sunt pentru mine şi Lolita, ceilalţi să-şi împartă încărcătura. O ceaţă rece se ridica deasupra mlaştinilor. Cei trei Indieni îşi şterseră cu dosul mânecei chiciura care le acoperea faţa, pregătindu-se să se lase încălecaţi de stăpânii lor; îşi lepădară Poncho[2]) -urile, îşi suflecară pantalonii largi de pânză până'n coapse, îşi scoaseră pălăriile de lână, împăturiră Pon- cho-ul în chip de şea. Gerul îi muşca, pătrunzând prin cămăşile de bumbac sdrenţuite şi jegoase. întinseră umerii către membrii familiei, care putură astfel trece de pe catâri pe Indieni.

1 **Stăpâne (De obicei Indienii schimbă pe o în u când vorbesc spanioleşte).**

2 **Poncho-ul, un fel de pătură cu o deschizătură care Iasă capul să treacă. E întrebuinţat ca mante în toată America spaniolă.**

De plictiseală, don Alfonso se înfundă într'un monolog fără sfârşit.Strâmbătura celor care mor de frig e ca o strâmbătură de râs. Câtă dreptate au gringo-ii când cer o şosea; pe frig e un adevărat iad. Se pricep mai bine ca noi. Asta penr trucă's învăţaţi cu o viaţă mai bună. Vin să ne faca educaţia, ne aduc cu ei progresul, nu glumă! Taică-meu, decât să se poarte cu cruzime şi să facă haz, însemnându-i pe Indieni cu fie-' rul roşu cum se înseamnă taurii ca să nu se piardă, mai bine ar fi făcut o şosea ca lumea; m'ar fi scutit de .o asemenea călătorie. Singurul om cu cap pe vremea lui, a fost Gabriel Garcia Moreno[1]). Omul acesta a ştiut să folosească energia pe care o fleslănţue durerea la Indieni. I-a pus să lucreze la şoseaua din Rio- bramba sub pocnituri de biciu. Da, biciul care vindecă soroş-ul[2]) din Chimborazo, biciul care deschide drum printre mlaştini şi strâmtori, biciul care-face să răsară progresul. Ah!
De emoţie, săltă pe umerii lui Andres, care,: pierzându-şi echilibrul 5e' împotmoli de tot. "
— Dobitocule, urlă stăpânul disperat. Strânse^ genunchii şi-l apucă pe Indian de chică cu îndemânarea călăreţului care sare în şea.
Andrès se ridică. Noroiul se scurgea de pe el. Primise loviturile de pinteni drept în coaste, dar frigul îl făcuse nesimţitor.
— Nu mai pot, am îngheţat, oftă femeia-şuncă, agăţându-se dt: umerii lui José.
Doamna B.'anquita era şi ea dusă pe gânduri. Se gândea la Fecioara din Pompeia singura care o putea ajuta într'o atât de grea încercare. Fără

1 **Garcia Mcxeno, proţedintete Ecuadorului, asasi-i'- nat la Quito în 1875. Catolic . fervent, el dădu bisericii o putere suverană. .**
2 **Boală a înălţimilor.**

ajutorai ei, cum vor ajunge oare să vadă capătul acestei mări de noroi? Aşa dar, aceasta vrea să fie minunea mult făgăduită. Luna viitoare toate prietenele ei o vor sărbători-o la Quito. Dar ea, Bianca Chanica de Pereira nu va putea fi acolo. Ea nu va fi acolo să-şi arate briliantele inelelor şi să aştepte, în pragul sacristiei, învăluită în liniştea mânăstirească venirea Prea Sfinţiei Sale părintelui Uzcategui, cuviosul sau duhovnic.

— Merge, fata mea?

— Da, mamă. Cocoţată pe umerii lui Juan, fata urzea planuri de răzbunare împotriva sperjurului de Cumba. II vedea peste tot, la bal, la plimbare, pe stradă, la biserică, peste tot. numai acolo nu: în ceata care-i învăluia, în frigul care le pătrundea până la oase, în noroiul în care indienii se înfundau pană'n genunchi.

despre Indieni, ei nu se gândeau la nimic, •îergeau.

Deodată, pe când coborau în vale, ceaţa şi oroiul dispărură. Zirea se lumină.

— Iată casa lui Jacinto, oftă uşurat don Altonso arătând spre cocioabă pierdută în fundul văii. Nobila familie se afla din nou cocoţată pe catâri. Treziţi de tropăitul catârilor, câinii începură să latre cu furie.

Se înopta când drumeţii noştri îşi făcură intrarea în satul Tomachi. Iarna, munţii, sărăcia făcuseră din sat un colt de noroi, de gunoaie şi de desnădejde. Col.beie se înghesuiau dealungul singurei utiţi, care era mocirloasă şi presărată cu grămezi de gunoaie. Copiii, gaga') şedeau pe vine în fata uşilor, jucându-se cu noroi, scuturaţi. de friguri. În fiece seară şi dimineaţa femeile se ghemuiau lângă vatră

ca să pregătească mazamorra **de** masca [1]) sau **locro-ul de cu-** chipapa '■•). IJn jgliiab cu apă tulbure brăzda u- licioara. Acolo îşi adápau Indienii vitele, acolo se tăvăleau şi se răcoreau porcii şi tot acolo, copii, în patru labe, îşi astâmpărau setea.

Se lăsase un ger cumplit. Valea era cufundată în tăcere. În lumina amurgului, colibele adormite păreau mai mici: colibe de Indieni cu o singură încăpere, cu lut pe jos, cu acoperiş de paia înegrit de ploaie şi de fum.

Casa lui Jacinto era închisă. Plecase desigur cu o încărcătură la Sangolqui. Lângă uşa bordeiului, doi porci negri răscoleau noroiul cu râtul, rostogolind nişte cutii vechi de conserve. Mai încolo, câţiva, câini cu coastele ieşite ce-ţi aminteau de un acordeon pe jumătate desfăcut, se băteau pentru un hoit. Din toate colturile se desprindea acelaş miros de eucal.pt şi de băli- gar ars. Într'o fundătură, atârnat de o frânghia, hn stârv de miel; un ţăran cu o mutră înfiorătoare scotea plămânii şi ficatul. La trecerea convoiului, îşi scoase pălăria cu o mână scăldată în sânge.

— Ce mai faci, Calupina?

— încă nu mi s'a făcut de moarte, boierule. Dar înălţimea Voastră?

— Bine.

Omul aruncă măruntaiele într'un hărdău. Rămase apoi cu ochii holbaţi la drumeţi. Un câine se apropie şi linse gâtul însângerat al mielului. Se tăiase şi un porc; în faţa cocioabei rămăsese un maldăr de cenuşe; pe prispă se găsea o tavă cu mămăligi şi cu porc fript. Una din fetele lui Melchior dădu buzna aiară, clătinând din cap şi

1 **Un fel de fiertură făcută cu apă şi făină de orz.**

ţipârd. Purta în vârful capului ceva care aducea a coc; soiă-sa îi strigă cu glas poruncitor :

— Stai, n'auzi?

Şi cu o palmă îi reteză moţul, rostogolindu-l în ierburile de la marginea ulicioarei. Un păianjen de ploaie cu labe groase şi păroase se strecură între două dâre lăsate de roţi în noroi.

— Bună seara, şoptiră cele două fete.

Bună seara

.În faţa tutungeriei lui taîta ') Timoteo stătea **o** ceată de catâri aşteptându-şi stăpânul, care **in**trase să bea un păhărel. În uşa dughenii, telegrafistul scârţâia din chitară un cântec răsuflat. Cuso dormea pe nişte boccele, cu pălăria pe fată.

La capătul uliţei, în mijlocul unei enorme pieţe pustii, se înălţa biserica, ce-şi sprijinea pe proptele înalte vechimea zidurilor sale. Faţada dărăpănată contrasta cu aurul altarului şi giuvaericalele Fecioarei, patroana satului. La picioarele ei, o sută de Indieni şi de ţărani flămânzi îşi depuneau agoniseala pentru ca Sfânta Fecioară să-şi poată cumpăra odoare.

Din parohie ieşi „nepoata" Prea Sfinţiei Sale, împodobită cu giuvaericalele pe care Fecioara avea bunătatea să i le împrumute. Ducea în mână un coş cu gunoi. Aruncă gunoiul în gârlă şi rămase buimăcită când trecu familia Pereira.

Don Alfonso şi ai săi se înveseliră; în curând aveau să calce pe pământurile lor. Se şi zărea conacul, ca o cetate albă printre bordeiele ceauşii risipite în jur.

Vechilul le ieşi înainte. Opri catârul lui don Alfonso, silindu-l să se aşeze pe labele dinapoi.

— Să ne dea Domnul seară bună, se grăbi el să spună, în chip de bun venit. Gura-i duhnea a pere

putrede dela rachiul tare pe care-l vindeau **în** sat Jacinto şi taîta Timoteo. îşi scoase pălăria descoperind un ciuf zbârlit şi încâlcit ce l se lipea în şuviţe pe fruntea asudată.

— Bună seara, Policarpio.

— Sunt sfârşit... Doamne, ce-a mal plouat azi **pe aici.** Ia te uită, aţi adus-o şi pe domnişoara!

Capul familiei schimbă vorba **punându-t o** sumedenie de întrebări cu privire la purtarea **In**dienilor, semănăturile, posibilităţile de exploatare a lemnului.

— Am planuri mari. E în joc viitorul copiilor mei.

„A copiilor lui ?" gândi Policarplo fără să înţeleagă. Boerul nu are decât o singură fată, pe Lolita. Ce-o fi vrând să zică ? Poate că-i grea domnişoara.

Bătrâna locuinţă li se deschise **ca** deobiceiu cu patio-ul[1]) primitor mirosind a stână, cu Mole, câinele credincios cel cu spasme epileptice, cu flecăreala slujnicelor indiene, **cu** mugetul vacilor, cu tinda cea mare ai cărei stâlpi erau împodobiţi cu capete de vânat împăiate, de care se priponeau caii precum şi **cu** o mie de vesele amintiri.

După ce şi-au lepădat poverile, Indienii se împrăştiară pe câmp, căutându-şi fiecare drumul cel mai scurt spre Huasipungo-ul lui.

Cu toată oboseala, Andres mergea cu paşi ■repezi; nu izbutise încă să se încălzească.

De doi ani şi ma< bine Andres Chiliquinga se afunda zilnic în pădure în loc s'o ia pe drumul ce ducea la huasipungo-ul părinţilor săi. Păşea acum sub bolta înaltă a copacilor privind bănuitor în jur. Cu doi ani în urmă, în ciuda preotului şi a vechilului care vroiau să-l însoare cu o Indiană din Filiccovrales ca să mărească personalul

1 **Carajo: voibă de ocaiă-**

H patio înseamnă curte.
boerului, Andres, împreună cu Cunşi, îşi clădise coliba în râpa cea mare, printre stejarii înverzişi. În iata faptului împlinit, preotid şt vechilul au închis ochii. Dar stăpânul... re-a să zică stăpânul? II zgâlţâia - iarăşi aceiaşi frică ca atunci. Auzea parcă vorbele cumplite: „Indieni sălbateci, ce nu vreţi să urmaţi calea Domnului, ce nu vreţi să primiţi civilizaţia, ei bine, veji merge drept în iad". Iadul, Andres, îl vedea de pe acum: un sat mare de Indieni, unde nu întâlneai nici Albi, nici preoţi, nici vechili, nici jandarmi. Şi viziunea aceasta îl linişti.

Aninată pe o coastă a râpei, coliba era învăluită într'o tăcere de ghiaţă. Andres strigă:

— Cunşi!

Strigătul ¡ui, în acelaş timp vesel şi tragic trezi pe micul gaga care dormea înfăşurat în scutece într'un ungher al .încăperii. Răspunsul veni dinspre stejarii verzi unde Indiana, folo- sindu-se de umbrele serii strângea vreascuri pentru foc.

— Ia zii, Carajo. — Unde-mi fuseşi

— Un' să fiu? M'am dus după lemne.

—Te-ai dus după lemne? Zău? Fă-te încoa. N'auzi copilul cum plânge, plânge copilul, strigă ameninţător Indianul care nu ştia pa cine să-şi verse amarul.

Femeia lui, ştia el prea bine, nu-l .mHea, dar pe el îl chinuiau poftele trupeşti împinse până la sadism de biciul Albilor.

— Mincinoaso ! urlă el. Făcu un salt de pisică. Văzându-l că vine, femeia se:pă lemnele d>n mână şi se ghemui sub un **penco.**

Atacul fu brutal. O trânti pe podeaua de lut **a** colibei; ea primi loviturile tremurând ca o; pasăre înfrigurată; Durerea îi dădea spasme voluptoase-.

— Unde-mi fuseşi ?... În timp ce plânge co-pilul... Nenorocito ! sbiera Indianul lovind tru> pul care avea să-i astâmpere dorinţa.
Apoi, gâfâind şi sângerând, căzură amândoi lângă vatră, înlănţuili în sălbatece mângâieri, încetul cu încetul tânguirile lui Cunşi se potoliră. Vraja simţurilor o cuprinse. Şi sfârşiţi, a- dormiră, în ciuda păduchilor cari roiau, acoperiţi cu ponchoul care mai păstra încă umezeala cărărilor de munte.
Odată cu venirea iernii ceţoase, plictiseala dela conac se făcea tot mai apăsătoare. În dimineţile însorite, don Alfonso încăleca pe Ne^rufa lui şi o pornea prin pădurea de stejari, care se întindea de ccalaltă parte a fluviului. În sat, făcea o haltă la dugheana jandarmului, ţăran cu faţa roşcovană, care nu-şi lepăda niciodată ponchoul şi purta ghete din piele de viţ^l cumpărate dela Quito. Izbutise s'c scoată la capăt şi, prin muncă cinstită, îşi clădise o căsuţa cu acoperişul de ţiglă. Mai întâi fusese jandarm şi proprietar al unui debit de tutun pe rare-l avusese în piaţă înainte de a-l fi deschis în propria lui locuinţă, apoi **capataz**[1]**)** dibaciu, la hacienda lui don Alfonso. Era creştin evlavios, soţ bun şi strângător, după părerea tuturor, îşi schimba cămaşa odată pe lună şi ii miroseau picioarele. Se numea Jacinto Quintano şi fuma ţigări „Progresul". Vizitele lui don Alfonso îl cam' stinghereau dar o scotea la capăt cu un păhărel de rachiu.
— Ia te rog, nu te sfii. E rachiu curat. Vine . de sus din deal. II face Juana cu frunze de smochin.
— Unde-i Juana? !
— Juanaaa ! A venit boerul.

1**Un fel de contramaistru.**

În uşa înegrită de funingine ce dădea spre tindă în care se afla o bancă de piatră încărcată cu tăvi pline cu nepală,, **pusune**[2]) şi eavocaţi ■) puse spre vânzare pentru Indienii în trecere, apăru o femeie oacheşă cu ochi scânteelori şi cu părul împletit în cosiţe.

îngână roşie ca focul:

— Dar doamnele ce mai fac ?

— Bine, ţaţo... Tu, văd că te |îngraşl mereu.

— Se uită conaşu cu drag la mine, de aia i-se pare. Şi ţăranca porunci lui Jacinto să aducă un pahar mare.

— încă unul? se împotrivi musafirul.

— De ce nu ? Doar n'are ce să strice.

Bărbatul se duse după rachiu în timp ce don Alfonso îşi arăta recunoştinţa faţă de Juana ciupind-o de sâni şi de pulpe.

Plimbarea boerului se încheia cu vizita la prezbiteriu. Preotul şi moşierul aveau lungi şi substanţiale convorbiri. Lăsând la o parte inaltu-i spirit liberal, don Alfonso se împăcase cu sfântul părinte. Nu era acesta oare singurul mijlocitor între el şi proprietarii pădurilor la care râvnea ? În felul acesta a şi pus de altfel mâna pe lotul fraţilor Ruata, cei doi orfani, protejaţii preotului, care purtau ca şi jandarmul ghete din pieje de viţel. Nimeni nu putea face vreo aluzie răutăcioasă la această subită prietenie: pe dată don Alfonso, asvârlin- du-şi capul pe spate, lua ţinuta omului de Stat depe piedestal.

— Nu vezi mai departe de lungul nasului.. Dar eu... Eu am planurile mele.

2 **Mnruntae de bou fierte — Maţe, burtă.**

În umbra plantelor agăţătoare care ţeseau o perdea printre stâlpii din tir dă, proiectând o horbotă de lumină pe sol, preotul şi moşierul discutau cu aprindere despre afacerea cea mare : Guamani şi Indienii.

— Sunt sigur că bătrânul ăsta de Isidoro e un hoţ fără pereche.

— Unul care ştie cat face pământul şi cât fac indienii, adăugă preotul.

— Dar asta nu-i aduce nici un câştig : numai mlaştini, păduri, munţi.

— Pe Indieni nu-i pui la socoteală ?

— Indienii I

Preotul tăcu chibzuind cum ar putea să-şi asigure mai bine comisionul de douăsute de sucrii care trebuia să-i iasă din această afacere. Simţea cum îi alunecă banii printre degete, Dar va şti el până'n cele din urmă să pună mâna pe ei.

Voi avea totuşi nevoe de Guamani, spuse don Alfonso cu un aer nepăsător.

— Cu sau fără Indieni ?

— Cu Indieni 1

— A!

Cu acest „a" temerile preotului se risipiră.

— Bine înţeles! Fără Indieni n'ar face doi bani.

— Şi ce mai Indieni! Unul şi unul. Liniş+iţi, smeriţi, cu toţii. Cu aşa oamenii faci ce vrei.

— Da dar toţi sau mai toţi îs burlaci. Şi un Indian holtei face cât jumătate. Ştii doar, n'are copii, nevastă care să-i ajute la bucătărie, la păşunat, la desţelenit.

— Foarte adevărat. Dar sunt mai bine de cinci sute şi am izbutit să-i aduc pe caîia Domnului, buni de... — fu cât p'aci să spună „de vânzare" dar termenul i se păru prea tare' — pentru muncă.

Cred că-s destul de bine plătiţi dacă le dau huasipongo-ul

— .Uite ce-i, don Alfonso. Eu, în treaba asta n'am nici un interes. Am să mă străduesc şi am **să** fac în aşa fel ca să ajungeţi în cele din urmă la o învoială. Lăsând la o parte chestia bănească măriMă, această cumpărare reprezintă pentru d-ta o afacere de viitor. Vezi că e vorba, nu numai de cei câţiva Indieni de care am po menit, dar şi de toţi ceilalţi, şi's mulţi, cari lo- cuesc în pădure. Indienii ce nu's înscrişi în registrele noastre şi pe care-i putem câştiga, lucrând cu băgare de seamă. Nişte oi rătăcite, cum spune Mântuitorul. D-ta eşti un om de suflet, eşti omul marilor întreprinderi: ce mai părinte ar căpăta acest biet norod pierdut în inima pădurii I

Cum zări venind cele două Indiene întovărăşite de vechil, boerul îşi chemă soţia.

— Cercetează-le cu luare aminte: se prea poate să fie bolnave.

— De unde eşti ?

— Din Cuchishano, **nina**

— Să-ţi vedem plodul.

Fără să ridice capul, Indiana dste la o parte broboada, descoperind un pru'c pământiu, înfăşat ca o mumie egipteană. Femeia tremura de frică.

— Ai destul lapte ?

— Ari[1]) nina.

1 **Da.**

— Dar ţâncu-i cam slab... Ia să-l vedem pe al tău.

, Cealaltă Indiană nu îndrăzni să facă nicio mişcare, lăsând-o pe stăpână .să desvelească pruncul.

— Asta e mai gras, mormăi dona Blanca. îşi îndreptă privirea spre soţul care, rezemat de un stâlp al tindei, observa scena.

— Dar nu vezi, femeie, că are o pată de râie pe faţă ?

— Ce-i asta ?

— O pişcătură de păianjen, nina...

— Nu... Tu, du-te; să rămână cealaltă. Nu •eşti de părerea mea, Alfonso ?

Bărbatul îşi aţinti privirile asupra Indienii; făcu apoi un gest vag de învoire.

— Atunci, să-şi trimeată plodul la colibă şi să se ducă să facă o baie în gârlă, să dea jos tot jc-gul de pe ea. Altfel ne umple pe toţi de păduchi.

— Boerule, vezi, îmi pare că ea n'are pe nimeni. E singură de tot, se amestecă vechilul în vorbă.

— Cu atât mai bine; tu, Policarpio, ai să al grijă d? tânc câteva luni până ce-o să înţăr- căm copilul.

În seara aceea, Indiana se culcă la picioarele leagănului pe nişte pături ce i-le dăduse stă- pânăsa. Din trei în trei ore, pruncul cel rumen ii golea sânii. Şi zâmbetul lui părea câ-i provoacă pe toţi copiii din ţi:ut la o întrecere de supt. Cât despre primul ¡sau rival, acesta se prăpădea văzând cu ochii.

— I-a murit .doicii copilul şi i-a secat lapte- :ie, îşi înştiinţă dona Blanca soţul, care tocmai se întorcea

dintr'o inspecţie. Don Alfonso nu făcu niciun comentar.

— Du-te de adu alte două Indiene ca să-i dea copilului să supă. Dar vezi să fie doici bune, porunci el vechilului.

— N'ai teamă, boerule, spuse Policarpio şi încălecă pe catâr.

Departe, pe un câmp de orz, câteva Indiene săpau. Curând, prezenţa vechilului se făcu simţită şi cazmalele se înfundară mai adânc în pământ.

— Unde v'aţi lăsat copiii ? strigă Policarpio de pe cărare.

Ţărăncile rămaseră cu gura căscată, uitân- du-se una la alta de parcă omul ar fi fost nebun. i

El repetă:

— Unde v'aţi lăsat copiii ?

Indienele arătară spre tufişuri.

— Atunci, haideţi într'a'colo !

Cu cât şe apropiau mai mult de şanţ, plân- setele şi ţipetele copiilor se făceau mai ascuţite, Văzând femeile venind, cei mai măricei îşi aduseră deodată aminte de sfaturile primite: sa apucară să ia cu **o** lingură nişte zeamă groasă dintr'o strachină de pământ acoperită cu foi **de** varză, căznindu-se să le dea pruncilor de mâncare cu lingura de lemn. Aceştia aşteptau, întinşi pe iarbă întoarcerea mamelor, aşteptau ţâţa, aşteptau câte patru, câte şase, câte opt **ore în** şir, aşteptau câtă vreme ţinea lucrul la **ha- cienda.**

Copiii, erau înfăşaţi în scutice de culori vii **ţe**sute chiar de Indiene. Strânsoarea feşelor uşura colicele pricinuite de fierturile, pepenii şi cartofii copţi ce li se dădeau. Timp de douăzecişipatru de ore plozii zăceau strânşi în scutecele îmbibate cu excremente care fermentau şi se'rcingeau.

Cei mai măricei, cari puteau şedea, se jucau ftrivind şi frământându-şi excrementele. Şi mereu se iscau certuri din pricina acestor jucării.
Un copil de şase ani şedea pe vine sub pon- chou ca o găină care cloceşte. Speriat de zgomotul catârului, ss sculî, cu pantalonii în mâini, lăsând o dâra roşie de dezinterie pe jos. Se retugiă printre ierburi şi se trânli pe burtă pentru a-şi astâmpăra durerea care-i s'redelea pântecele şi şezutul ca un buboi copt.
Cârdul de copii fu trecut în revistă; aveau priviri buimace ca cele ale animalelor din cuştile grădinilor loologice. Catârul umbla de colo până colo şi vechilul căută printre co~iii înspăimântaţi, unul care să-i pară mai voinic şi să corespundă cerinţelor donei Blanchita.
Copiii zâmbeau catârului un zâmbet schimonosit măcinat de dezinterie, de friguri, de a- nemie, de puroi, de râie, de idioţie sau de epilepsie. În cele din urmă ţăranul se hotărî: o lepădătură murdară, bolnăvicioasă şi pocită îi plru a fi cel mái vânjos produs omenesc din finulDl Anzilor.
Plânsetele, care până atunci mi se auziseră decât pe'nfundate izbucniră de odată.

Pruncii înfometaţi nu mai aveau astâmpăr simţind

apropierea mamelor

.Un hohot de plâns prelung izbucni din gâtlejurile pruncilor culcaţi cu fata în sus, răsu- nârld departe deasupra vârfurilor euca'ipţilor.
Vecliiiul domina, acoperea ţipetele cu vocea lui de beţivan:
— De ce nu daţi copiilor să sugă ? Sunt toţi slabi ca vai de capu'lor. Ce? nu le place laptele, Indiene afurisite ?
— Jajaiay... Indiene afurisite, a spus, bolbo-rosiră femeile în cor. Şi una, cea mai bătrână, lămuri:
— Manusus misa son'). — Nu-s învăţaţi să stea cu gura închisă. Doar avem de lucru, zău! Îi lăsăm şi noi colea, cu fiertură.
— Doamne! Şi eu ce-o să-i duc acu stăpânii? Copilul nu mai are ce suge. I-a secat laptele Ju'longa de la Cachishano.
Nici nu isprăvi bine vorba şi mamele se şi înghesuiră cu copiii lor în braţe, expu'â"du-i cu aceiaşi şiretenie cu care ofereau marfa la târgul de Luni. Doar se svonise prin împrejurimi că longii din Cashiscbamo i se dădea de mâncare întocmai ca şi Albilor şi fiecare din ele îşi dorea o astfel de fericire.
— Al meu... Vezi-I... Ce gras e...
Şi mama îşi ridica copilul pentru ca vechilul să-l poată cerceta mai cu de-amănuntul. Unele se căzneau sâ-şi stoa'ră sânii- o tâşnitnră de lapte stropi capul catârului; alta îşi scuipă tn palmă şi şterse obrajii pruncului.
— Uite-te la al meu, conaşule.

— Ba la al meu.
— Wi 'a n' meu.
Strigătele femeilor răsunau în mijlocul câmpului ca în toiul târgului.
— N'arn nevoe de voi ca s'aleg, spuse ţă= ranul, şi chemă mai 'aproape două i femei ai căror copii păreau oarecum sănătoşi.
— Şi noi ce să facem?
— Duceţi-vă.
— Dacă nu daţi gata câmpul, vai de voi !
Neliniştea cuprinse 'din nou copiii, pe care vizita neaşteptată a mamelor (îi mai înt'ărise puţin. Trebuiau să'ndure iar spaima unei aşteptări prelungite 'până la[1] amiază, când 'soalrele ardea spatele ţăranilor ca o cataplasmă de muştar şi-i silea să se adăpostească la umbră.
Amiază, ceasul în care taîtas veneau să mănânce cucayo de tostado trântiţi la pământ, buimăciţi, în liniştea câmpului şi'n arşiţa soarelui, nepăsători la ţipetele copiilor. Oboseala, soarele şi pământul pe care-l răscoliseră cu mâinile şi picioarele, nu le dădeau răgaz să se lase duşi de gânduri duioase. Soarele ardea, pământul ardea, setea ardea, oboseala ardea. Gâfâind, o Indiană ridică ochii spre cer grăind cu glas profetic:
— Uite... Arde a ploaie. Acu vine!
Don Alfonso aflase că lemnul şi cărbunii erau foarte căutaţi şi bine plătiţi de catârgiil care duceau aceste mărfuri în capitală şi'n **satele** învecinate. îşi făcu socoteala că, scoţând din pădure tot ce se putea scoate, va izbuti, după prima tă- ere, să-şi plătească impozitele şi datoriile.

1 **Sunt prost învăţaţi.**

Lucrul în pădure începu cu două zeci de Indieni din Guainani şi zece de la haciendă.

— Trebue să mergi la pădure, porunci Policarpio lui Andres.

— Şi Cunşi, ga?

— Trebue să rămâie să mulgă vacile. Cum vrei s'o duci aşa departe. Se 'mbolnăveşte.. ti se 'mbolnăveşte muierea şi-ti moare.

— Păi...

— Trebue să rămâe să mulgă vacile; ai înţeles ori ba?

— Da de ce să mă duc aşa departe?

Aş rămâne mai bine să păzesc câmpul.

— Dumnezeule! ce Indian puturos! ar dormi cât e riua de mare. Nu merge aşa cum vrei; a poruncit stăpânul să pleci; ai înţeles? Asta-i!

Fără a aştepta răspunsul, Policarpio se depăr- tă lăsându-l pe Indian pradă desnădejdii.Va trebui să petreacă cel puţin patru luni printre stejarii din munţi, va trebui să lupte cu gerul, cu burniţa, cu mlaştinile, cu frigurile, cu lipsa lui Cunşi pai cu seamă, căci asta îl chinuia mai mult de cât orice. Măcar s'o fi putut lua cu el... dar nu se putea; ea trebuia să rămâe să mulgă vacile.

— Trebue să rămâi să mulgi vacile, spuse el, în timp ce femeea lui se şi pregătea să-l petreacă, luând obicinuitul cucayo pentru drum.

— Trebue să rămâi! mai spuse el odată.

Când .se crăpă de ziua, oboseala urcuşului **îl** făcură să uite de teama din ajun.

O mamă se vaită..

— Laptele Indiánéi îşteia nu-i prieşte copilului; îi face rău la stomac.

Vechilul făcu un gest de neputinţă.

— Să vedeţi, doamnă... e greu de găsit.

Don Alfonso era învăţat numai cu ascultare

oarbă din partea Indienilor.

— Curajo! strigă el. Va să zică nu se poate găsi o Indiană care să aibe lapte ? Şi fata lui aducea cu aceea a unui zeu mâniat.

— Da sigiT că sunt, dar copiii sunt tare, tare slabi.

— Mama lor! Să mai poftească vreunul să-mi ceară bani înainte pe motivul că i-a murit cineva ! Mânia stăpânului limpezi memoria beţivanului.

— Acum îmi vine în minte. Longa Cunşi are un gaga.

— Foarte bine! să vină chiar acum, are cui să lase copilul?

— Păi, asta-i, că n'are. înălţimea Voastră, nu-şi aminteşte că i-aţi trimis bărbatu la pădure?

— Andres Chiliquinga?

— Păi da. Şi împuţitul dé Indian nu era mulţumit că pleacă ; ba se vorbeşte cum că s'ar întoarce în fiecare seară acasă pe nişte cărări^ pe care le ştie numai el.

— De aşa departe?

— De aşa departe.

Dar şi când l'oi prinde vai de capul lui

I; — Sunt-groasriici oamenii îştia. Bine, acufti du-te şi adu Indiana. ~ ^ Mă dud, stăpâne.

Se lăsa noaptea pe munţi şi Indienii-se 'ntor- ceau de la muncă. Lucraseră pe ploaie ceasuri întregi; cât riu ştiau nici: ei, soarele nu se arătase în ziua aceea. Şi acum, istoviţi şi cu pon- cho-urile muiate se 'ndreptau spre coliba în oare-şi petreceau noaptea pe pământul gol, dea- valma, cu hainele ude pe ei; aburi cu miros de staul pluteau deasupra lor. Somnul îi cuprindea îndată, somnul adânc al oamenilor trudiţi care dau pradă păduchilor trupurile lor sdrobite. Acoperişul jos stătea gata să se surpe, aerul era de nerespirat. Andres, folosindu-se de 'ntunericul ce învăluia totul, se depărtă prin noroiul care-i înăbuşea sgomotul paşilor.

După două ore de mers, ajunse în faţa colibei sale. încercă să deschidă, observă însă că uşa era legată cu o funie; o. desfăcu, pătruns de spaimă.

- — Cunşi, Cunşi, răsună glasul lui în bezna. Se duse la saltea; dădu peste blana de oaie şi pon- dioul care o acopereau; le pipăi, erau reci. O tânguire îi strânse gâtlejul, dar i se opri p& buze. Bâjbâi ca năuc şi apoi rămase nemişcat în întuneric. Se văzu la poarta haciendei, se văzu spărgând uşa' stăpânului, se văzu în faţa preotului care-i cerea plata pentru sfaturile creştineşti*

Când îşi veni în fire, se trezi ţintuit în beznă: Ce se 'ntâmplase cu ferfteea şi copilul lui ?"

Erau poate **în** vreun bordeiu ca să păzească **nişte** semănături sau hambare.

Cine le-o fi poruncit? Boerul, jandarmul, vreun neam sau prieten de-al stăpânului; de bună -seamă c'avea faţa albă şi ştia citi în hârtii.

Şi apoi, la ce bun să mai cerceteze? Tot n'avea dreptul să crâcnească. Cine era el să se poată încumeta la vorbă?

Ajunse în pădure după începutul lucrului ; supraveghetorul îl întâmpină cu lovituri de pi- cior.

— La ce o sterseşi, dihanie spurcată, ai? Vei **să** dormi în împuţita ta de cocioabă în loc **să** stai aci la căldură? Tâmpiţii îştia, nu-i chip **să** faci oameni din ei. Acum stai de-aşteaptă **să** le treacă abea frigurile şi t'ei duce cu ei să dobori mirţii.

La amiază, când îşi veniră în fire bolnavii, An- dres o porni cu ei căutând un mijloc s'o şteargă; „muiere nesimţită! pleacă şi lasă toate vraişte... găinile, porumbul, cartofii... până şi câinele e dus"!!

— Ce-om mai mânca acu? mormăi el.

— Nici cucayo n'ai? spuse un Indian. Fără a mai da vreun răspuns, Andres se apucă să lucreze din draci.

Sub loviturile de secure crăcile se cutremurau şi din creştetul lor cădeau grămadă frunzele de-un verde negricios, şi puzderie de insecte păroase şi scârboase.

Unde-or fi ei oare? Cum să plece? Gândul i se frânse, şi securea se'mplânta tot mai adânc în trunchiul mirtului.

Ridică ochii spre Cerul plumburiu parcă era privirea catârului istovit ae-şi roteşte ochii în jur după o zi de cărat.

Îi venise de hac copacului şi o toropeală nespusă luă locul bărbăţiei de adineauri. Se lăsă în voie. Nu se mai frământă cu gândul. Puse pi- -ciorul pe o cracă ce părea că i se mai împotriveşte: „Doar n'oi fi vrând să-ţi râzi de mine, mama ta!" Şi strângând între degetele încleştate coada securei ridicate, socoti timp de câteva clipe punctul unde trebuia să lovească. În- şfacă-1! Vino-i de hac, curajo! strigă el

trântind arma cu un gest liberator. Dar securea, în căderea ei, devie cu câţiva milimetri, şi se prăvăli peste picior spintecându-l, pentru a se 'nfige a- poi în trunchiul răsvrătit.

— Ayayay, carajo! urlă el înfiorat; sângele (âşnea ca dintr'un şipot. Peste puţin nu i se mai auzi glasul. Găsise ce căutase. ,

Tovarăşii săriră care mai de care. Unul mal priceput, strigă:

— Fuga să coboare unul s'aducă puţin glod pu- trezit să-i punem la picior.

Un Indian o luă la fugă în căutarea leacului. -. — Ai spus s'aduc fuga... • Ţinea în mâini leacul din care se scurgeau tale împuţite şi noroioase.

— Noroc că-i putrezit bine.

— Carajo! Pe cine oblojiţi acolo? întrebă furios supraveghetorul; sosea tocmai la timp să-şi poată arăta priceperea de bun conducător şi iscusit tămăduitor.Nu-i nimic boerule. Ce să fie ? Andres şi-a tăiat piciorul. Şi l-a sdrobit'puţin. Indienii a- dunati în jurul rănitului comentau ne îndemânarea ţăranului, cu mutre compătimitoare.

— Ştiam eu ce spun, trebuia şă, se 'ntâmple ceva. Prea nu avea îpoftă de lucru. Te-a pedepsit tai'ta Dios, netrebnicule. Ce vreţi să-i pu-- rteţi? Noroi? Nu-i bun la nimic; e ca şi cum te-ai apuca s'astupi o ţeavă cu el. Tu, José Tar- qui, du-te vezi dacă' sunt pânze de păianjen în coliba. Astâ-i mâna lui Dumnezeu. Vezi de adu mai mult. Fuga.

Indianul se 'ntoarse în goană cu mâinile pline de pânze dé păianjen.

— Să fi văzut ce mai erau!

— Cu asta ai să te vindeci, mormăi chiorul; şi cu siguranţa mediciflui care bandajează o rană cu o faşă desinfectată, puse pânzele de păianjen

murdare pe bontul însângerat. Ridică apoi ochii căutând cu privirea o faşă de legat piciorul.

— O cârpă ?

— Nu-i.

— Nu-i. ;

— Fire-aţi voi ai, dracului. Nu-i... Nu-i... Indieni tâmpiţi. Când v'oţi duce 'n iad, tot nu-i o să ziceţi... nu-i o să vă spună şi tai'ta Dumnezeu şi repezindu-se la un Indian, care, rezemat de coada securii, privea la cele ce se petreceau, îi smulse o bucată mare din cămaşa murdară. Acesta înţepeni şi rămase în contemplaţia buricului său; hohote de râs răsunară din toate părţile.

-- Hâ... Hâ... (Mir gol, strigă unul.

— Cur gol, repetară cu toţii printre râsetele care încolţcau pe omul ce stătea încă sprijinit de coada securii. •

; Dar supraveghetorul se şi înţepenise plesnind din biciu.

' — Gata gluma ! La lucru Indieni putiiroşi. Mai sunt doar două ceasuri pân' să se 'nnopteze. Şi tu, tu nu mai eşti de treabă grea, t'ei duce riuma să strângi frunze verzi din râpă, să le punem mâine pe cărbuni. Şi, cum Andres încercând să se ridice în picioare lăsă să scape o tânguire, iscusitul conducător de Indieni, îi ajută trăgându-i două bice sdravene pe umeri, în timp ce-şi afirma autoritatea sbierând:

—. Doar n'ai fi vrând să faci pe tâncul acum? Porcule !

A doua zi rănitul simţi sângele svâcnindu-i cu putere în picior, de par'că i-ar fi bătut inima acolo. II durea şoldul când mergea. Nădragii, de obiceiu umeziţi de rouă, se uscau mai repede în jurul piciorului bolnav.

În dimineaţa a treia, se trezi sbătându-se în fierbinţeală. încercă să se ridice, dar nu izbuti; zăcea întins pe jos văicărindu-se ca un om beat. Când sosi Rodriguez chiorul, nu mai folosi nici biciul.

— Carajo! Să vedem ce-o fi având împuţitul îsta de Indian. Miraţi că leacul izbăvitor dăduse greş, oamenii rămaseră pe loc. Un neam de-al lui Andres, Indianul Isidro Chiliquinga, a- .propiindu-se de bolnav, îi desfăcu faşa, care, desfăşurându-se răspândi un miros puturos de carne în descompunere, de hoit. Ieşi la iveală o rană plină de puroi, care părea că are o viată a ei aparte. încurcat, metisul.căută un diagnostic pe fetele Indienilor ce se holbeau unii la alţii.

— E plin de viermi ca o labă de catâr* mormăi Isidro strivind mărginite rănii. Nişte vier- mişori care aciuiaţi de rana împuţită alunecară jos.

— Duceţi-l la haciendă, porunci chiorul, re- nunţând la ştiinţa lui.

— Isidro Chiliquinga îl luă în cârcă pe An- Hres şi se afundă în pădure. în timp ce în urma lui, se auzea biciul trosnind pe spatele rnalari- cilor.

•Primul care veni să-l vadă fu vechilul. „Pe mine nu mă duce nimeni!" gândi el intrând în bojdeuca de paie însoţit de un vraci indian. .

Se aplecară amândoi deasupra trupului; se auzi un. geamăt. Indianul, care avea să certifice boala, după ce mai mări suferinda bolnavului frământându-i cu putere piciorul umflat emise diagnosticul grăind cu gesturi misterioase :

— E vrăjit !

— Atunci îngrijeşte-l. Trebue să rămâi aici ; ştii bine că Cunşi nu poate veni, ea dă ţâţă copilului, îl lămuri vechilul. O teamă superstiţioasă puse

stăpânire pe el, căci se 'ndoise de farmecele ce-l ajunseseră pe Andrei

— I-oi scoate eu îndată farmecele cu nişte ierburi. Aşteaptă-mă până ce mă 'ntorc de la râpă.

— Vino mai repede.

Din clipă în clipă, teama lui Policarpio creştea şi peste puţin, omul o luă la fugă strigând mereu : „Vrăjit, vrăjit".

Nici măcar preotul nu cunoştea taina acestui rău. Când se 'ntoarse vraciul, încărcat cu ierburi, îl găsi pe Andres singur văitându-se desnă- dăjduit în mijlocul bordeiului.

— Cuşkaristu, nu.

Iscusitul izgonitor de vrăji făcu focul cu balegă uscată de vaci, puse ierburile în oala de pământ în care Cunşi făcea de obicei mazamora şi pregăti fiertura care-i dăduse totdeauna rezultate strălucite. În timp ce atâta focul, bolborosea cuvinte născocite de el cu care izbutise totdeauna s'alunge necuratul. După ce **ier-** burile au fiert bine desfăcu legătura de pânză, şi cu buzele ţuguiate în chip de ventuză, se apropie de piciorul schilodit din care se scurgeau viermii şi puroiul; prinse rana într'un sărut care-i umplu gura cu scursori şi-i strepezeau cerul gurii şi limba. Bolnavul tresări. De bună seamă că această operaţie îl răsunase până 'n cele mai adânci fibre ale creerului. Scoase un ţipăt şi rămase nemişcat.

Ventuza trăgea din ce în ce mai tare. O străfulgerare de triumf străluci în ochii vraciului. Aşa se 'ntâmplă în totdeauna; înainte de a ieşi, boala îl cufunda pe bolnav în necunoş- tinţă. Asta o ştia el. Şi mai ştia că la suptul lui, nici cele mai înrădăcinate rele nu puteau rezista.

Cu o asvârlitură de scuipat îşi goli gura şi pentru a înlătura orice putinţă de molipsire îşi şterse cu dosul mânecii balele sângerânde ce i se prelungeau din coltul buzelor.

Cercetă scuipatul :

— Cu mine, nu merge aşa, carajo.

Folosindu-se de inconştienta bolnavului, se grăbi :să - întregească tratamentul cufuridându-i piciorul în apa fierbine, care mai clocotea încă. Această operaţie trebui repetată timp de cincisprezece zile şi rana se vindecă. Dar An- dres rămase şchiop.

Şchiop, aşa dar nefolositor. Numai datorită milei stăpânului şi bunăvoinţei doamnei Blan- quita putu el rămâne cu huasipungo-ul lui. Mai mult încă; i se încredinţă o treabă de chacra- rna până la vindecare.

— Nu va avea altceva de făcut decât să păzească recolta ziua şi noaptea, cocoţat pe un mirador [1]); asta-i o treabă de copil de opt ani; în sfârşit dacă s'a întâmplat o astfel de nenorocire, trebue s'o facem şi p'asta; cel puţin pân 'om vedea cum l'om putea folosi, grăi don Alfonso.

— Şi până o creşte copilul. Îi prieşte foarte bine laptele femeii, sfârşi dona Blanca.

— E o Indiană de treabă.

Andres îşi petrecu zilele şi nopţile cocoţat pe o colibă aşezată în mijlocul câmpului pe porumb, scoţând ţipetele cele mai potrivite pentru înspăimântarea păsărilor. Căci la cea mai mică neaţeniţe, cârduri de papagali se năpusteau a<-supra recoltei.

— Eaaaa!... striga invalidul din vârful postului său de observaţie şi papagalii o luau din loc.

---

1 **Post de observaţie primitiv în coloniile spaniole.**

Într'o noapte, Indienii cu huasipungo-urile din deal auziră un zgomot de vite ce se năpus- iţeau spre . câmpul de porumb din. vale; vitele rupseseră îngrăditurile. - Un strigăt .răsună în beznă.
-r- Stricăciuni... la haciendă.
Larmă de glasuri coborî de pe deal — trezind natura adormită— Andres . nu putu din cauza betegiei cu toate sforţările sale, ajunge la timp. Şi după ce cu multă greutate au fost alungate, vitele care profitau de cel mai mic ascunziş al nopţii, i se deschise iar rana cicatrizată de cutând.
. Ţipetele treziră pe don Alfonso ; aruncă un ponchou pe umeri şi ieşi sub galerie. Trimise să scoale servitorii şi le porunci să dea o mână de ajutor chacrama-ilor. Lăsase răfuiala pentru a doua zi.
Stătu un timp pe gânduri rezemat de un stâlp al galeriei.Nu éra o nimica toată să te scoli în miez de noapte; numai un om muncitor ca el era în stare s'o facă. Se va putea mândri pe bună dreptate cu toate astea la întrunirile clubului; chestiunea va putea da subiecte de conversaţie la o ceaşcă de ciocolată în adunările Societăţii Agricultorilor din care făcea parte. Îi şi vedea pe tovarăşii săi, cuprinşi de fiori la auzul povestirii unui atare eveniment, căci acesta era într'adevăr un eveniment. E mai înspăimântător să te simţi pierdut în bezna nopţii, în creerul munţilor, decât să rătăceşti în imensitatea gheţurilor polare.

Fără 'ridoială, îşi spuse el în cele din urmă, sunt cel mai harnic om din ţinut, sunt capul unei mulţimi de muncitori, călăuza, făclia... Fără mine... fără mine, nimic nu s'ar face.
Fu cuprins de dorinţa puternică de **a** sorbi acest triumf împreună cu soţia sa. Trecând prin faţa odăii unde dormea Cunşi, o furnicare în pântece îl făcu

să se oprească în faţa uşii. îşi lipi urechea de broască; sforăiala Indianei deşteptă în el o patimă tinerească.
împinse uşa cu putere, aţâţat de mirosul trupului adormit în întuneric. Cunşi se înălţă pe salteaua aşezată la picioarele leagănului şi vru 'să strige ajutor, vocea stăpânului însă **o** opri. "Fremătând de dorinţă, bărbatul pipăia trupul femeii. împotrivirea ei nu fusese decât instinctivă, nu folosi însă la nimic : mâinile care **o** strângeau erau ale bărbatului a-tot-puternic, ale bărbatului — Dumnezeu.
Să strige ? Cine s'o audă ? Andres? Pruncul care dormea lângă ea? îşi înghiţi lacrămile, închise ochii şi simţi cum i se umezeşte nasul. Fără să scoată o vorbă îndură reşemnată a- păsaren bărbatului.
Când se ridică, lăsând femeea cu şalele sdro- bite, don Alfonso bombăni:
— Ţi-e şi silă ! Cu vitele astea nu-i chip să ai plăcere. Zac acolo ca nişte mortăciuni. Se vede de la o poştă că's de rasă inferioară.
Când Cunşi se 'ntorse la huasipungou, Andres se uită la ea măsurându-i pântecele cu privirea. Ea-i ghici gândul şi se făcu că nu-i pasă arătân- du-i fără teamă trupul slab, dovada netemeiniciei bănuelilor lui.
Iarna venea iarăşi.
Familia Pereira hotărî să se 'ntoarcă în capitală. Dona Blanca şi Lolita socoteau că totul e în ordine; Don Alforiso însă nu ştia cum să-şt înceapă raportul asupra lucrărilor pentru exploatarea lemnului din Ecuador.
— Nu-ţi face sânge rău, îl liniştea dona Blanca.
— Dar ce să le spun ?

— Păi, ce-ai făcut; nu le-ai fcumpărat pe nimica toată pădurile din Oriente? Nici în trei ani nu se putea face mai mult.

— Dar şoseaua, dar huasipungourile, dar toate celelalte ?

— încetul, cu încetul. Ai să te 'ntorci singur şi ai să 'ncepi lucrările. Trebue să plăteşti o parte din datorii şi o parte din impozite. Doar afacerile ţi-au mers bine anul ăsta.

Dorinţa tainică a donei Blanca era să se 'ntoarcă la oraş; ducea dorul slujbelor religioase, al giuvaericalelor, al prietenelor şi al părintelui Uzcategui. Şi izbuti să-l convingă pe soţul ei.

Când, după o săptămână don Alfonso se să- tură de plăcerile capitalei şi după ce primi instrucţiuni de la unchiul Julio, omul nostru de ispravă, escortat de doi Indieni, .călare pe Negru- ţa lui, o porni iar la drum spre Miază-zi. Ajunse în sat după amiază şi Juana, care tocmai vindea sub tindă nişte chicha[1]) şi trei zeci şi unu[!]) câtorva Indieni ce şedeau la pământ, îl primi cu un ele[5]) de uimire.

— Jacintooo... Ia te uită, a venit boerul. Singur?

Ţăranul îşi puse mucul de ţigară pe un colţ al tejghelei şi eşi din prăvălie zâmbind cât putu mai frumos cu faţa lui grasă şi arsă.

— Daţi-vă ■ jos de pe catâr, boerule. Cred c'o să beţi un păhărel cu noi. Doar nu suntem. în pustiu aici.

. — Mulţumesc,, dragă. Dar, mai întâi trimite să-l cheme pe. preot; o să bea cu mine un păhărel.

—. Să trăiţi boerule.

---

1 **Băutură care potoleşte setea Indienilor, făcuta din porumb şi orez.**

— Ei!... Ce stai şi nu chemi omul înăuntru? Doar n'o să staţi de vorbă în tindă, îl pofti femeea.
Se aşezară în odaia care servea familiei Quintana drept cameră de culcare. Podeaua era acopertă cu o rogojina, pereţii îmbrăcaţi în ziare şi ilustraţii din reviste, îngălbenite de vreme. La căpătâiul patului atârna o icoană a Fecioarei, iar de jur împrejur erau prinse ne^ numărâte alte icoane pe care le cerea Jacinto în dar de la farmacişti, când se ducea de vale la Quito după medicamente, marfă ce o re vindea apoi în sat.
— Şedeţi, vă" rog.
— Aici, pe pat parcă-i mai bine; când eşti. beat, nu-ţi mai trebue nimic.
. — He hei, cine vorbeşte de băutură? întrebă femeea intrând cu o farfurie de mâncare de ouă şi porumb copt garnisită cu ardei.
— Hai... înfigeţi-vă. Şi de băut, să vă dau" chicha?
— îmi face rău.
— Nu e chicha de aceea de-a Indienilor înă-crită cu zeamă de agave. E de cealailâ, chicha de porumb. i
' —' Aş bea mai bine un pahar cu bere, că aideiul e iute. ♦
— Adevărat! Dar nu avem decât bere de Mona. Gea de Cainpana se'rlnăcreşte repede -şi aici nu prea se vinde; mai bine aţi lua un păhărel de chicha că o să mistuiţi mai bine.
— Mulţumesc. Şi du-te acum de spune Indienilor cari aşteaptă afară, că pot pleca, dar să-mi lase catârul.
Faţa zâmbitoare a preotului aduse o notă familiară şi veselă.

— Ei! Don Alfonso, ce mai e nou în Quitp al nostru?
— Nimic interesant. Dar, băuturica unde e?
Bărbatul şi femeea dădură buzna afară ca şi cum s'ar li bătut pentru cinstea de a-şi servi stăpânul.
Moşierul se apucă să umple păhărelele. Se încinseră la vorbă. Don Alfonso puse în discuţie problema şoselei.
— Suntem singurii care putem întreprinde o astfel de lucrare. Dumneata, de pe înălţimea altarului şi tu de la jandarmerie : e o operă cu adevărat patriotică şi trebue să ne apucăm cât mai repede de lucru, pentru ca la momentul potrivit să putem avea la'ndemână toate braţele din sat.
În ceeace mă priveşte, sunt gata să dau Irr- dienii de pe proprietăţile mele. Sunt sigur câ şoseaua va fi gata până trei săptămâni. Mi> nistrul mi-a oferit ajutorul unui inginer, pentru ca această operă de interes general să fie dusă la bun sfârşit. Dacă noi n'am izbuti, ţara nr'âr mai putea înainta nici cu un pas către civilizaţie.
Dar... de ce nu beţi? se'ntrerupse Don Al- ionso. Cei de faţă îi sorbeau cuvintele de pe buze.
— În sănătatea dumitale. ■■"— În sănătatea dumitale
— A venit ceasul să dăm viaţă locuitorilor acestor ţinuturi; drumurile. reprezintă viaţa popoarelor.
Asta o citise pe undeva. Faptul c'a putut scoate la iveală la momentul potrivit fraza învăţată, îl umplu de mândrie; făcu un gest brusc cu mâna.
— Dar, credeţi că va fi cu putinţă să facem cei douăzeci de kilometri de drum, care ne lipsesc, numai cu corvoadă ? obiectă preotul.

• — Ce? Nu ştii că şoseaua de la San Gabriel la Tulear a fost făcută cu cinci echipe de corvoadă şi că astizi regiunile acestea şi-au ridicat valoarea cu cincizeci la sută? Inchipuiţi-vă că Unui neam de-al meu care are o mică proprietate f*e acolo i s'a dat acum de curând cinci ze'ci dte mii de sucrii pe ea. ,

— Straşnic ! exclamă preotul neputându-şi stăpâni bucuria care-l cuprinse deodată : un gând îl străfulgerase.

— Am putea începe chiar acum în vară, de sărbătoarea Fecioarei.

•""'•— Cum vrei..., răspunse don Alfonso clipind din ochi.

— Nu... Nu din pricina pe care o bănueşti, ei numai pentru că Indienii şi ţăranii simţiridu-se astfel ocrotiţi de Prea Sfânta Fecioară, vor IUT. era cu mai multă râvnă.

— Şmecher mai eşti... Şi cei o sută de sucrii pe care ai să-i scoţi de la Indieni pentru sărbătoare?

— Da, desigur că va fi o serbare cum nu s'a mai pomenit. Ca şoseaua...

— La urma urmei! De vreme ce nu alegi hacienda mea...

Jacinto Quintana, văzând că patriotismul său nu-şi găseşte întrebuinţare, interveni.

— Şi eu, cum v'aş putea fi de fobs?

— Tu ai să fii perceptorul. Ai să culegi ceea- oe va semăna părintele. Ai să iei în primire vitele. He hei... Ai s'aduni salahorii, de bună voe ori cu forţa... Treaba ta.

— Şi .numai eu să fac toate astea?

— Puşlama... N'ai decât să găseşti momentul potrivit. De pildă, în timpul unei serbări.

— Da, dar ... răspunse ţăranul ca şi cum i s'ar ii deschis deodată ochii.

; Juana intră cu ultima sticlă de băutură în timp ce don Alfonso întrebă:
— Oare câţi vor răspunde de bună voe la chemarea pentru corvoadă, după părerea rlu-mitale?
-— Destui, răspunse preotul în timp ce Jacinto porunci femeii să pregătească o licoare de scor-ţişoară.
; — Dar care sunt'ăia? strigă don Alfonso cu glasul răguşit de băutură.

Toţi locuitorii ţinutului defilară în fata ochilor lor: bătrânul Calupina, neguseorul de ol; Alelchor cu fetele, cele două vlăstare frumoase; Cuso telegrafistul ; Timoteo, învăţătorul cel a- dus din spate, care-şi petrecea toată ziulica râzând u-şi de cocoşii părintelui, mândru pe co- coşelul lui mic cenuşiu câştigător în cinci lupte; apoi maimuţoiul ăla miorlăit care se jelea mereu de dureri în umeri José Santiana, ţesător de pantofi de pânză, fost spion de politie la Quinto, de unde trebui să se'ntoarcă fiindcă fusese amese, cat în nu ştiu ce afacere cu bucătăreasa domnului intendent; Gonchamay ciungul, care în timpul faimosului proces al apelor, îndrăsnise să înfrunte soldaţii veniţi să-l apere pe boier şi carè îşi datora porecla faptei sale vitejeşti; A- tnador, şchiopul, care făcea pe brutarul, fraţii Kuata, cu reputaţia lor de ini îlertuaii.
— Şi marcine? stărui moşierul.
— ?n sănătatea dumitale, răspunseră preotul şi Jacinto, nemaigăsind alte nume.
— Mişa cu droaia lui de copii.
— Omul cu ochii albaştri, cu ferneea lui şi cumnatu-său care a venit s'aducă mărfuri din deal.

— Şi pe urmă?
— Bunicul Jttan.
— Indienii din cartierul Caltahunao.
— Ei, firar să fie!... Şi mai cine? stărui moşierul din ce în ce mai nerăbdător.
— Copii de şcoală.
— Nu-i destul, sbieră Alfonso şi bătu odată cu pumnul în masă de se răsturnă sticla goală. Ţipătul ¡îl înspăimântă pe 'slujitorul Domnului şi pe cel al legii cari trecuseră în revistă pe toţi locuitorii.
— Nu-mi ajunge, firar al naibii! repetă stăpânul cu o mutră sălbatică.
Cei doi oameni încercară să zâmbească pentru a potoli furia boerului.
— Indienii, se încumetă ţăranul.
— Alţii!., alţii!...
Tăcerea ce urmă nu potoli teama de care fuseseră cuprinşi cei doi tovarăşi. Ba dimpotrivă, lumânarea cu pâlpâirile ei, arunca reflexe metalice în ochii sticloşi ai lui don Alfonso. Acesta aplecase capul deasupra mesei, holbându-se la acoliţ i săi, care nu-şi dădeau seama cine mai lipsea încă din acea listă nesfârşită de sclavi ce aveau să se târâe de bună voe pentru a săpa râpele, a usca mlaştinile, a sfărâma stâncile, a deschide un drum, pe care nici cârmuirea nu-I putuse croi.
— Cine? mormăi el în şoaptă ca un hipnotizator obosit.
Ostenit de jocul de-a tăcerea, izbucni în hohote de râs spre marea disperare a celor doi oameni.
— Ha... Ha... Ha... Şi pe voi nu vă socotiţi? Drăguţii de ei!
— Dar nici vorbă că da.
— Se'nţelege de la sine, noi o să fim în frunte.

— Asta am vrut s'aud din gura voastră, îngână moşierul cu un aer triumfător şi ridicând sticla până la ochi, întrebă pe ţăran:

— Vra să zică, nu mai ai nimic?

— Cele trei kilograme pe 'care le-am avut* s'au isprăvit,

— Dar mie mai mi-e sete. Vezi, ia catârul meu de afară şi du-te până la haciendă. Spune-i lui Policarpio să,-mi .trimită o sticlă din ,cele eare-s în bufetul din sufragerie.

— Bine, iacă m'am dus.

Preotul şi boerul aşteptară pân'ce se pierdu sgomotul ultimilor paşi ai catârului. Se priveau cu o expresie de veche complicitate. O ochiadă către bucătăria unde se găsea Juana, o schimonoseală de politeţă care părea a spune: treceţi cel dfntâi, şi don Alfonso se ridică împleticin- clu-se. Preotul simţea furnicături libidinoase ră- sucindu-i măruntaele.

În bucăiăria luminată de o lumânare de seu lipită pe zidul vetrei, Juana aţâţa focul suflând în fucuneraObrajii îi erau rumeni şi ochii strălucitori. Bălăbănindu-se, don Alfonso, căzu peste ea şi, fără vreun alt preambul îi vâră mâinile pe sub fuste.

— Nu aşa... C'an celelate dăţi !

— Nu face pe nebuna, lasă-mă. Doar te iubesc. Gura băloasă a beţivului se lipi în chip de sărutare pe ceafa femeii.

Idioato, că tare. mai eşti...

,La urma urmei femeii îi era tot una; simţea o toropeală prin tot trupul şi se lăsă s'alunece încetişor pe podea. La ce s'ar mai împotrivi? Îi mai stăruia încă în minte prima scenă de *a-* cest fel de pe viemea când era încă fată. întâlnise întro după amiază pe don Alfonso în mijlocul câmpului. Era voinic, mai tânăr şi mai chipeş ca acum. Se mărginise doar s'o întrebe încotro se ducea, apoi se repezise la ea trântind-o la pământ tot aşa de năvalnic ca şi de astă dată. Furioasă, ea îl lovea cu pumnii în obraz în timp ce el îi frământa sânii şi-şi împingea genunchii între pulpele ei pentru a i le desface. Plânsese, se rugase, îşi muşcase buzele până la sânge, dar toate acestea nu făcură decât să mărească frenezia bărbatului care, strivind-o cu toată greutatea lui, o sfâşiase cu sălbăticie. Apoi fata se lăsase în voia acelei puteri care îi răscolea simţurile, a buzelor ce se lipeau de gura ei, a mâinilor ce-i frământau sânii. Nici să-l muşte nu putuse, căci o părăsiseră puterile, îăsând-.o pradă sfârşelii care o cuprinsese. Şi de atunci nu s'a mai împotrivit.

După stăpân, veni preotul. Acesta era şi mai greţos, dar făcu dragoste cu mişcări de copil de ţâţă. Când Juana încercă să se ridice, îşi ascunse într'un surâs ruşinea ce o năpădi, când întâlni privirea celui mai mic dintre copiii ei, care din- tr'un ungher al bucătăriei, urmărise scena.

Trebuia să-şi cunoască mai bine interesul prea fusese totdeauna uşuratec; nu era el din aceia cari porneau o anchetă pentru câţiva su- crii mai mult sau mai puţin.

Dar acum n'o să mai meargă aşa; se făcuse un adevărat om de afaceri, un om plin de iniţiativă, care ştia să-şi pună în valoare talentele îp materie

de agricultură. De altfel, când trecea în fiecare dimineaţă călare îndreptându se spre sat ca să grăbească lucrările de propagandă pentru corvezi, se putea citi în ochii lui adânci şi pătrunzători, speranţa unor mari în'ăptuiri.

Ceeace numea el planuj de reconstrucţie al unei familii în ajunul realizării unui echilbru, i se părea măreţ. Deocamdată era vorba doar să se însămânţeze pământul pe care-l puteau săpa Indienii, lucrând dela cinci dimineaţa până la şase seara şi dacă recolta era bună, să fie dusă toată la oraş. încă puţin şi şoseaua va fl gata. Astfel o să poată plăti unchiului Julio o parte din datorie şi apoi va ajunge un adevărat tovarăş activ în afacerea care se pregătea.

Stăpânul şi vechilul se îndreptau spre oraş călare pe catâri, vorbind despre semănăturile apropiate.

— M'ai înţeles, când m'oi întoarce, să găsesc dealurile pe dea'ntregul şi bine semănate.

— Boerule, dar boii nu pot înainta pe coastele dealurilor.

— Ştiu, pământul e râpos şi povârnişul greu de urcat. Trebue aduşi Indieni cu târnăcoape şi puşi să sape cât or putea mai adânc.

— Da, dar acum am mare nevoe de Indieni ca să cureţe albia fluviului.

— Asta se poate face când n'om avea altele de făcut. Om vedea asta mai încolo, după semănături.

— Dar dacă întârziem...

— Ţi am mai spus odată; deocamdată îi pui să sape, să semene şi pe urmă vin celelalte. Nu rămân la oraş decât vre-o două săptămâni pentru a pune la punct chestiunea inginerilor care trebue să traseze şoseaua. La întoarcere să găsesc povârnişurile arate.

— Uitaţi boierule. N'ar fi mai bine să folosim pământul din vale?
— Care pământ? Ca s'avem o recoltă tot aşa nenorocită ca cea din anul trecut? Dar am ne- voe de două ori peatâta!
Stăpânul luă un ton confidenţial şi spuse du- cându-şi mâna deasupra sprâncenelor:
— Datorii, am pân'aci!... împuţiţii îştia de Indieni şi-au luat pentru huasipungo-urile lor pământurile cele mai rodnice de pe ambele maluri. Da!, mama lor ! ai auzit ce le-am spus: „La anul, o să-mi descurcaţi cu toţii locul şi v'oţi duce să vă clădiţi bordeele în pădure, c'acolo e destul pământ de prisos..." Ci-că eu le sunt şi mamă şi tată... Unde se trezesc păduchioşii îştia de Indieni?
Da, dar asta nu merge aşa uşor. Când răposatul a vrut să-i urnească din loc, sălbaticii îştia au încercat să-l omoare. Ei spun că pă-

mânturile trebue să le rămână lor

.Indignarea lui don Alfonso crescu; ştia el ce primejdioasă e operaţia pretinsă de străini, dar mai ştia, din totdeauna, că voinţa lui era poruncă pentru Indieni. Şi gândul c'ar putea într'o bună zi să se lovească de , împotrivirea "lor, îi ridică sângele în obraz.

— Mama lor! cu mine n'o să le meargă. Da, dar cum să facă? Vechilul părea că se'ndoeşte că planul lui ar putea fi pus în aplicare.

Deodată, îi trecu prin gând soluţia, singura soluţie:

— Mama lor ! Ştiu ce am de făcut: n'ai decât să nu mai pui să cureţe albia fluviului... Auzi? porunci el repezit. Şi în felul ăsta, vor fi rezolvate toate problemele dintr'odată; ale mele, ale străinilor, toate...

Nu mai avea nici o poruncă de dat. Făcu semn lui Policarpio să plece. Dădu pinteni catârului şi o porni la trap pentru a nu ajunge prea târziu în dreptul mlaştinilor.

Din ordinul preotului şi al boerului, fraţii Rn a ta, organizară un comitet patriotic pentru corvezile şoselei.

întrunirile aveau loc în fiecare seară în camera din dosul prăvăliei lui Jâcinto. Reuşiseră să'nflăcăreze populaţia atingând coarda patriotică şi sgândărind vechea rivalitate cu satul vecin.

De altfel, beţiile puse la cale din când în când de adunare, îi ridicaseră mult prestigiul şi la chemare, ţăranii se'mbulzeau cu droaia lăsând acolo tot ce agonisiseră.

Deschideau şedinţa mai totdeauna cu sticla pe care fraţii Ruata şi Jacinto o jucau în cărţi,
Toaie celelalte veneau dela sine. Strigăte, urale, desbaten, bătăi, sticle care sburau în aer şi tot aşa mergea până aproape de trei sau patru dimineaţa când se despărţeau.
Pe de altă parte, după slujbă preotul ţinea predici credincioşilor.
— De fiecare petec de pământ săpat pentru această mare lucrare, vi se vor hărăzi o sută de zile de indulgente şi de fiecare metru de şosea lucrată Domnul vă va zâmbi, pogorând binecuvântarea sa asupra satului.
■ Cei de fată, mai toţi Indienii sdrenţăroşi, jegoşi şi plini de păduchi, se'nfiorau "până'n mădulare închipuindu-şi zâmbetul lui taita Dios. Nu un metru; kilometri întregi or lucra ei, pentru ca bunul Dumnezeu să poată râde cu hohote.
De obicei către sfârşitul cuvântării, preotul le vorbea pe un ton poruncitor:
— Prima corvoadă va începe câteva zile înaintea sărbătoarei Sfintei Fecioare. Pentru începutul lucrărilor, daniile le va face don Isidoro de slujba cea mare a harurilor, sărbătoare când vom cere Domnului şi Prea Sfintei Fecioare să pogoare harul şi binecuvântarea lor asupra voastră ajutându-vă în această uriaşă lucrare. Cabascango-ul de pe malul fluviului va fi cel cu daniile de sărbătoarea harurilor pe care o vom prăznui când va fi gata şoseaua.
. Într'o dimineaţă, satul se trezi cu dor de'n-făptuiri mărețe. De la şase la şapte se ţinu o slujbă de o sută
de sucrii cu muzica satului; femeile se mândreau cu bluze noi, ţăranii purtau pe umeri ponch-urile de

găteală, iar Indienii se'ntoliseră cu straele de sărbătoare; copiii costumaţi ca îngeri cădeau istoviţi sub greutatea aripilor de tinichea.
Tămâia, petalele florilor grămădite în biserică precum şi cuvântarea nesfârşită ameţiră pe credincioşii adunaţi.
La orele opt, pe toate uliţele ce duceau în piaţă se zăreau Indieni şi ţărani ducând mărfuri pentru bâlciul cel mare. Zumzetul de glasuri al vânzătorilor şi cumpărătorilor creştea mereu în mijlocul jocului ameţitor de culori.
— Cartofi... cartofi...
— Porumbelu... porumbelu...
— Carne, cocoană... carne
— Hai ia-l, îmi eşti muşteriu vechi.
— Ia te uită la frumuseţea de cartofi!
— Bate palma, cumetre.
— Cocoană, îţi dau şi pe deasupra. Ţipau cei ce vindeau, ţipau cei ce ofereau, ţipau cei ce cumpărau ; ţipau culorile vii ale poncho-urilor, broboadelor îşi brâelor; tipa şi soarele cu arşiţa lui.
Domnul inginer, don Alfonso, preotul, fraţii Ruata şi ţăranii care primiseră titlul de jandarmi, formau statul major. Priveau mulţimea de Indieni pestriţi, printre maldărele de mărfuri, în bătaia soarelui.
— Ar trebui să ne postăm în cele patru colturi ale pieţii ca nu cumva să ne scape vreunul. Indienii au venit cu duiumul, am adunat vre-o mie, rosti don Alfonso plin de mândrie.

Cele douăsprezece bătăi ale amiezii strânser

ăÎntreg freamătul negustoresc într'un singur stri-găt clocotitor.

— Pe aici... pe areti Sbierau fraţii Ruata cro-indu-şi drum prin mulţimea ce se 'nghesuia.

Şi nimănui nu-i trecu prin gând să nu răspundă chemării.

În capul coloanei veneau copiii de şcoală; cei ce nu mergeau la şcoală erau şi ei acolo sdrenţuiti, înfometaţi, cu un zâmbet sfios pe fata lor palidă; cerşetori veniseră cu nădejdea că-şi vor potoli pentru o clipă foamea ce le sfredelea măruntaele — cu o bucată de pâine. — Copii mai mari spuneau că prin părţile mlaştinilor s'ar găsi multe fructe sălbatice şi ierburi bune de mâncat; se bucurau că, atât cât va tine corvoada, nu vor mai- trebui s'aştepte ceasuri întregi întoarcerea tatălui sau a mamei care veneau cu putină maşca pentru chapo [J]).

În urmă veneau bătrânii de şaptezeci de anl„ cu panglici tricolore la pălăriile de paie, purtând fanioane patriotice.

Primele rânduri avură succesul prevăzut de- preot. Femeile îmbrobodite aşteptau sfioase în prag trecerea convoiului; şi când zăriră pe micuţii lor sdrenteroşi înaintând, cu paşi răsboinici de copii-eroi, se înfiorară de emoţie şter- gându-şi nasul umezit cu dosul mânecii; nepu- tandu-şi stăpâni lacrimile, isbucniră în hohote de plâns, se repeziră spre micuţii lor şi-i urinară.

— Vedeţi cum se 'ngroaşe rândurile ? strigă preotul strălucind de bucurie.

— Dragostea de mamă, comentă inginerul.

^ Da, dragostea de mamă; totul e să te foloseşti de ea; să ştii să tragi foloase la timpul potrivit.

fiindcă inginerul nu părea să fie de aceeaşi părere, preotul urmă puţin jignit;

— Ştii, eu sunt tare când e vorba să fac să vibreze coarda sentimentală.
— Doar asta fi-e şi meseria, făcu haz don Alfonso.
_ Toti cei ce se 'nghesuiau ca să vadă mai bine împiedecau circulaţia mulţimii. Cel mai mare dintre fraţii Ruata, folosindu-se de o clipă de oprire a convoiului, începu să strige cât îl tifiea gura :
— Noi poporul glorios din Tomachi, ne vom Tace singuri şoseaua fără a cere nimănui ajutor. Stăpânii noştri, părintele şi don Alfonso, vor fi slăvifi în veci pentru că ei ne-au arătat calea către măreţie. Vor fi tot atât de glorioşi ca şi Anton Calderon sau Bolivar !
Mulţimea, cuprinsă de emoţie, ridică steagurile spre cer.
Un gând rumegat vreme de mulţi ani fu ex- prmât de Ruata cel mare.
-— Da,... întocmai ca şi Bolivar care şade la dreapta Tatălui Ceresc.
Atât fu deajuns; mulţimea în delir nu mai stătu o clipă la 'ndoială. Drapelele se ridicau şi se lăsau; păreau că se sbat pentru a striga bucuria şi cerului care se 'ntuneca. Ruata gândi cu mândrie : ne vom duce la Quito, o să le-o dau pe la nas, domnilor intelectuali, fraza asta a noastră ! Şi, deodată, amândoi fraţii fură cuprinşi de,aceeaşi nădejde: „Acum ne-am câştigat încreuerea domnului Alîonsito; numai de ne-ar da o slujbă bună !". Crăcile ce mărgineau cărarea pe care trecea alaiul,' biciuiau feţele înflăcărate şi sfâşiau dra- pelele, care nemai fiind de folos, fuseseră puse- în căruţele ce veneau în urmă.
— Iată-i şi pe Indieni.! strigă cineva; un convoi nesfârşit de peoniînegrea pământul.
— Ura ! strigară într'un glas sutele de bărbaţi, femei şi copii.

Mulţimea se revărsa ca un puhoi printre scârţâitul căruţelor, scrâşnitul zăbalelor; se auzeau strigăte şi ţipete, învăluite în nori de praf şi'n aburi, de sudoare.
Lopeţile şi târnăcoapele fură smulse din mâinile Indienilor; căci trebuia să meargă vestea că ei, ţăranii, cu mâinile lor bătătorite, lucrează la această operă care avea s'aducă belşugul în sat.
Câtă vreme lucrările n'au fost prea înaintate, cei_ mai mulţi dintre voluntari se'ntorceau noap- tea'n sat. Din a doua săptămână însă, drumul, de'ntoarcere devenind prea lung, trebuiau să înopteze în mijlocul pampasului. De cum se'n-tuneca, mulţimea se aduna în jurul focurilor aprinse ca s'alunge fiarele ce dădeau târcoale, gonite de'ngheţul culmilor.
Lucrările înaintau, dar înflăcărarea se potolise. Se lăsase iară noaptea peste echipa de corvoadă istovită de muncă. La.vâlvătaia focului, copiii adormeau în poalele mamelor; ţăranii se odihneau sub poncho-uri sau îşi scărpinau degetele picioarelor cu câte un spin de penco pentru a râcâi niga-urilece se'nfipseseră în piele.
Tinerii, sub conducerea frăţior Ruata alergau în căutarea femeilor oferindu-le băutură pentru a le putea atrage apoi sub cort, singurul adăpost în mijlocul deşertului de beznă şi frig.
Unul după altul, focurile se stingeau. Pe jumătate beţi de alcool şi'ntuneric, tinrii se furişau afară din cort.
Umbre se strecurau grăbite, printre căruţe.
O ifemee ţipă. De prin tufişuri, de prin şanţuri, răzbăteau gâfâind răsuflările înfierbântate.
— Se... mormăiră cu nepăsare nişte Indieni întinşi pe paturile ce şi le făcuseră la adăpostul

vântului dinspre mlaştini, svârcolindu-se zadarnic în căutarea somnului ce nu vroia să vină.
Ghemuit sub o stâncă, măcinat de friguri, Melchior începu să urle:
— Mama lor de împuţiţi! : îştia vin, numai pentru parcăriie lor. Dar unde mi-e nevasta şi copilul ? Dcloritas !
— Lasă-ne să dormim, mârâi un om ghemuit lângă el.
— Doloritas! Fir'ai tu a dracului, îmi răspunzi ori ba ; Doloritas ?
— Nu vezi că s'a dus după lemne ca să ne facă focul! ? Doar nu i-o fi furat cineva.
— Doloritas !
— Mult ai să ne mai împui urechile ?
— Doloritas ! "" '

— Bărbaţii erau furioşi.Doloritas !
O detunătură înăbuşită răsună deodată în depărtare. Săriră cu toţii din somn. Câţiva Indieni se repeziră în căutarea unui adăpost, unui stejar stufos sau a unei vizuini; dar nu era loc pentru toţi şi cei mai mulţi se mulţumiră doar cu poncho-ul drept cort.
Tunetul sgudui văzduhul pentru a doua oară.
— Ne-am dus dracului, vine o ploaie sdravăr.ă.
Şi n'ai unde să te vâri...
— Vino pe aici...
— Bagă-te în colţul cela; intri în noroi, da'i tot mai bine decât să te ude leoarcă...
— Mamă Mati.
— Mamă Lola
— Mamă Mişa
— Taîticoooo !
Malaricii clănţăneau din dinţi, de par'că se şi pornise ploaia.
Tăcerea apăsătoare a nopţii se lăsă iar deasupra lor ; mulţimea aştepta.
Grele şi rare căzură primele picături de ploaie.
Umbra neagră a Cordilierilor care cu o clipă înainte se mai desluşeau în întunericul cenuşiu, dispăru în beznă.
Nu trecu mult şi câmpia răsună toată de ropote de ploaie; se deslănţui furtuna.
Din când în când, călăuziţi par'că de un fulger, Indienii dădeau năvală către un loc ce li se părea că i-ar putea adăposti, dar puhoiul le-o lua înainte; atunci, în faţa unei movile de mâl, istoviţi, sgribuliţi şi uzi până la piele, se lăsau grămadă la pământ cu faţa ascunsă într'o cută **a** poncho-ului
D.e-asupra câmpiei amorţite, din toropeala ce'nvăluia oamenii şi pământul, se ridica molcom

un abur albăstrui, plerzându-se alene în[1]zorile alburii.
Din tufişuri se iviră, câţiva Indieni cu obrajii pământii, cu glodul şuroin'd pe ei. Apărură apoi cu sutele des.tinzându-şi trupurile frânte, scuturându-şi noroiul de pe fetele pe care se citea mirarea de a fi renăscut după o noapte de moarte. Trecuse furtuna; furia ei lăsase urme pe ponchourile scorţoase şi îngreuiate de apă.
— Achachay !
— Achachay !
Aşteptau cu toţii; părea că trebue să vină careva s'alunge frigul ce le'ntepenea mâinile şi picioarele; aşteptau clănţănind din dinţi; cât despre soare, nici gând să se arate.
încremeniţi pe picioare alături de locul unde zăcuseră peste noapte, nu cutezau să-şi caute un loc de odihnă pentru trupurile lor rebegite. Se gândeau cu jind la nisipul arză- jtor ce'ncinge tălpile drumeţului în calea li£i; dar unde să-l găsească ?
— Achachay !
— Achachay !
Afurisit soare care nu vroia să iasă ! Şi vân-, tul bătea din spre mlaştini, lipind straiele ude pe trupurile sdrobite ce se sgârceau ca atinse pe neaşteptate de o cataplasmă îngheţată..
— Achachay, mamita !
— Achachay, taîtico !
Toţi erau cu capul plecat, simţeau aceeaşi durere, aceeaşi greutate în ceafă şi o toropeală, de nici degetele nu şi le puteau desface; greaţa le răscolea măruntaele. Vântul şuera mai tare smulgându-le blesteme. Afurisit soare care nu vroia să iasă !

1 **Exclamaţie indiană care înseamnă: că frig mai e!**

— Achachay I

— Achachay, carajo !

Rezemat de un copac, un Indian se porni pe vărsat; căzu grămadă sbătându-se în convulsiei : soroch-ul [a]).

Şi îndată se porniră şi alţii a vărsa, căzură şi ei la pământ, svârcolindu-se cu toţii în spasme, de par'că făceau haz 1 Oamenii îi împresurau cu văicărelile lor fără a le putea ajuta. Rodriguez chiorul, om cu mijloace eroice, îşi croi drum printre ei şi porunci să fie agăţaţi în pielea goală de un pom.

— Om vedea noi dacă o să mi se'mpotri- vească vreunul atins de Soroch.

După ce fură atârnaţi, îşi luă biciul, îşi scuipă în palmă şi cureaua începu să plesnească spetele muribunzilor; îi puse apoi repede pe picioare cu umerii însângeraţi.

Mai la vale în fundul unei râpe, printre tufişuri, găsiră trei Indieni morţi. Cu picioarele încâlcite, cu mâinile sgârcite pe pântece şi cu un zâmbet schimonosit pe buze, zăceau în noroi.

— Ia te uită, parc'ar fi nişte păsări moarte, încleştate pe o cracă.

Andreas, Cunşi şi copilul petrecuseră noaptea sub o stâncă, dar erau înconjuraţi de o masă enormă de apă care se depusese la intrarea peşterii; stând în patru labe, copilul strica cu mâna oglinda în care se răsfrângea cerul.

În sfârşit, se arătă un soare palid.

Când don Alfonsito, inginerul şi preotul, care dormiseră în sat, şi-au putut da seama de pagube, n'avură altă preocupare decât de a evita dezordinile.

— Noroc că Indienii au fost aceia care au suferit cel mai-mult. Frumos ar fi fost, dacă murea

vreun ţăran ! Mare noroc am avut ca n'au fost decât Indieni, comentă preotul.

— Da, dar oamenii noştri sunt obosiţi; Şi tot avântul lor s'a dus, spuse inginerul.

— Tocmai. E vorba acum numai de a găsi mijlocul să le redăm acest avânt, căci de a- bia de acum înainte vine greul: secarea mlaştinilor, o lucrare de mai bine de doi kilometri.

Până şi boerul păru descurajat un moment, dar îndată, amintirea marei personalităţi a unchiului Julio şi perspectiva bogăţiilor ce-l aşr teptau, îi redară siguranţa.

— Nu mai putem da înapoi. Ce-ar zice cei de la Quito ? strigă el. Şi se avântă pe loc în- tr'o improvizaţie pompoasă.

— Societatea... Patria. .. Istoria.., Morala noastră creştină ... Nu fu lăsat de o parte nici un cuvânt dintre acelea care au servit întotdeauna ca sprijin marilor puteri. Şi deodată îi trăsni ceva prin cap, un gând care avea să rezolve totul:

— Asta se vindecă cu rachiu ! strigă el încântat. Şi preotul îl aprobă.

Fură aduse din sat mai multe balerci cu rachiu şi i se mai porunci Juanei să pună cât mal repede ia acrit .zece sau două-zeci de pondo- uri') de guarapo[1]).

— Nu-i nimic de spus, boerul e darnic, **co-**mentau ţăranii.

1 ***Guarapo,* suc de trestie de zahăr jjgrmentat. Deoarece puterea şi iuţeala fermentaţiei âunt indispensabile, fiecare întreprindere are procedee speciale şi ţinute secret pentru a activa fermentatia A^'IissIs chimice f3<-v.*c după cererea municipalităţilor au găsit de cele mai multe ori în aceste amestecuri o cantitate enormă de urină.**

— Ce-i drept e drept, are **o** inimă **de aur.** Şi, fiind-că sucului de agave îi trebuesc două sau trei zile ca să fermenteze, Juana aruncă în pondo-uri câteva vase pline cu urină, nişte carne stricată şi o pereche de ghete vechi de- ale lui Jacinto.

Telegrafistul care-şi petrecuse copilăria în ţinutul din spre răsărit, îşi arătă cunoştinţele cu mândrie.

— — Ce, asta-i mlaştină ? Se vede că nu cu- noaşteţi pe cele din Oriente. În alea, de geaba mai încerci să intri; sunt foarte adânci şi mai cu seamă, sunt pline de raci; dacă din nenorocire, un om sau un animal cade înăuntru, praf s'alege din el cât ai clipi din ochi; să vedeţi ce mai cleşti au în vârful labelor, racii îştia! Acolo zic şi eu că se poate vorbi de mlaştini, da'aici, e o mlaştină bună de puşti.Şi de giiischiguischi[1]) ai uitat?

— Mare lucru ! N'ai de ce te teme !

În fata lor, pe apa'ncremenită a mlaştinei, giiischguischii făceau cercuri mari concentrice. Când Andres intră în mâl, îi simţi roind în jurul picioarelor pe care i le'ntepeneau până la genunchi; şi nu-şi dădea seama dacă era frigul sau contactul neîntrerupt cu mormolocii li- picioşi care, încetul cu încetul făceau din picioarele lui moarte nişte lucruri fără simţire.

Trecură abia două zile şi alcoolul săvârşi minunea aşteptată; mai fuseseră aduse şi alte ba- lerci de rachiu, alte pondo-uri de guarapo; şi se mai aduceai' mereu. Dar înflăcărarea trebuia dozată cu'ndemânare. Important era de a prinde clipa în care activitatea eroică se e- chilibra cu beţia mai mult decât pe jumătate conştientă = a'ndobitoci, dar a nu scade puterea de muncă; aveau de secat doi kilometri de mlaştini. Trebuiau să chibzuiască bine şi în asta Juana şi Jacinto erau meşteri. Cunoşteau de minune toate stările de beţie. îşi luară sarcina de a potoli setea peonilor.

— Gata, acu e destul ! strigă Jacinto către Indianul ce se'ncumeta să se apropie de pondouri împleticindu-se mai mult decât ar fi trebuit. Ş

1 **Mormoloci.**

— Tu eşti prea beat. Du-te de mai dă de câteva ori cu târnăcopul şi-ai să capeţi pe urmă înc'o porţie de guarapo; hotărî Juana.
Indianul se'ntorcea iar la mlaştini în căutarea echilibrului de care avea nevoe pentru ca îndobitocirea îă-i fie alimentată.
Paludismul cu frigurile lui începuse iar să stăpânească ţinutul.
— Altă pierdere de vreme ! se plânse boerul.
— Avem! mai mult de o sută cinci zeci de bolnavi, ceeace înseamnă că mai mult de douăzeci sau treizeci sunt apucaţi zilnic de friguri.
Rodriguez chiorul, a-tot-ştiutorul, îşi făcu drum printre câţiva Indieni ce şedeau ghemuiţi în mijlocul şantierului, tremurând din tot corpul.
— Ia du-te de-mi adu pieile de miel, strigă el către Indianul ce-i servea drept asistent; apoi urmă:
— Am văzut pe cei din Guallabamba folosind leacul ăsta. Is pe acolo nişte geruri, fire-ar ele ale naibi, de nici nu-ţi vine a crede: până şi boala cea rea ţi-o dă.
Chiorul acoperi umerii malaricilor cu pieile ce i le dădea infirmierul improvizat. Le puse cu blana spre înăuntru legându-le cu câte un şiret la gâtul şi la brâul fiecărui bolnav; apoi porunci, să-ii aşeze în cerc pe locul din faţa cortului şi se'nfipse .în mijlocul lor. Potrivin- •du-şi biciul la încheetura mâinii, trecu în revistă cu ochiul cel , sănătos; coroana tremurândă a imalaricilor şi trăgând apoi bice lungi ce păreau a-i prelungi mâinile, o făcu să se'nvârtească în- tr'un dans dureros.
Cureaua isbea pieile scoţând sunete de tobe hodorogite; ritmul era prea pripit pentru Indienii istoviţi de friguri şi Rodriguez se'ncinsese:

— Haideţi, fire-aţi voi ai dracului! Alergaţi, alergaţi. . .

Dar fierbinţeala le'nţepenea şi le'ngreuia picioarele. Nenorociţii se târau.

— Mama voastră 1 Da'ce-aveţi ? răcni chio rul. îşi scuipă iar în palmă şi bicele trozniră cu furie îndoită pe spatele malaricilor. După ce izbutiră să ocolească odată locul, se prăbuşiră Unul după aliul, istoviţi şi sdrobiţi. Tremurut frigurilor de la'nceput, dispăruse. Dar tămăduitorul nu se socoti satisfăcut şi iuţi din nou cadenţa loviturilor. Biciul cădea ca un cuţit încins în jar pe umerii Indienilor sdrobiţi. Un tremur le scutura picioarele slăbite, înfundate în mâl şi mâinile ce se străduiau să devieze cureaua; înfricoşătoare

— Alergaţi, mama voastră ! alergaţi!

Izbutiră să facă un pas, doi, zece, apoi căzură iar. Biciul chiorului le mai dădu înc'odată tăria să se ridice. Nu mai aveau nici putereas de a ţipa. La fiece lovitură, ochii lor sticloşi,, singurul loc în care mai pâlpâia un strop de viaţă, păreau a ieşi din orbite. Acum zăceau cu toţii prăbuşiţi în noroi, amuţiţi, cu spumă la gură; cu părul vâlvoi, scăldaţi în sudoare şi mistuiţi de fierbinţeală.

Rodriguez porunci 'să fie duşi repede sub cort. Un ponchou le folosi drept plapomă şi leacul lor fu o băutură preparată cu rachiu, urină,, sare, lămâie şi un praf făcut din excremente- de cobai.

— Trebue să fie gata cât mai repede.

— Uşor de spus. Uitaţi că'n mlaştinile a^tea trebue dibuit terenul şi luate mii de măsuri pentru a putea înainta cu un metru, răspunse inginerul, pe care această grabă îl făcu să zâmbească.

— Ţi-ai băgat în cap că săpăturile pentru şanţuri trebuesc începute de la munte'ncoace. ..'...Mofturi! S'ar fi putut face o

săpătură paralelă la două zeci sau trei zeci de metri de la şosea economisind, în felul ăsta timp şi muncă. Îţi repet, că trebue să fim gata cât mai repede. Chestia asta a'nceput să mă urmărească ca un vis urît. Şi, la urma urmei, de ce crezi c'am cumpărat Indienii ?

— Cum, vreţi să secaţi mlaştinile umplându-le cu cadavre ?

— Am câştiga cu asta şi timp şi muncă.^

— La urma urmei, pentru-că păreţi hotărît a nu da îndărăt, dacă nu-i vorba decât de pierderea a vre o sută de peoni, o să vă facem pe plac.

— Ba şi mai bine: nu vom pierde nici măcar un peon. Doar orice lucru are leac. Om a- duce Huscauride la haciendă şi în momentul când om vedea vreunul scufundându-se, i-om arunca laso-ul.

— Fără nici un folos. Dacă nu se scufundă, omul moare din cauza huasca-ului.

— Nici de cum. Va fi deajuns să punem pe huasqueroşi[1]) să meargă cât s'o putea mai a- proape de peoni.În orice fel s'ar face, se pierde un om. De altfel s'ar putea să moară cu toţii în gropile mlaştinilor. Vreţi să'ncercati ? Chiar azi vă pot da dovada că cele prevăzute de mine o sa se'nplinească.

începură să sape un şanţ la douăzeci de metri distanţă de la şosea. ;

— Uite, uite cum câştigăm timp, strigă d<în Alfonso plin de admiraţie. În iaţa lui, un şir nesfârşit de peoni târau după ei mâl şi noroi. Pentru ca o profeţie să-şi păstreze valoarea, ea trebue să se'mplinească până'n termenul prezis de profet. La amiază, întreaga echipă de corvoadă înainta prin mlaştini plină de încredere.

1 **Cei ce svârlă huasca-urile.**

— Ar fi trebuit să studiez, să mă fac inginer şi dumneata la fel... glumea stăpânul.
Un ţipăt îl întrerupse deodată. În depărtare, abia zărindu-se în ceaţă, un Indian ridică mâinile ca şi cum ar fi căutat un reazăm.
Inginerul era plin de satisfacţie.
— Vedeţi cum începe să se scufunde ? Aţi pierdut un Indian; e primul şi nu va fi ultimul.
— Mofturi. Ai să vezi cum o să-l scoată huasqueroşii.
— Nenorocitul, cu siguranţă că a intrat cu piciorul într'o gaură.
— Caiza ! Toapanta ! Fuga, alergaţi să-l salvaţi pe neghiobul cela de Indian' care s'a băgat în mocirla ceea.
— Ne ducem, boerule.
Curiozitatea îi stăpânea pe toţi. Ţăranii, înfricoşaţi, se grăbeau să părăsească locul acela primejdios în care-i înfundase inconştienţa stăpânului.
— Fir'ar să fie, am scăpat ca prin urechile acului.
— Ce prostit !
— Eu unul, o şterg de aici.
— Aşa nu se poate merge înainte. Omul care se împotmolise, striga într'una cu disperare, cu braţele ridicate de parc'ar fi vrut s'apuce ceaţa cu mâinile. Huasqueroşii intrară în mâl înaintând cât era cu putinţă; nu se opriră decât a- colo unde pământul începea să se moaie. Las- so-ul descrise o curbă iscusită deasupra omului ce se afunda încetul cu încetul. Nu i se mai vedea decât capul, un punct negru mărunt în mijlocul mlaştinei vii. Parafele descrise de huascauri pe cer păreau nişte mărturii de recunoştinţă, adresate mlaştinei a-tot-puternicei cu fata posomorită şi cenuşie.

Insfârşit unul dintre lasouri isbuti să-i cuprindă capul. Dar salvatorii, nu-şi puteau fixa picioarele pe un pământ mai întărit; pentru a putea trage lasourile, ei fură nevoiţi să se lege unul de altul în aşa fel încât să poată ajunge până la pământul tare al şoselei; între timp Indianul continua lupta plescăind în mâl. După câteva secunde nu se mai vedea nimic din a- dâncul întunecos al mlaştinei. Oamenii traseră. Mâlul zădărnicea sforţările Indienilor, care îşi încingeau mâinile lor bătătorite frecând frânghia. În această luptă neegală, cel învins era dinainte hotărît. O grămadă de carne noroioasă în care mai pâlpâia încă o rămăşiţă din viată, ieşi la suprafaţă.

— Mai bine l-am fi lăsat acolo ! spuse inginerul cu o strâmbătură de desgust.

— Nu. . . Ai să vezi că totul o să meargă bine. le-om da mai mult rachiu ţăranilor; trimit acum în sat sâ le mai aducă cinci balerci. Dar lucrul trebue continuat în felul ăsta fără să pierdem curajul. Altfel, cum am putea duce la bun sfârşit misiunea noastră culturală de a civiliza satul? Ai să vezi... şi proprietarul îşi frecă mâinile, apoi continuă după o tăcere :

— Pe cei de rasă albă, o să-i punem numai la cărat; în felul acesta suntem siguri de ei. Cât priveşte Indienii, eii îmi aparţin şi o să continue să sape şanţurile; dac'am pierde două zeci sau trei zeci din ei, n'o să fie mare pagubă. Să zicem chiar, că s'ar pierde cinci zeci, mai mult nu se poate după părerea mea. La urma urmei la ce folosesc ăştia ? Ca să mănânce şi să ceară plata înainte ? Între noi fie vorba, îi am foarte ieftin, îmi revin ia doi sau trei sucrii fiecare. Pe de altă parte, construcţia şoselei va să hotărască viitorul meu.

— Bine, de vreme ce asta este dorinţa dumneavoastră, putem merge. înainte în felul ăsta, ceeace de fapt, ne dă putinţa să ducem în timpul cel mai scurt lucrarea la bun sfârşit. Dar mai întâi de toate trebue să încurajăm şi să convingem peonii.

— Foarte bine; dar asta nu e treaba mea.

— Dar a cui?

Mai întâi e rolul rachiului şi apoi, al iubitului nostru prieten, părintele. .. Ai să vezi cum o să-i însufleţească. O cuvântare, nimic mai mult, prin care să le ofere

mântuirea şi alte fericiri

.Inginerul era neîncrezător. Totuşi lucrurile se petrecură aşa. Preotul îşi dete cuvântul de o- noare că-i va scăpa de purgatoriu, ba chiar mai mult, că-i va scoate din infern, dacă vor asculta de cuvântul său care întruchipa voinţa.* lui Dumnezeu.

Această voinţă era limpede şi ea glăsuia :

„Duceţi şoseaua până la capăt orice s'ar întâmpla, căci aceasta va fi spre binele... despre al cui bine putea fi vorba, dacă nu al ooporu- hii ?

În sat carnea de Indieni începu să sosească cu sutele de kilograme.

Trecură câteva săptămâni până s'ajungă dincolo de mlaştini şi să'nceapă lucrările pe pământ sigur.

Seara, ţăranii care nu putuseră dezerta de la^ lucru, se adunau în jurul focului stând de vorbă la lumina flăcărilor.

— De colo de sus de unde eram căţărat, m'am uitat îri jos drept în clipa în care s'a surpat stânca.

— Mare noroc c'atunci erau numai Indieni în fund la săpat.

— Eu le-am spus: nu vedeţi că nu-i decât, nisip ?

— La ce să-i mai scoată ? degeaba şi-ar mai fi pierdut vremea cu căratul pământului.

— S'a prăbuşit jumătate de deal.

— A mai rămas careva în viaţă din nenorociţii ăştia de Indieni ?

— Dumnezeu să ne ocrotească.

— Domnul să ne ajute.

— Să ne ierte Dumnezeu dac'am păcătuit.

— Domnul inginer a spus: trebue să'ncercănu să-i scoatem, dar boerul n'a vrut; zicea că se pierde prea multă vreme. I-am spus eu mereu lui Antuco: nu te repezi la galerii, că te'nghite pământul ca pe Indieni şi nici dracu nu te mai scoate. Până şi puştii s'au băgat unde nu le era locul. Îţi mai aminteşti deunăzi la ultima surpătură, cum s'a dus Mişei şi fata Bertei de i-a lovit moartea acolo? I-a strivit ca pe nişte iepuri.

Şi ştrengarii erau obosiţi că toată ziulica puseseră broaştele pe fugă, băgând să'nnoate gândacii în hârdae, umblând în pădure după fructe sălbatice sau scotocind păianjenii din ascunzişurile lor; se'ntorceau istoviţi adunându-se în jurul focurilor ce abia mai pâlpâiau.

Câţiva ţărani se furişau tiptil în beznă pentru a se'ntoarce în sat, renunţând la indulgenţe şi la patriotism, pe care le lăsau Indienilor şi celorlalţi mai eroici decât ei.

Don Alfonso recurse la toate artificiile şi la toţi aliaţii săi; la Dumnezeu cu ajutorul preotului, la cârmuire cu ajutorul poliţaiului, la ştiinţă cu ajutorul inginerului, la viciu cu a guerapoului; când văzu şi văzu că nu-i mai merge cu nimic, îi veni în gând să se folosească de atracţia ce o aveau sătenii pentru luptele de cocoşi şi vesti sosirea unei echipe de cocoşi de luptă.

Era pe la amiază şi pe drum începură să s;adune ţăranii ducând fiecare la subţioară cocoşul preferat.

învăţătorul aduse cocoşul cel cenuşiu, curios să vadă dacă în echipa lui don Alfonso se va găsi un adversar de măsura lui; mai aduse -şi un cocoş negru pentru luptătorii preotului.

Prima întâlnire avu loc în mijlocul drumului- Mai bine de două sute de ţărani, cari dezertaseră dela

corvoadă, formară roată în jur. Un cocoş roşu al bătrânului Jose Santiana înfrunta cocoşul învăţătorului.

Arbitrul şedea pe vine în mijlocul cercului şi nu lua ochii de pe cei doi cocoşi, care stăteau' faţă'n faţă, cu penele sbârlite, gata să se'ncaere..

— Is, de-o măsură ! Is de-o măsură ! strigă un ţăran cu ponchou albastru.

— Asta s'o crezi tu, i-o reteză dispreţuitor învăţătorul şi adăogă cu mândrie: ai să vezi dac'al meu o răbda'să primească mai mult de- două labe; o să-i suciască gâtul celuilalt înainte de asta.

Fiecare spectator căuta să descopere semnul superiorităţii campionului, pentruca să-şi depună banul muncit cu cât mai puţin risc cu putinţă.

— Cel roşu e mai iute.

— Celălalt e mai mare.

Acesta din urmă atacă întâi. Se făcu tăcere. Cel roşu răspunse înfigându-şi ciocul între penele de pe gâtul adversarului său şi, fără a-i da drumul, plesni aerul cu labele lui înarmate. Sforţarea îl făcu să se prăvălească la pământ într'un vârtej de pene.

— O să moară, strigă învăţătorul fericit.

— Eu dau dublu, răspunse bătrânul care şedea pe vine alături de arbitru, socotind această bucurie ca o ofensă personală.

— Primesc.

— Unu la două

— Două la patru

— Dau dublu

— Ia sucrul îsta.

Cocoşii, fremătând de furie, se'nfruntau cu ciocul şi cu pintenii; se ciocneau plesnind speriaţi din aripi şi horcăind înăbuşit.

Cu nervii încordaţi, spectatorii încetaseră cu rămăşagurile. Cocoşul roşu atacă furios. Celălalt

părea că-şi caută loc de apărare sub rânza adversarului său, ca şi cum ar fi vrut să şteargă sângele csre-l năpădise închegându-se pe ochi, pe gât, pe cioc, prefăcându-i capul într'e pensulă de vopsea roşie, într'o bucată de carne sângerândă. Ca un bun luptător ce era, cel roşu sări, căutând a-l buimăci pe duşman; dar acesta îşi ţinea capul plecat şi bătea în gol cu pintenii ucigaşi.

— Carajo, să vezi că-şi înfige ciocul, strigă Santiana. Cocoşul cenuşiu reacţiona, lovit par'că în mândria lui de această exclamaţie. îşi aruncă pintenii înainte şi izbi pe cel roşu care se rostogoli la pământ. Bătrânul, prins cu totul de vârtejul luptei, căzu ca şi cum ar fi primit el însuşi lovitura.

Fiecare proprietar îşi îngriji cocoşul lui; îi puse câte o pană în cioc şi-i stropi rănile însângerate cu rachiu camforat pe care-l scuipa ■din gură. În cele din urmă, fiecare lua capul plin de bale şi de sânge al cocoşului lui între îmze şi-l curăţa cu o aspiraţie adâncă.

Lupta reîncepu cu furie; dar furia fu de scurtă durată.

Şi, după câteva încăerări uşoare, cel roşu fu declarat învingător.

Doar noaptea putu <potoli entuziasmul des- lănţuit de luntă. Mulţumită rămăşagurilor, băuturii şi făgăduelilor de noi luotf n^p**— 3 -doua zi, don Alfonso izbuti să-i retină pe ţărani. Şi într'adevăr trimise să se aducă de la haciendă nişte cocoşei ale căror ciocniri şi pinteni fură multă vreme admirate.

De atunci ţăranii nu se mai gândiră să părăseascăi lucrul până ce tiu fu gata Şoseaua cu cei două zeci şi doi de kilometri ai ei ce străbăteau mlaştini şi munţii.

Cât despre don Alfonso, nu i-ar fi dat niciodată prin gând că sforţările sale pentru a duce lucrarea la bun sfârşit, ar putea să aibă răsunet în capitală şi să-i creeze cea mai glorioasă reputaţie. El fu cel dintâi surprins la citirea coloanelor întregi pline de laude care îi erau consacrate; prima pagină a ziarelor Republicii era împodobită cu fotografiile realizării eroice având în primul plan pe proprietar, pe preot, pe Jacinto, pe Rodriguez chiorul şi pe fraţii Ruata. În planul al doilea se vedeau locuitorii satului Tomachi : ei înfăţişau masa muncitorilor. Cât despre Indieni, fără îndoială oă'n clina când operau fotografii ei nu erau prezentabili ; sbârliţi şi murdari cum se găseau ei nu fuseseră socotiţi demni de a păşi pe scena gloriei.
Juancho Cabascango — al cărui huasipungou era aşezat pe malul fluviului avea faima unui om avut. De bună seamă pentru că venea Duminecă la slujbă cu patru poncho-uri de lână de Castilia şi pentrucă, pe lângă bordeiul lui, mai avea şi o curte cu păsări şi o vacă cu vitei. Poate şi fiindcă fusese ales donator pentru a doua sărbătoare a harurilor pe care o oferea satul binefăcătoarei lui: Fecioara cu lingură. Căci., într'adevăr, ea fusese cea care le îngăduise să desăvârşească marea operă naţională.
Cabascango intră în prăvălia lui Jacinto împreună cu câţiva tovarăşi: Andres Chiliquinga, Jose Taxi, Melchor Achig şi alţi câţiva. Viitorul donator ceru de doi reali guarapo şi se puseră cu toţii pe băutură. În grabă, căci trebuiau să se ducă la părinte pentru a-i cere o mică scădere. Cabascango nu putuse aduna cei o sută de sucrii ceruţi. Din vânzarea vacii nu obţinuse decât şapte zeci. Cât despre ceeace scosese din găini şi din celelalte nici nu mai merita să vorbească despre asta. Dealtfel, el nădăjduia că preotul în bunătatea

lui nu va şovăi şi-i va îngădui o mică scădere, totuşi, turburat la gândul de a intra în vorbă cu o persoană atât de sfântă şi de atot-puternică, venise împreună cu tovarăşii lui să prindă puteri în dugheana lui Jacinto.

— Hai să bem, spuse unul din ei,

— Dar nu mai avem ce bea ! Zău că nu mă simt încă în putere să mă rog de părinţel. Auzi, Juana, mai dă-ne încă de doi reali.

După ce dădu pe gât şi porţia doua, comisia se simţi în stare să intre 'n vorbă cu preotul Lo- mes', care se plimba în tinda bisericii lui dărăpănate, pătruns de liniştea satului ce învăluia piaţa. Nişte câini obişnuiţi să fie primiţi cu lovituri de bâtă, n'ar fi trebuit să se apropie de Sfinţia Sa cu mai multă prevedere şi plecăciune.

— Ave Maria, tai'ticu.

— Fie lăudată. ..Al veniţi să hotărîm chestiunea slujbei ?

— Da, tai'ticu.

Cabascango, cu pălăria în mână, ieşi din grup şi înainta grăind cu glas monoton şi rugător : i

*j

— Tai'ticu, mai lasă dacă poti, puţintel, din preţul slujbei. Vezi, e scump. Acu sunt sărac, sărac de tot, tai'ticu ... De unde să scot atâţia bani ? După ce-oi plăti Srinţiei-Tale, trebue să mai dau ,atâta pentru ţguarapo, atâta pentru chignaguasatâta pentru chamisa[1]), atâta pentru toate alea, tai'ticu. Cumătrul, a dat numai şapte zeci de sucrii pentru vacă.

— Şi n'ai putea să ceri boerului înainte din plată ?

1 **Rug din lemn de stejar**

— Îi mai datorez ceva, şi pufinul, pe care mi l-a dat nu-i destul nici pentru guarapo.

— Dar găinile tale cele frumoase? Eşti doar un Indian avut.

— Avut?

— Jajajay... Avut a spus, tai'ticu.., comentă corul Indienilor.

Atunci, caută s'o scoţi la capăt în alt chip. Cum ţi-ai închipuit că Fecioara s'ar putea mulţumi cu o slujbă la preţ atât de mic pentru o sărbătoare atât de mare. Asta nu-i de crezut. Hal, du-te,

şi caută de te
descurcă altfel

— .Da!... **v**'am spus că n'am.
— Fă cum ştii, băete. Şi nu te mai tocmi, căci până 'n cele din. urmă Fecioara se poate supara şi, ştii prea bine, că dacă se supără, poţi **s'o** păţeşti.
lzuar?po-ul începu să i se urce la cap lui Cabascango. Cât el, cât desnădejdea, îi dădură putere să stăruie.
— Da!... dacă n'am.
— Când e vorba de băut ai, Indian desfrânat, dar când e vorba de a cinsti Fecioara, te tocmeşti pentru nişte nenorociţi de o sută de su- crii. Dumnezeu e martorul sgârceniei tale; Fecioara are ochii asupra noastră. Las' c'atunci când oi muri ţi-o răsplăti toate astea.
— Ce-mi pasă! Şi la urma urmelor, dă-i dracului pe toti.
— Ce-ai spus? Ce-ai spus? strigă preotul frângându-şi mâinile în fata lui Cabascango, cu **o** mişcare plină de patetic care făcea cu neputinţă orice răspuns. Apoi ridică mâinile către cer şi începu să stea de vorbă cu o fiinţă bib'ică, cu personagii nevăzute agăţate par'că de pântecele hidropic al norilor.
— O! Doamnei Sfântă Fecioară! Potoleşt'e-ţl mânia. Nu trimite blestemele Tale asupra acestui nenorocit. Nu lăsa să cadă focul tău asupra lui, nesăbuitul. Nu biciui cu foamea neştiinţa unui norod.
Se opri puţin din cuvântare. Dar nu-i veni nici un răspuns; apoi urmă:
— Da, ştiu, mânia ta e dreaptă, mânia ta **e** sfântă... Şi de-l socoteşti vrednic, pe smeritul Hu slujitor, ascultă-i ruga. Opreşte braţul tău şi amânăţi pedeapsa. Nu ridica blestemul cave...
Sfinţia sa plecă ochii către pământ şi băgă de seamă că nu mai avea ascultători. Năuciţi, crezând

că văd cerul despicându-se pentru a lăsa pe taita Dios să treacă prin văzduh cu un bici de foc, Indienii fugiseră. Cazurile de răzbunare cerească comentate de către preot de la înălţimea altarului, erau atât de numeroase încât cuprinşi de panică, fugeau pe cărările cele mai îndepărtate şi mai ascunse spre a-şi căuta adăpost în huasipungouri. Răsbunarea îi urmărea de aproape, urlând:

— Blestemaţi... Blestemaţi de Dumnezeul

Şi fiecare repeta dobi toceşte:

— Din pricina lui Cabascango.[5].. Indian ticălos. Din pricina lui! Din pricina lui, taîtico!

— Din pricina lui!

— Din pricina lui!

— Din pricina lui!

Vederea bordeelor ce se 'nălţau pe malul fluviului îi linişti şi, când se aflară printre cwpiii şi iemeile lor, se simţiră în siguranţă. Răsbunarea era departe. Pentru a se 'ncredinţa, priviră spre cărarea pe care veniseră şi li se păru că mânia cerească le pierduse urma.

Dar deodată fluviul trezi câmpia cu un vuet surd. Bubuitul creştea; tot muntele grăia cu glasul său ameninţător prin gura râpei pe unde trecea puhoiul. înspăimântaţi Indienii ridicară capetele; simţeau cum se apropie năpasta. Se ridică o boare încărcată cu miros de pământ răscolit.

— Apa! strigă cineva.

O sută de voci desnădăjduite răspunseră în vale:

— Apa!

Femeile înnebunite de groază ieşiră cu copiii din bordeie. În jurul lor, totul era înspăimântător: apa mâloasă izbea trosnind în stâncile pleşuve ale malurilor; din depărtare se ridica ameninţător mugetul fluviului învolburat.

Indienii răsăreau din toate părţile; cu strigăte de desnădejde îşi părăseau odată cu bordeiul şi adăpostul şi pâinea. Ecoul făcea să răsune din nou ţipetele lor, le umfla, le înmulţea. Fluviul lacom înghiţise bordeele mărginaşe, iar apele lui mâloase lingeau malurile pustiite.

Toţi aveau par'că privirile ţintuite asupra valurilor pe care nimic nu le putea opri în calea lor.

Un ţipăt de groază răsuna din când în când. în fuga ei, o Indiană îşi uitase copilaşul în bordei. Era prea târziu şi strigătele ei zadarnice şi desnădăjduite se pierdeau deasupra apelor noroioase, a apelor ce ştergeau malurile ridicân- du-se nemiloase cu crestele lor de horbote spu- megânde.

— Vai! micuţul meu e acolo.

— Vai! Câinele meu e acolo.

— Vai! Tăticu e acolo.

Apele învolburate se umflau năvălind totmaJ departe în văzul mulţimii încremenite. O uşă de grajd pluti câteva clipe pe coama unui val. Urmând apoi mişcarea talazurilor apăru şi dispăru de câteva ori. Indienii, care o urmăreau cu privirea lor năucă, tresăreau de fiecare dată.

În torentul năvalnic apăru un creştet acoperit cu păr. Indienii încercară să svârle un lasou: el atinse vârtejul şi se'ncurcă apoi în nişte smocuri de ierburi desrădăcinate de puhoi.

— A' cui o fi copilul?

— Poate a lu' Timoteo?

— Sau a lu' Jose?

— Poate a lu' Manuel;

— Sau a mulatrei.

O tăcere înăbuşitoare apăsa mulţimea. Şuvoiul nemilos, ducea în vârtejul lui, printre spumă şi mâl, capete de vite, bordee dărâmate, copii şi Indieni prinşi în drum. Deodată cineva strigă:

— Haidem jos, acolo unde fluviul îşi întinde apele peste toată valea.

— Să mergem!

— Haidem!

Cercul de groază ce-i unise, se desfăcu în faţa nădejdii; în goana de a mai salva ceva, orbiţi, inconştienţi, se 'nghesuiau în dezordine coborând povârnişul, căzând şi ridicându-se mereu. Era o goană nebună în căutarea copiilor, a bătrânilor, a rămăşiţelor de huasipungouri.

Fugeau prin câmpuri de porumb, prin grădinile de zarzavaturi, sărind peste garduri.

În dreptul mlaştinilor, energia lor se înzecea. Puţin le păsa dacă se 'nfundau în noroi până'n genunchi sau dacă intrau în apă până la şold, căci apa fluviului revărsat umpluse toate gropile; puţin le păsa de drumul lung ce-l aveau de făcut. Erau siguri că vor regăsi ceva din ceeace fusese a lor. Pe locurile unde fluviul nu mai avea maluri şi se ţâra în vale leneş şi noroios, găsiră cadavre **■şi** rămăşiţe ce pluteau pe 'ntinsul apei potolite. În sunetul bocetelor şi văicărerilor ce nu mai conteneau, intrară în mâl până'n brâu pentru a scoate pe cei înnecaţi. Pe feţele acestora, tragedia morţii îşi lăsase urmele; în ochii rămaşi deschişi se putea citi aceeaşi expresie de spaimă. Cei rămaşi în viaţă se porniră pe plâns. Când se 'noptă suspinele şi îacrămile nu'nceta- seră încă.

Numai grupul Indienilor care întovărăşise pe Oabascango nu se lăsase împins spre vale. Nici unul nu 'ndrăsnise să facă vre-o mişcare, stăteau încremeniţi ca nişte cadavre. Jose, Taxi, Melchor Achig, Leonardo Taeo şi chiar şi Ca- bascango nu-şi credeau ochilor.

— Nu! strigă unul din ei.

— Pentru ce! ţipă un altul.

— Ala care a făcut nelegiuirea.

Strigătul răsbunării răsună din nou în urechile ţăranilor speriaţi. Tot avutul lor fusese luat de puhoi: poncho-urile vechi, saltelele, oalele şi pon-do-ul de pământ, grămada de bălegar, de frunze de porumb ce întreţineau focul şi pe care adori- meau obosiţi când, după douăsprezece ore de muncă, se culcau la pământ în coliba lor plină de fum; s'au dus cobaii, găinile, vacile, grăunţele, copiii şi păduchii leneşi pe care-i lăsaseră dormind în saltele/

Durerea lor era atât de adâncă şi mânia lor atât de cruntă încât tremurau de ciudă că nu le puteau da graiu. îşi scuturau cu stângăcie pon- chourile ca şi cum ar fi căutat pe cineva pe care să-şi descarce ura... Cabascango! Da, e! era vinovatul, el era acela care deslănţuise mânia cerească. Dumnezeu a ştiut să se răsbune ; le luase b^ar'e1e. păduchii, copilaşii lor slăbănogi şi colibele lor sărăcăcioase. Şi asta, din pricina lui; din pricina blestematului de Cabascango, fuseseră pedepsiţi o mie de nevinovaţi.

— Din pricina ta, caraju! isbucni în cele din urmă Taxi ridicându-şi poncho-ul.

— Din pricina ta...

— Da!

— Da!

Cei zece oameni îl găsiseră în sfârşit pe vinovat. Şi într'un glas urltfî-ă:

— Da, caraju !

Amenintându-l cu bicele pe Cabascango, care citea cu groază cruzimea pe fetele lor, îl făcură să se dea înapoi pas cu pas. Când se opri din mers din pricina unui copac, el le spuse cu glas rugător:

— Poate că oi fi eu acela care am greşit.

— Da... Caraju. Şi se porniră a-l lovi cu cruzime.

Cabascango îşi dădea seama că e pierdut, lngenunchie pentru a le cerşi iertarea, dar furia lor nu slăbi; o lovitură de bâtă îi strivi ruga pe buze. Se prăvăli pe burtă; fiecare lovitură cu bâta, cu piciorul, îi smulgea câte un ţipăt, câte un geamăt.

— Ajunge, pentru Dumnezeu, destul taîticu.

Dar cu cât se ruga mai mult, cu atât mal mult se'ndârieau judecătorii.

— Na, caraju, să simţi şi tu.

— Ticălos fată de taîta Dios! Na!

Se socoteau uneltele lui Dumnezeu şi continuau să-şi chinuiască tovarăşul cu o furie pătimaşă.

— Nu... Nu... gemea nenorocitul.

— Dă-i... Dă-i. caraju...

Vaetele încetară. Nu se mai auzea decât sgo- motul surd al loviturilor de bâtă căzând pe trupul ce zăcea nemişcat.

— Cred că şi-a luat plata, strigă Taco. Lovi-turile încetara. In fata lor nu se mai afla de cât o grămadă de carne. Furia oamenilor se potoli deodată la vederea sângelui ce şuroia pe fata lipită de pământ.

O luară la fugă.

Cadavrul putrezi acolo, fără mormânt. Era un cadavru blestemat. Când începu să se descompună păsările se 'nfruptară din carnea lui.

In sat şi 'n toată valea se comenta mereu:

— E pedeapsa lui Dumnezeu striga preotul.

— Pedeapsa lui Dumnezeu, spuneau bătrânii.

— Se vede bine că e pedeapsa lui Dumnezeu, comenta Jacihto.

— Nu-i de glumit cu tai'ta Dios, spuneau In-dienii.

— Pedeapsa lui taîta Dios, mormăia superstiţios Rodriguez chiorul.

— Pedeapsa!

— Pedeapsa cerească, spuse în cele din urmă don Alfonso frecându-şi mâinile cu satisfacţie.

Numai vechilul nu 'ndrăsnea să-şi dea părerea; când er;: întrebat dacă, după părerea lui, era o pedeapsă, răspundea în doi peri:

— Se prea poate....

Sătenii şi Indienii se duseră la Prea Sfinţia Sa pentru a hotărî ultimele pregătiri în vederea marei sărbători ce trebuia prăznuită în semn de

[>ocăintă şi spre cinstirea Fecioarei. Printr'o coectă populară, fură strânşi câteva sute de su- cr.ii şi apoi depuşi în mâna prea Sfinţiei Sale.

De atunci, Indienele sărutau poalele antereu- lui prea cinstit, bolborosind: — Un sfânt, taîticu.

Locuitorii satului Tomachi aşteptară câtăva vreme pâinea, viaţa îmbelşugată şi propăşirea, făgăduite de acei ce-i chemaseră să lucreze şoseaua. După câtva timp pierdură orice nădejde. Şi totuşi erau fericiţi. Un gând îi însufleţea mereu: acela ai fericirilor ce-i aştepta în viaţa de apoi.

Ei şi cu Indienii construiseră şoseaua ce şerpuia la poalele muntelui. Părintele Lomas cumpărase două camioane şi un autobuz. Călătoria costa un sucru de persoană şi cinci reali pentru un chintal de marfă. Preotul ştia să tragă foloase de pe urma acestor prime începuturi de civilizaţie. Cât despre catârgiii care formau nouă zecimi din populaţie, ei fură lăsaţi în părăsire cu catârii lor, care lâncezeau în iesle.

Civilizaţia îi aducea zilnic, preotului, bani cu duiumul.

— Le vin eu de hac dobitoacelor pân' la cel din urmă firicel de păr, spunea el totdeauna, când şoferii îi predau socotelile.

Şi nu erau numai vorbe goale. încetul cu încetul, el lăsă vitele de povară fără păr şi pe catârgii fără pâine. Nu li se mai preda nici o încărcătură, nu li se mai da nici o însărcinare, şi nu se găsea nimeni, care să le cumpere **ca**târii.

— Carajo ! mormăi Melchor.

Şedea în faţa colibei şi se scărpina în **cap** amintindu-şi de viaţa lui de catârgiu. Se vedeaiar întorcându-se de la Quito cu copiii, îmbrăcaţi în bluze colorate împodobite cu horbote pe piept şi admiraţi de toţi vecinii. Acum, nu avea nici cu ce hrăni pe cei mici, singurii ce-i mai rămăseseră. Fetele mai mari. nevrând să sufere de foame acasă, fugiseră cu nişte tineri din sat, cari neavând de lucru, plecaseră să-şi caute de lucru la Quito.

—^„Iată la ce ne-a folosit şoseaua"!- bolborosi el cu voce tar»

„Cât desnre fetele lui Julio şi ale lui Anton, vor apuca în curând pe acelas drum ca şi ale mele".

Gurile rele spuneau că cele. două fete ale lui Melchor fuseseră văzute mai întâi, la bordelul de la Cuou cu Ginta, şi, ceva mai târziu, la San Diego cu nepresa Ignacia. Nu mai încăoea îndoială că era adevărat — (ceeace părea de altfel mai mult de cât verosimil). Doloritas venea. ?»- proape în fiecare săptămână să-şi vadă părinţii; avea faţa boită şi-şi putea permite să ofere mamei sale trei sau patru sucrii, pentru a hrăni pe cei mici. Şi nimeni nu-i pomenea de vre-un soţ şi nimănui nu-i trecea prin gând s'o întreba de unde vin banii.

În timpul uneia din vizite, Melchor, neliniştit de trăncăneala cumetrelor, se hotărî să facă morală fetii lui.

— Nu vreau să te văd trăind aşa în necinste

— Şi ce-ai vrea să fac? Ai vrea să mă vezi muritoare de foame?... Ai vrea să-i vezi pe îştia mici murind de foame?

— Nu... bolborosi bătrânul ţăran.

Nu mai ştia ce să răspundă. Apoi, deodată se'nfurie :

— Nu eşti decât o curvă, cnrain!

Fata nu tăgădui; se burzului doar.

— Şi tu, tu nu eşti decât un beţivan......
Un carajo care mănâncă pâinea copiilor şi nu câştigă nimic. Imputiţule !
— Carajo !
Ţăranul se repezi s'o pălmuiască pe Dolores. Dar înjurătura picase în mijlocul nepăsării tuturor membrilor familiei. S'ar fi spus chiar că mustrările fetii sunt aprobate. Ruşinat, Melcilor, se duse de se aşeză în faţa colibei, şi, pentru a doua oară, acest gând îi trecu prin minte :
— Pentru asta am făcut noi şoseaua !
— „Dumnezeu Sfântul va zâmbi la fiecare metru de şosea cucerit şi va trimite binecuvântarea sa asupra acestui sat" spuse preotul. Acum că şoseaua era gata, desigur că bunul Dumnezeu trebuia să râdă cu hohote.
Indienii cercetau câmpul.
— De rândul ăsta ştiu c'o să se aleagă boe- rul cu roade din belşug. Barem de ne-ar da ceva ajutoare şi nouă, săracilor de noi, că de când* cu revărsarea, am rămas lipiţi pământului.
— Nu vă gândiţi decât la asta? îi întrerupse Policarpio.
Oamenii, sub supravegherea vechilului, deschideau nn drum în câmnul de orz ce făcea brâu în jurul haciendei. Dună ce dădură pe gât câte un pahar mare de rachiu, se apucară iar de cosit.
— Când v'o fi sete, n'aveţi decât să veniţi sâ trageţi o duşcă din şişa asta bună. le strigă Policarpio aşezându-se pe balerci, în timp ce Indienii se veseleau în valurile câmpului de orz. Aplecaţi deasupra spicelor, mânuiau coasele ca pe nişte fălci de fier. Aveau şalele frânte; ar fi vrut să şi le mai îndrepte măcar o clipă şi, cu mâinile în şolduri, să se mai poată întinde puţin. Dar glasul buhăit de vin al vechilului, cocoţat pe balerci ca un

chacracama pus să sperie păsările de pe acoperişul bordeiului, nu le îngăduia nici cel mai mic răgaz.

— Dati zor, carajo!

Trupurile se aplecau în valuri ca îndoite de un uragan Coasele se 'ncingeau, sudoarea şuroia -pe spinările înfierbântate, soarele frigea umerii ca un fier roşu. Şi pe deasupra şişa asta, care le mai mărea setea.

La amiază, la marginea câmpului, apăru boe- jul călare pe Negruta. Vechilul, pe jumătate beat, moţăia pe balerci.

— Ia te uîtă, carajo! Halal să-ţi fie! că frumos mai supraveghezil strigă don Alfonso întrerupând somnişorul lui Policarpio.

Boerule, boerule, bolborosi el ridicându-se, fără însă a-şi da seama de unde venea glasul.

— Ia priveşte, carajo, habar n'are ce-i cu el. Dormeai, hai!

— Nu boerule, acum merge mai bine.

— Oare şişa o s'ajungă pentru toată vremea cositului?

— Sunt mulţi Indieni veniţi la corvoadă, boe- rule.

— Trebue s'ajungă. Sunt hotărît să nu chel- tuiesc nici un centavo mai mult. Dacă cumva ar veni ceva culegătoare, ai să le faci vânt. Pe cei din celelalte câmpuri i-am şi înştiinţat.

C timp să se isprăvească odată cu obiceiul ista caraghios. Au ajuns să-şi închipuie că le sunt tată, mamă, mai ştiu şi eu ce! şi că trebuesă le dau de mâncare pe degeaba. Culegătorii... Culeg recolta, asta-i tot ce fac, carajo!

— Dar boerule, dac'ar şti ei asta, ar fi în stare să lase baltă cositul; se poate şi asta, boerule.

— O să-i facem noi să sfârşească; la nevoie şi cu biciul... Da' ce, nu sunt Indienii mei ? De altfel, le-

am şi făcut vânt ălora din sat care au coborât cu femeile şi copiii; doar n'oi fi aşa prost ca 'n ceilalţi ani să-i las să culeagă ei! Să mai caute şi pe altul să-i hrănească... Vremea prostiei a trecut.

Indienii îl priviră gâfâind şi ştergându-şi-fruntea cu dosul mânecii. Feţele le străluceau de sudoare. Don Alfonso spuse cu glas compătimitor :

— I e-ai dat oamenilor şişa?

— De dis-de-dimineaţă, boerule.

— Mai dă-le o duşcă... Trebue să fii totdeauna milos. Ştii, la lucru, totul este să fii bucuros. Nu vezi că sunt scăldaţi în sudoare?

încântat să-şi arate mărinimia, dădu pinteni catârului şi se depărtă pe drumul satului lă- sându-l pe Policarpio uluit, în urma lui.

— Niciodată pân'atunci, stăpânul nu se arătase aşa cârpănos. În anii trecuţi, cu toată recolta slabă, nu fusese vorba niciodată de a opri culesul. Şi tocmai acum când recolta e atât de straşnică, în toate ungherele casei zac grămezi de grăunţe, îşi găsise el să...A! Acum înţeleg... Tâmpit mai sunt... Asta: vrea, sa dea Indienilor ajutoare mai bunicele. Vezi că, atunci...

începu să se gândească la revărsare, la hua- sipungourile luate de apă, la morţi, la familiile înfometate.

II apucă pofta de băutură. Ce, nu-i poruncise stăpânul adineauri să le dea de băut. Îi adună pe toţi şi le 'mpărti raţii copioase de şişa. Era bucuros că poate să le'mpartă porţii mari, de par'c'ar fi ispăşit ceva. Apoi bău şi el, gândind mereu:

„Da, o să trebuiască să dai fiecăruia câte două fanghe de porumb, câte două fanghe de ce-i fi". Şi grăi cu voce tare, aşa, fără nici un motiv.

— Da, o să trebuiască să le dea câte două la fiecare. Trebue să-i ajute.

În timp ce-şi trecea câmpurile în revistă, planurile lui don Alfonso luau o nouă amploare. Era posesorul unei recolte pe care prietenii săi agricultori o numeau „loteria". Fată de un viitor atât de surâzător, don Alfonso era ispitit, de toate formele sgârceniei. Mai întâi trebuia să vândă la pret bun. Ce păcat că ţăranii din sat n'aveau bani să-i cumpere recolta pe locl Unde pui că şi la Quito grânele se vindeau la pref ᵐiᶜ în vremea cositului. Va aştepla deci.

Desigur că nu va lăsa să treacă un prilej atât de strălucit ca acela pe care i-l trimisese Dumnezeu. Oftă de spaimă cu atâta năduf, încât catârul ciuli urechile. Nu, nu... va păstra totul şi, de îndată ce preturile se vor urca, se va folosi de şosea pentru a năpădi târgul capitalei.

Acum va avea parte de mare belşug mulţumită şoselei. Vedea limpede toate foloasele ce le putea trage de pe urma ei. Preotul nu va fi singurul, care să se folosească de ea; bietul preot! Va trebui să-i închirieze camioanele. Pentru zece, douăzeci de călătorii.

Don Alfonso fu cuprins de o criză de bunătate plângăcioasă. îşi îndrăgea recolta pe care o crezuse pierduta, se simţea pătruns de o dragoste adâncă pentru preot, pentru Jacinto, pentru Rodriguez chiorul, pentru fraţii Ruata. Era drăgăstos, duios. DesÎăcu braţele: — Da... suntem cu toţii fraţi. Avea ociiii plini de lacrămi, dar nevrând să şe lase dus cie emoţie, dădu pinteni catârului. Dobitocul se abătu o clipă din .cale şi porni **în** galop spre parohie.

Vântul ce scutura vârfurile copacilor într'un vârtej nebun, ocoli coliba lui Andres şi izbi tronsnind uşa

dând-o în lături. Cunşi fierbea în grabă un pumn de porumb furat din huasipun- goul vecin. Auzi uşa trântindu-se şi se'ncruntă. Ochii îi erau înroşiţi de fum şi buza de sus ridicată lăsa să i se vadă dinţii şi gingiile. De teamă ca nu cumva vecinii să simtă mirosul de bucătărie, se grăbi să poruncească copilului:
— Du-te repede de pune zăvorul!... Să nu ne iscodaască vecinii.
Copilul ascultă şi puse o bucată de lemn în dosul uşii; avea faţa unsă toată cu mazzamora; se 'ntoarse iar în colţul unde-l aştepta oala cu nişte rămăşiţe întărite de fiertură acră. înainte de a se apleca peste prânzul său aruncă o privire lacomă spre ceaunul în care săltau boabele de porumb.
Şezi jos, asta-i numai pentru tata. Tu ai lins tot ce era 'n oală, ce mai vrei?
Băiatul făcu mutre şi se ghemui în ungherul lui; resemnându-se îşi luă oala între picioare şi 'ncepu din nou să lingă.
Andres veni şchiopătând, tăiase drumul prin câmp. Se despărţise tocmai de tovarăşii lui cari locuiau în deal; pe acolo foamea începuse să-şi aflate colţii. De o săptămână, Indienii tot aşteptau ajutoarele pe care stăpânul avea obiceiul să le 'mpartă după fiecare recoltă. Ajutorul — o biată fane- ghe, alcătuia împreună cu huasipungoul dat cu împrumut şi cu cei zece centavos, salariul zilnic şi teoretic, singurul mijloc de trai pe un an întreg al unei familii indiene.
Nu 'ncăpea îndoială că don Alfonso uitase obiceiul; căci nu le venea să creadă că ar putea fi adevărat ceeace se şoptea prin sat; „Anul ăsta nu va împărţi ajutoare Indienilor săraci; dimpotrivă, cumpără porumb, cartofi, grâu, de toate, de la celelalte

haciende, pentru a le vinde la Quito când se vor fi urcat preţurile.
Câinele scoase un lătrat prelung; vestea trecerea lui Andres în dosul casei din care ieşea un abur de pâine caldă, un miros ademenitor de mâncare care-i strângea stomacul gol.

Grăbi pasul. Dar tot nu-i venea încă şi creadă că-l aştepta ceva de mâncare

.A doua zi de dimineaţă. Indienii sosiră unul câte unul la casa stăpânului. Şedeau în iurul o- grăzii şi aşteptau să se scoale don Alfonsito; Veniseră să-i prezinte plângerea lor şi să-i descrie sărăcia cumplită în care se sbăteau; până la ora jalbei, stăteau de vorbă în şoaptă despre ajutoarele împărţite în anii trecuţi, ca şi cum ar fi vrut să se convingă de puterea acestui obicei, vorbind mereu despre el.
Vechilul, intra şi ieşea mereu din casă umilân- du-se în pene, şi răspândind veşti neliniştitoare printre grupuri.
— Boeru' e, ştii cum...
— Acu' se scoală...
— Acu' îşi bea cafeaua...
— Boeru' e gata..l

Între timp. Indienii se adunau în grupuri, lăsând deoparte orice preocupare personală, pentru a crea un fel ,de personalitate colectivă.

, Deodată, săpânul apăru sub tindă. Şoaptele încetară; frica îi cuprinse pe toţi. Ţâfnos, stăpânul, ţinea în mână o biciuşcă de care se folosea când vroia să-şi întărească ordinele.

— Ce e ? Ce vor ăştia? întrebă el.

Dar nimic nu curmă tăcerea ce urmă. Nici u- nul din Indienii îngroziţi nu îndrăsni să vie cu jalba.

— Ce vor ? Ce, au de gând să se'nfigă aici ca nişte idioţi ?

Atunci Policarpio, simţind privirile rugătoare ale Indienilor aţintite asupra lui, înaintă în fata stăpânului şi vorbi în numele loc cu glasul cam turburat:

— Uite ce e, bo^rule. Sunt aici... Au venit să roage pe înălţimea voastră să se'ndure de ei şi...

Andres şi ceilalţi Indieni din primul şir, observând glasul şovăelnic al celui ce luase cuvântul în numele lor, şi temându-se că nu vor izbuti, se grăbiră să sfârşească ruga.

— Ajutoarele, boerule...

— Murim de foame. Dacă nu ne-oţi da nimic, către cine ne-om îndrepta ?

Şi deodată parcă s'ar fi ridicat stăvilarul ce ţinuse prea multă vreme înăbuşite plângerile a- cestei mulţimi. Toti găseau câte ceva de spus, toţi găseau că suferinţele lor sunt cele mai grele de îndurat, toţi murmurau câte ceva, căci cu toţii aveau câte ceva de cerut. Sgomotul confuz şi întretăiat al glasurilor lua un caracter de provocare, aproape de ameninţare, care-i satisfăcea şi înfricoşa în acelaş timp pe Indieni. Ei nu căutau răsvrătirea; se

adresau doar generozităţii acestui om ursuz, care-şi plesnea iritat cişmele cu biciuşca.

— Puţinul ce l-am ales din huasipungou, 1 am mâncat de mult.

— Din pricina revărsării, nici n'avem unde merge.

— Boerule, ne-ai dat doară totdeauna.

— Numai, acum, nu mai vrei.

— Doar un pumn de porumb.

— Ajutoare !

— Ajutoare !

înşiraseră toate argumentele şi repetau neobosiţi :

— Ajutoare... Sucuritus!

Larma ce făcea să răsune galeria îl scoase din fire pe don Alfonso. Clătina din cap cu furie ca şi cum mulţimea i-ar fi înfipt ghiarele în gâtlej şi începu să urle:

— Carajo ! Am spus-o de o mie de ori că riu vă dau nimic. Asta e un obicei tâmpit. **Vă** plătesc cu zece centavos pe zi. Ce mai vreţi? Haide, cărati-vă de aici !

Plângerile încetară, dar Indienii, cu stomacul gol, nu puteau încă înţelege ce-o fi vrut să spună cu „obiceiul ăsta tâmpit" ? Stăteau nemişcaţi, loviţi şi muti. Între timp, trecură prin mintea stăpânului diferite socoteli: „Ar trebui cel puţin trei zeci de chintale pentru împuţiţii ăştia de Indieni; trei zeci de chintale pe care se poate lua un preţ bun la Quito, cu care pot plăti preotului chiria camioanelor. Dacă nu m'oi tine tare, n'am să am banii ce^mi trebuesc pentru a lua parte cum trebue la afacerea grln- **goşilor.** Hoţii ăştia de Indieni vor să distrugă viitorul meu şi al copiilor mei. Ei ! dar o să aibe de-a face cu mine. Sunt doar

un om întreg ! Apucând biciuşca cu amândouă mâinile şi în- tinzând'o ca pe un arc, strigă :

— Ce mai aşteptaţi ? N'aţi auzit ? carajo !

Foamea ii pironea în loc pe Indieni. Această neclintire duse la culme furia stăpânului ; totuşi rămase şi el pe loc. Nu ştia ce să facă, pe cine s'apuce; nu vroia decât un lucru : să îfti- prăştie mulţimea care-l privea îndobitocită; se'n- dreptă către Andres care se afla cel mai aproape de dânsul şi urlă :

Lichelelor ! n'aţi auzit ? v'am spus s'o ştergeţi

!Ca să scape de acest strigoi, îi trânti câţiva pumni, Andres se prăbuşi. Lui Policarpio fiin- du-i teamă, de urmările ce-ar putea să **le** aibe pentru stăpân furia şi desnădejdea care se citeau în privirile fixe a Indienilor, ridică pe Andres şi-i spuse cu vocea destul de tare ca să poată fi auzit de toţi:

— Nu fii tâmpit. Nu faceţi bine că-l scoateţi dîn fire pe stăpân; ce, vreţi să se prăpădească >

Lui don Alfonso, părându-i-se deodată că'n pieptul lui brte o inimăi de martir, bolborosi r

— Doamne ! Doamne ! or să mă omoare!

Ridică mâinile către cer şi sfârşi:

— Şi toate astea pentru ce.? pentru c'am vrut să-i civilizez.

Vocea lui plângătoare ului mulţimea. Această aşteptare inută, istovitoare, ce ameninţase să sfârşească printr'o explozie de mânie, se potoli

încetul cu încetul. De câte ori părintele sau hoerul se apucau să stea de vorbă cu Dumnezeu, cu braţele ridicate către cer, Indienii aveau de ce se teme. Tatăl din ceruri ascultă întotdeauna rugăciunile Albilor.

Ca opărit, Policarpio se apropie de don Alfonso. Acesta întins pe divan pentru a-şi veni în fire, îşi repeta în gând a suta oară : „sunt neînduplecat în hotărâr.le mele ca orice muncitor care ştie ce poate pierde dacă se lasă cuprins de teamă".

— Ascultaţi boerule. Pe când plecau Indienii, i-am auzit vorbind în limba lor. Spuneau: „Ne'ntoarcem să ne luăm ajutoarele".

— Ce ?

— Da, boerule. Şi dacă vin, aşa înfometaţi cum sunt, mai c'o să ne omoare. ,

— Ar putea face una ca asta, dac'ar avea de-a face cu un fricos, un papă-lapte, dar nu cu mine. Du-te la Jacinto şi spune-i să-mi trimită doi ţărani dintre cei care fac pe poliţaii; spune-i că am nevoe de ei pentru o afacere din care o să iasă bani din gros.

— Să trăiţi, boerule.

— Stai... Stai... Mai spune-i să telefoneze la Quito şi să ceară intendentului — în numele meu — un pichet de jandarmi pentru a ţine în frâu o eventuală răscoală a Indienilor. Nu uita : ,,în numele meu".

— Da, boerule.

— Şi să-mi trimită îndată agenţii pe care-l arej acolo.

— Am înţeles boerule.

Vechilul plecă în fugă. Când se văzu singur, don Alfonso fu ci'nrins de o teamă, care creştea pe măsură ce Policarpio se depărta de casă. Apoi, ca şi

cum ar li văzut pe Indieni intrând pe u<fi, pata să se tată, .se'ncfreptâ spre măsuţa de noapte, scoase un pistol şi pu- îiâr.c'u-.'io strajă tn faţa uşii, strigă cu glas ameninţător :

- Vă aştept carajo I

Dar nimeni nu se arătă, şi fu nevoit hă-şi pu^ă arma ¡a loc în sertar.

Se trânti speriat pe pat; îi vâjâiau în cap viziuni macabre, rmirturii ale barbariei instinctive a Indienilor. Moartea recentă a lui Cabascango îi aminti mai multe scene de groază.

„Don Victor, după ce fusese jupuit de pielea mâinilor şi a picioarelor fu silit să umble 'pe o cărare pietroasă până când căzu leşinat şi-şi ceru iertare până ce muri". Şi ce făcuse arest moşier cu faţă de tribun ? Deviase apele din sat spre profitul haciendei sale, ceeace uscase plantaţiile huasipungourilor. Nimic altceva.

„Don Jorge aruncat într'un cazan cu miere docotindă. De ce l-au pus pe acest om sfânt să fiarbă de viu ? Pentru-că avea obiceiul să şi- luiască fetiţe indiene între şase şi opt ani. Nişte sălbateci!"

Amintirile acestea nu-l lăsară pe don Alfonso să uite primejdia ce-l pândea şi când îl văzu pe Policarpio sosind cu cei doi ţărani-poliţai, ît strigă scoţând capul pe fereastră :

— Ai telefonat ?

— Da, boerule. Domnul intendent a spus că trimite numai decât oameni într'o maşină.

— În orice caz, noi suntem aici, urmă Jacinto arătând puştile.

În timpul nopţii, vântul sufla deasupra pădurilor din vale cufundate în întuneric. Parcă se puseseră trupe de pândă în toate colţurile. Casa stăpânului era străjuită din toate părţile. Trei poliţişti se

plimbau cu arma la umăr; ceilalţi dormeau sub tindă. Deodată o detunătură înfiora tăcerea. Câinele lătra; stăpânul sări din somn. lîra înspăimântat, ca toţi moşierii, nu atât de pericolul momentului, cât de gândul la viilor. „Criminalii ăştia o să se deştepte cu încetul şi-or să vadă din ce în ce mai limpede, până când, înfr'o zi, n'o să se mai lase striviţi ca ni^te şobolani".

Închise ochii, respiră adânc şi mormăi pe'n-fundate, în întuneric :

— Dar atunci, eu nu voi mai fi... Până una alta, să crape !

Afară, poliţiştii se tot plimbau cu arma la umăr. Era frig.

— Is umbrele copacilor.

— Nu, am auzit ceva dinspre partea asta.

— Ai vedenii. Doar aici nu-i Quito.

— Mult o să ne ţină âştia aici ?

— Trebue să ne schimbe mâine.

— Mâine, trebue s'o ştergem, doar nu ne-o ţine până ne-o lua dracu aici.

— Eu unul, trebue să plec, nevastă-mea abia a născut.

— Ia taci, ascultă.

— Habar n'ai, nu te pricepi.

— Is şi eu ţăran ca şi tine.

— Da, da'ţi se năzare c'auzi sgomote care nu-s.

În bordeele, în colibele şi în huasipungourile din sat şi din vale, foamea semăna prăpăd.

Nu era foamea răsvrătiţilor din închisori cari lasă moartea să vină fără să crâcnească, ci moartea sclavilor ce se lasă a fi omorîţi cu încetul.

Nu era foamea stelelor de cinema care vor să-şi păstreze linia, ci foamea Indienilor ce pătimesc

pentru ca marii moşieri să-şi vadă avuţiile crescând.
Nu era foamea celor ce n'au de lucru, ci a- ceea a indienilor împovăraţi de muncă.
Foamea ce cântă din harpă pe coastele copiilor şi ale câinilor.
Foamea de care nu poţi scăpa decât cu **pros**tituţia cerşind, sau furând.
Foamea ce roade maţele Indienilor umili şi muţi.
;
Într'o ulicioară ce pornea din şosea, în uşa unei colibe, o indiană uscată, îmbătrânită, cu buzele vinete, dădea pruncului să sugă; făptura aceia mică şi îndobitocită de anemie, se oprea plângând, planşete din supt, căci sânul era secat şi atârna gol. Mama stăruia băgându-i sfârcul pieptului în gură, dar copilul obosit de atâta tras zadarnic ce nu lăsa să curgă nici sânge, sugea aerul.
Trecură trei femei ce urcau povârnişul ducând nişte urcioare.
— De ce nu-i dai să mănânce fiertură de ovăz ? întrebară pe Indiană.
— Nu mai e.
— Dă-i lapte de capră.
— Nu mai e.
— Si de vacă
— Nici atât.
— O să-ti moară bietul gaga.
— Da. Nu mai vrea să sugă.
— Ci-că aşa a murit copilul Indienii Encar-naci.
— Şi un nepoţel de-al meu.
— Bântue bolima.
Maimuţiea sfrijită învelită. într'o /broboadă neagră, cu capul vârât între umeri, nu rezistă **a-** cestei

epidemii. Într'o dimineaţă, vecinele Tereza şi Pancba. îl găsiră şezând pe bancă, cu capul în piept; din gură I se prelingea o dâră de **bale** amestecate cu sânge. Ştiau că murise; avea privirea cenuşie, pielea verzue şi mirosea a mort; aşteptaseră cu toţii moartea lui.

Noaptea, Indienii plecau în sat în recunoaştere căutând ceva care să potolească foamea copiilor. Şi dimineaţa, în uliţa noroioasă, cumetrele trăncăneau; femeile lui Rosârio, a lui Jesna a lui Melchor sau Juana.

— N'ai văzut găina mea intrând la tine?

— Vecină nu cumva ai văzut cine a intrat astă noapte în grădină ? Mi-a smuls toate cepele.

— Ştii că mi-a furat purcelu 'âl negru.

— Cumetre poate mi-ai văzut cocoşu'âl cenuşiu ?

— Pe unde-or fi puişorii mei ?

— S'a furat ponchou'cel nou, pe care-l lăsase Calota aseară pe frânghie.

— De l-ar prinde pe cel de-a făcut asta, s'ar cuveni să fie omorât.

— Juan ci-că a văzut noaptea trecută, pe Indieni dând târcoale pe aici, comentează o femee care şi-a scos păturile în faţa uşii şi vânează pureci mergând în patru labe.

— Da'e o porcărie să se fure farfuria cu măruntae pusă sub tindă.

— Sub tinda dumitale de-afară ?

— Nu, cea dinăuntru. Hoţi afurisiţi. Dacă-i prind o să aibă de-aface cu bâta lui Jacinto.

— Eu de mult nu mai am nimic ce se poate fura.

— Şi Tomas, ţi-a scris?

— Da! Bietu'băiat, ci-că-i băgat la poliţie.

Cum o pune mâna pe ceva bani, zice că-mi trimite şi mie. Mi-a citit vecina Ruata scrisoarea.
Policarpio soseşte cu o nouă jalbă în proţap.
— Boerule, **venim de la rodeo[1]).**
— Ei şi?
— Boul cenuşiu 'l-am găsit mort.
— Cel mare ?
— Nu, cel mic, ăla bătrân.
— Şi cum a murit?
— Nu ştiu. L-am găsit culcat pe deal. Trebue să fi murit de mult;'a'nceput să se'mpută.
— Bine; şi ce se poate face cu el?
— Păi să vedeţi. Am întârziat fiindcă... am vrut să-l scot din groapa în care căzuse. Acu', să vă spun; Indienii ar vrea, fiindcă tot e carnea împuţită, să le-o daţi lor. Le-am spus s'aştepte liotărîrea dumneavoastră.
— Ce? să le dau lor carnea ? da'ce, crezi că's nebun ? Ai să-i pui numai decât, să sape o groapă adâncă în care să bage boul. Indienii n'ar trebui să mănânce niciodată carne. Dacă fe-am da, ar prinde gust şi ar fi vai de noi. În fiecare zi i-ar face de petrecanie vreunei vite pentru ca s'o poată tăia în irmă; s'ar g^isi destule prilejuri. Carne de vacă pentru Indieni? Asta le mai lipsea ! Nici să nu simtă mirosul. Sunt ca fiarele; Dau de gust şi pe urmă nu-i mal poţi ţine'n frâu. Ar trebui să-i omoram ca să n'ajungă să ne doboare toate vitele. Între două rele, trebue ales cel mai mic : pune-i să'ngroape vita cât se poate mai adânc.
încetul cu încetul vechilul se lăsă convins ; îşi şterse nasul lustruit cu dosul poncho-ului.

---

1 **Operaţie care constă în a aduna vitele pentru** a **le însemna şi a le număra.**

— Am înţeles, boerule ! bolborosi el.
— n'au mai pomenit de ajutoare ?
— Nu, boerule.
— Afacerea e pusă pe roate. În două zeci de călătorii, s'a cărat totul cu camioanele părintelui.
— Da, şi...
— Du-te de pune să'ngroape boul.
Vite'.e se'torceau de la păşune şi intrau în ocolul îngrădit; în drum se auziră mugete pornite din sute de gâtlejuri.
— Ia vezi, n'a coborât vre-un laur rle la munte ?
— Indienii spun că l-au văzut la barieră pe cel care l-a omorât pe Lorenzo de sărbătoarea Fecioarei.
— Câte capete de vite avem acum ?
— Ca la vre-o şase sute, boerule.
— Vezi de-ţi fă timp pentru inventar.
Pe drumul dealului, vechilul îmboldea vreo şase Indieni care, pentru o clipă, uitaseră de lâncezeala în care-i scufundase lipsa de ajuto- i-are. I.e revenise snrinteneala, glumele şi râsetele zilelor de sărbătoare.
Şi nu-i aştepta nici rachiul, nici aburii **rumân-coului**: singura lor nădejde era să se'ntoarcă sătui de mirosul cărnii de bou, să poată lua cu dânşii sub ponchou o bucată bună de fript pe jăratec.
Câinele, cu nasu'n vânt, adulmecă dintr'o a- diere mirosul de hoit; o luă la fugă, dar Indienii îi ghiciră gândul şi nu-i lăsară timp s'o ia înainte. Se năpustiră cu râsete şi ghior;turi, în timp ce vechilul, dând pinteni catârului şi plesnind din bici, răguşea sbierând:
— Hei, unde alergaţi, Indienilor, carajo!

Ne având nici un răspuns, o porni la trap, ca să le vină de hac pentru neascultare. În goană, unul din Indieni fu răsturnat şi începu să se sbată între labele .dobitocului acoperindu» şi faţa cu poncho-ul.

— Te-ai ciocnit, hai! Ai păţit-o, dobitocule!

Aerul era îmbibat cu un miros greţos; dar nările Indienilor nu numai că nu se strângeau, ci dimpotrivă şe umflau şi fremătau de plăcere. Păsările di pradă ce se adunaseră deasupra hoitului, îşi întrerupseră ospăţul luîndu-şi sbo- rul, în timp ce Indienii începură să sape o groapă adâncă în jurul boului mort.

În timp ce tărau cadavrul vitei spre groapă, ■se'ntreceau care mai de care în îndemânare pentru a şterpeli câte o bucată de carne şi a o ascunde sub haine. Hoitul cu maţele atârnate, cu orbitele goale, cu anusul sfâşiat de ciocul păsărilor, lăsa pe pământ o dâră lipicioasă plină; de viermi. Andres smulse o bucată de carne ce atârna la picior şi se repezea tocmai s'o bage sub ponchou, când, deodată biciul vechilului îl plesni; simţi lovitura curelei până'n mădulare.

— Dă-i drumu', carajo !

Desnădăjduit, cutremiirându-se de ură, Indianul aruncă bucata furată în fundul gropii în care oamenii lăsară hoitul să cadă. Deasupra capetelor lor se roteau păsările de pradă descriind coroane în doliu pe bolta cerească.

Ghemuiţi într'un colt, Andres şi Cunşi, aşteptau înfriguraţi sosirea nopţii ca să poată porni în căutarea unei îmbucături pentru copilul lor. Băetaşul îşi vedea de treabă: aţâţa..Jocul din vatră care era gata să se stingă.

■Se'nnoptă şi, ca nu cumva să-l audă copilul şi să vrea să-l urmeze, şopti femeii la ureche: — Aşteaptă, poate că cu ajutorul lui Dumnezeu nu m'oi întoarce cu mâinile goale.
închise uşa'n urma lui şi se strecură tiptil în întuneric. Câinele, temător, se ¡gudură pe lângă el, dar nu-l urmă.

Inaintă cu băgare de seamă ca un hot prin beznă. Să se mai ducă în sat pentru a căuta ceva de ciordit, nu mai mergea; ţăranii erau bănuitori. încotro s'o apuce? Fie ce-o fi, trebuia s'aducă

ceva acasă. Deodată, îşi aduse din nou aminte de hoit. II pândea o batae, cruntă, dac'ar fi aflat stăpşnul. Stătu o clipă la'ndo- ială; mai mult decât atât nu risca; trebuia s'o> rişte şi pe asta

.Se furişă la vaie pe povârniş. Vântul ce-i sufla în faţă îl umplu de nădejde.

— Carajo! Nenorocire! scârboşii ăştia mi-au luat-o înainte. Ochii 'lui Andres, obişnuiţi cu întunericul, desluşiră nişte umbre ce se strecurau din tufiş.

Şi mereu apăreau alte şi alte umbre. Dar simţă-mântul rivalităţii dispăruse. Uniţi, aveau mai puţin de temut; frica dispărea; s'ar fi spus că-şi dăduseră întâlnire.

Se apropiară cu paşi repezi de pământul răscolit ce acoperea groapa, mormântul hoitului, şi se apucară să-l râcâie cu unghiile.

Cu cât duhoarea ce venea din groapă se simţea mai tare, cu atât graba lor creştea.

În sfârşit, pătrunşi de scârbă, îşi împărţiră prada şi) fiecare ascunse sub ponchou .partea lui de carne, în care mişunau viermii.

Andres cu bucata lui sub braţ, mergea spre casă simţindu-se singur, rătăcit, cu spaima în suflet. Niciodată, nici chiar când se întorsese cu găina pe care o furase din sat, nu fusese sugrumat de atâta teamă. Nu luase în seamă porunca stăpânului, stăpânul, care împreună cu preotul, era slujitorul Domnului. La cel mai mic sgomot, se oprea speriat din mersul lui năuc.

Apoi începu s'alerge, s'alerge cât îl ţineau picioarele până ce zări coliba.

Insfârşit, deschise uşa şi o închise repede cu aăvorul, gâfâind şi tremurând.

Cunşi îl primi zâmbind, copilul se opri din plâns; în vatră, flăcările se ridicau acum. înalte
străvezii.

Indianul îşi desfăcu ponchoul şi-şi descheie cămaşa plină de sânge. îngroziţi, crezând că An- dres este rănit şi-şi descheia cămaşa pentru a le arăta rana.

femeea şi copilul tresăriră; Dar An- dres desprinse de ne trup şi de sub cămaşă, o bucată mare de carne împuţită.

— A, asta ai adus? e o bucată bună, snuse femea. Luă carnea şi, fără a da viermii deoparte, o puse să se frigă pe jăratec.

Aşeza(:i pe jos în jurul focului, Andres, Cunşl şi copilul, stăteau cu ochii aţintiţi la carnea a- supra căreia nara focului arunca sclipiri aurii făcând-o să'mproaşte un miros şi mai pătruns: ie lăsa gura apă la gândul ospăţului ce-i aştepta. Cunşi întorcea mereu friptura ca să nu se ardă şi-şi lingea degetele de fiecare dală. Acest gest simplu făcea să crească şi mai mult neliniştea şi nerăbdarea celorlalţi doi. Câinele, ca şi stăpânii lui, se aşezase lângă ei aştepiându-şi porţia.

Clipea mereu din ochi din cauza vâlvătăii sl lingând drăgăstos pulpele copilului, încerca sâ câştige simpatia familiei.

Un sgomot slab ce abia se auzea, venea de afară; câinele se năpusti şi prin scândurile desfăcute ale uşii, se strecură afară din colibă lă- trând cu furie. Andres apucă cuţitul **cu** mânerul de lemn ce-i servea Cunşei pentru curăţatul **cuchipapei**[x]), şi se'ndreptă ameninţător spre beznă, ca un om gata să-şi pună viaţa în joc pentru a-şi apăra pâinea. Dar noapta era cufundată în tăcere.. Câinele so'ntnarse dând din coadă. Indianul ameninţă:

— Las-că-ţi arăt eu ţie!

întors la ioc ui lui, câinele slăbea din ochi pe Cunşi care sfâşia cu mâinile carnea fierbinte. Bucuria scânteia în ochii celor de faţă. Mirosul le aţâţa şi mai mult pofta. Viermii nu se mai deosebeau,

amestecaţi în zeama ce sfârâia deasupra cărnii. La urma urmei, tot în burtă intră totul.

După ce se săturară, nu le mai rămase decât dorinţa de a dormi. Instinctiv îşi îndreptară privirile asupra ţolului întins pe jos. Andres îşi scoase pălăria şi ponchoul, scărpinându-se îndelung în cap şi se trânti pe pieile de capră îmbibate de urina şi de excrementele copilului; apoi, trăgând peste el nişte ponchouri vechi, îşi întinse trupul obosit. Chemă ,pe femee şi pe micuţ ca să-i ţină cald. Indiana turnă puţină apă pe foc ca să-I stingă; îndepărtă cu piciorul câinele ce se aşezase lângă saltea, luă '"opilaşul care se ghemuise în mijlocul odăii, şi veni, drăgăstoasă, să se culce lângă bărbat.

Erau învăţaţi cu mirosul greţos al saltelei, dar în noaptea aceea li se păru de nesuferit; greaţa îi gâtuia, le răscolea stomacul, le'ntor- cea maţele. Aveau râgâeli, dar nu'ndrăsneau să se mişte de teamă să nu verse. Andres închise ochii şi-şi trecu mâna pe pântece, încet de p-ir- c'ar fi mângâiat o pisică adormită; îşi mângâia durerea; se anunţa cu tăieturi în burtă şi el nu vroia cu niciun chip s'o răscolească. încercă să stea nemişcat, dar o greaţă grozavă îl apucă;

ca să nu-şi dea drumul, strânse tare fălcile. Ceeace-l necăjea era că avea să dea înnapoi ceeace obţinuse cu atâta trudă. Dar la u:i moment dat nu se mai putu tine. Trebui sa se ridice şi, în pragul bordeiului, vărsă tot ce mâncase şi încă pe deasupra.

— Ai vărsat?

— Ari.

— Pe mine, mă doare burta.

— Copilul n'are nimic. Doarme.

Câteva clipe după aceea, Indianul sforăia sgomotos; Cunşi, dimpotrivă, înrepu şi se sba- tă, luptându-se cu o înnăbuşeală ciudată, cu o durere ce-i răsucea stomacul, cu o greaţă seacă care se urca până'n gâtlej, se oprea acolo şi o gâtuia.

— Ay — Ay — Avayay.

— Ay — Ay — Âyayay.

— Lasă-ne să dormim.

— Ay — Ay... Ayayay.

— Ce te doare?

— Burta.

— Vrei să te frec cu putină untură?

— N'avem.

— Vrei o cărămidă caldă?

Indianul se duse la vatră, râcâi prin cenuşa caldă ce-i ardea degetele şi-i puse Cunşei pe burtă o cărămidă ce mai păstra încă din căldura focului.

— Araray, caraju! Mă frige.

— Mai bine... Ţine-o, trebue să rabzî.

Căldura nu făcu decât să-i mărească durerile.

Şi aşa trecu noaptea cu văicărelile şi ţipetele femeii şi blestemele lui Andres.

În sfârşit, lumina zilei începu să se strecoare prin acoperişul de pae, găsindu-i pe Andres şi pe Cunşi moţăind amorţiţi. În zori femeea se strădui să se scoale, căci în huasipungo se găsea totdeauna câte ceva de lucru. Şezu câteva clipe, îndobitocită, ameţită; dar, sleită de puteri, căzu grămadă peste copil ale cărui plânsete îl treziră pe tată.

— Taci din gură, vită'ncălţată, ameninţă Indianul sculându-se. îşi luă uneltele şi'ncercă să trezească femeea.

— Cunşi... Cunşi!... Te mai doare burta?

Faţa femeii i se păru ciudat de liniştită.

— Cunşiii!

O licărire de viaţă păru că o însufleţeşte.
În- .tredeschise ochii şi gemu.
— Caraju... Oare ce i-ar putea face bine, mormăi bărbatul scărpinându-se în cap.
— Dacă vrei, n'ai decât să mai dormi puţin.
Copilul se trezi; de sub .ponchourile ce le svârli de o parte, se'mprăştie un miros de excremente fermentate.
— Ai făcut ?... întrebă tatăl ameninţător.
Drept răspuns, micuţul clătină din cap făcând semn că nu; spre a-l asigura şi mai mult, privi locul unde dormise, apoi chemă pe taică-său să vină spre a-şi da seama.
— Atunci, de urde poate veni mirosul ăsta, urmă Indianul, răscolind păturile.
Cunşi făcuse în pat ca un copil mic.
— Ca un copil mic, repetă Indianul privind picioarele şi coapsele femeii, dar fără a'ndrăsni să-i facă vreo mustrare.
— I s'a întâmplat o nenorocire.
Din prag, îşi strigă câinele.
— Tototoloooo...
. Din îndemnul stăpânului, câinele cu botul sub cămaşa femeii părea gata să-i muşte eu lăcpr mie pulpa.
Cunşi gâfâia; respirata greoaie i se mai auzea încă, dar nemişcarea în care zăcea femeea lui, somnul acesta de dimineaţă neobişnuit, jperiau pe Indian mai mult ca orice. Simţea pentru dânsa o dragoste părintească văzând-o în halul ăsta, îl cuprinse şi remuşcarea la gândul că spânzurase nişte câini în curtea hacien- dei; nişte câini răi şi hoţi. Fusese spânzuraţi şi muriseră, după ce se purtaseră la fel ca şi Cunşi. Oare era moartă? Îi puse mâna pe faţă, dar femeia era mai caldă ca oricând.

O acoperi cu un ponchon şi văzând că mitir telul tace pentrucă maică-sa dormea, îşi luă u- neltele pentru câmp şi o porni cu paşi mari pe cărare.înainta repede, năuc, înspăimântat cai şi cum în faţa lui s'ar fi deschis deodată o groapă în . ¿are l-ar fi prăvălit cineva, fără ca el să poată atinge fundul. Căuta cu gândul un sprijin, dar toate se depărtau din preajma lui. Se uită în jur, dar nu văzu decât feţe batjocoritoare. Ştia «ă suferinţele Indienilor nu puteau fi decât luate în bătae de joc. Aşa dar, nu era alt leac pentru durerea lui decât să-şi înnece năduful săpând o brazdă. Şi'nfigea cu foc cuţitul plugului în. pământ, biciuia boii cu furie. îşi petrecu dirriineaţa repetând mereu dobitoceşte: „părc'ar fi uri copil mic" şi când repeta vorbele astea, simţea că odată cu broboanele de sudoare, îi curgeau şi lacrămile.

La amiaz'j, nu-şi mai putu stăpâni îngrijorarea. Lăsă vitele pe câmp şi o porni fără să înştiinţeze pe nimeni, ştiind că nu i s'ar fi încuviinţat plecarea; începu a urca dealul fără a se sinchisi de ţipetele vechilului.

Vântul ce bătea dinspre mlaştini, mireasma pământului răscolit îi înviorau gândurile, fără însă a-i încetini pasul.

Copilul plângea. Apucă cu braţele picioarele tatălui împiedecându-l să intre în colibă şi strigând mereu cu glas jalnic:

— Mama... Mama...

În mijlocul încăperii, Cunşi p^ jumătate goala şi vânătă, se svârco'.ea, cu ochii ieşiţi din orbite, cu păru învălătucit în jurul umerilor. „O fi intrat necuratul în ea şi o face de se sbate aşa, şi o s'o căznească aşa pân'o muri" gândi An- dres cu groază; şi împins de nevoia de a ţine'n frâu duhul

rău, se aruncă asupra bolnavei, îm- piedecându-i mişcările cu toată puterea mâinilor sale, ţinându-i braţele, pironind-o la pământ. Femea scoase un ţipăt înspăimântător. Cu părul vâlvoi, horcăind, se strânse ghem dar genunchiul Indianul o împiedecă; să se mişte. Trecură astfel câteva clipe; apoi, Cunşi într'o ultimă svârcolire, încercă să scape de greutatea ce-o strivea: dar sleită de puteri, căzu înţepenită într'o tăcere îngheţată. îngrozit de această nesimţire, Andres căută să provoace o nouă împotrivire; apăsă cu mai multă îndârjire cărnn- rile moi, trupul fără vlagă; totul fu în zadar nu mai avea cine răspunde. Desnădejdea îl doborî la pământ. Si'ncăpăţâna să caute viaţa a- colo unde nu mai era decât un leş. De ce nu se mişcă? Se simţea în stare şi stăpânească toate duhurile rele oricât di îndârjite ar fi fost ele. Rămase adâncit în gânduri — aplecat deasupra moartti; era schimbată la faţă; o dâră de spumă sângerândă i se prelingea de la co'ţurile buzelor pe obraz inchegându-se în şuviţele de pir.

41ut, istovit, legănându-şi durerea peste faţa moartei, Indianul nu-şi mai putu reţine lacră- mile. Afară, copilul nu'ncetase cu plâ' sul, iar câinele obosit de lătrat stătea la pânda în umbra casei.

În după amiaza aceea, Policarpio trecu pe a- colo ca să aîle noutăţi.

— Andres ! De ce ai şters-o de la lucru ? Hai?

Fiindcă rimeni nu-i răspunse, vechilul deschise pbarta ogrăzii şi, până când ajunse în pragul colibei, trase aer în piept. După ce înţelese ce se'ntâmplase, spuse:

— Aşa vă trebue ! Indianul Jose Rafael crapă acum în bordeiul lui ca răsplată pentru c'a furat,

pentruc'a mâncat din hoit. Aşa păţsşte cine nu ascultă de poruncă.

— Dar acu'nduraţi-vă de mine şi cereţi stăpânului ceva pentru îngropăciune...

— M'oi duce să văd dac'o vrea să dea, răspunse Policarpio interesat: pca'e că era rost de ceva ciupeală.

Rudele şi prietenii începură să sosească **cis** duiumul.

- Lăutarii — unul sufla din flaut, celălalt era toboşar — se aşezară la căpătâiul femeii moarte, care zăcea întinsă la pământ între patru mucuri de seu ce ardeau în oale de pământ, începură cântecul Sfântului Ion, cântec monoton, desnădăjduit, care nu trebuia să'nceteze decât în clipa când moarta va fi fost coborâtă în groapă.

Bărbatul, ruda cea mai apropiată a moartei, se aşeză la picioarele cadavrului vărsând lacrimi şi jelind.

— Ay ¡Cunşi şa.

— Ay frumoaso şa, ■

— Cine-o mai vedea de purcei?

— De ce te duci şi laşi puiul de cobai? ... — Ay Cunşi şa.

— Şi mă laşi singur cuc.

— Cine-o să mai semene în huasipungo?

- Ay... Ay... Av..,

— Hai să mat culegem iarbă .pentru cobai.

— Haidem să strângem lemne în pădure.

— Cine-o să mai vadă dacă a ouat găina?

— Ay Cunşi şa.

— De ce mă laşi singur cuc?

— Uite cum plânge gaga!

— I-auzi cum urlă câinele a moarte !

— Uite cum se pleoşteşte porumbul!

■— Şi codru-i tare mohorât, tare mohorât!
— **Nu** mai avem nici mălai, nici **mishiquito').**
n'avem nimic... nu mai avem nimic cl'e semănat.
— Nu ne rămâne decât să plângem de foame.
— Unde oare să găsim sământă de semănat?
— Ay Cunşi şa.
— Ay prea frumoasa mea şa.
— Or veni şi alţi ani când om avea de'mbu- cat cu'ndestulare,
. — Dar nu anu'ăsta, că ne-a pedepsit taîta **Di-**usitu. Ai răbdat şi tu de foame, dar nu trebue să cârtim, nu trebue să cârtim.
— Ay Cunşi şa.
— Ay prea frumoasa mea şa.

Indianul îşi striga bocetele într'una, cui buzele uscate, cu ochii uscaţi, cu gâtlejul uscat; înşira tot binele ce-l ştia despre femeea lui; a- colo, în tăcerea colibei, ^putea spune tot ce-i apăsa inima în faţa tovarăşilor lui beţi cari plângeau cu sughiţuri. Când îl văzură sleit de puteri, când văzură că nu scoate decât sunete răguşite şi de neînţeles, îl târâră într'un colţ; aci omul începu din nou să jelească şi să plângă cu sughiţuri.

. O altă rubedenie îi luă locul; după o oră sau; două de bocet, fu tărât şi

acesta într'un colţ. Cântecul monoton al Sfântului Ion şi balercile de. guarapo date de Juana pe datorie, deşteptau încetul cu încetul corul bocetelor

— .Mi-a venit rândul să rostesc **chasqui-bay-ul**[1]), şopti unul din unchii moartei; apoi ă- pucă bocitoarea de subţiori pentru a o întrerupe din văicăreală, se aşeză în locul ei şi prinse îndată a scoate strigăte isterice.

Andres trăgea sdravăn la măsea, ca şi cum ar fi vrut să înn:ce în bîtie o ură care apuca să mijească în sufletul lui.

Şi trecură trei zile.

---

1 **Plantă cu bulbul bun de mâncat.**

Bocetele conteniră. Mirosul de sudoare, duhoarea gurilor de beţivi şi cea a excrementelor micului gaga se amestecau cu putoarea cadavrului în descompunere.

— Jaşimaishay [1]).

— Jaşimaishay.

— Ari.

— Ari.

— Jaşimaishay, spuseră cu toţii în şoaptă de parc'ar fi simţit în mijlocul lor un oaspete ciudat. Se grăbeau. întinseră cadavrul pe un fel de măsălie înaltă şi-l duseră cu alai până la fluviu, murmurând vechi rugăciuni. Jaşimaishay-ui era ultima baie de apă noroioasă. Patru femei des- brăcară cadavrul până la piele, îl cufundară **în** apă, îl frecară cu smocuri de cactee şi-l eurăţară mai bine decât fusese curăţat vreodată în viaţa lui. Când baia se sfârşi, cei de faţî se luară la harţă; care mai de care se 'nghesuiră să-i cureţe păduchii şi lindenii din cap.

Între t'mp Andres se duse la presbiteriu.

— Mă miram că nu te abătuseşi încă pe **aici,** mormăi slujitorul Domnului.

— Păi, trebuia să fiu de faţă, talticu.

— Biata Cunşi, era femee bună.

— Di'Js sulu pay, tai'ticu [2]). Am venit acum să af!u cat trcfcue s'ad-jc Sfinţiei Voastre pentru îngropăciune

— Vino puţin cu mine şi ai să vezi singur cs ţi se potriveşte, ce-ţi place, cât poţi să plăteşti. Liber eşti s'alegi, spuse preotul voios călăuzin- du-l printre proptelele care susţineau zidurile bisericii şubrede.

---

1 **Obicci care impune o baie morţilor** ca **să treacă curaţi în lumea de apoi.**

2 **Dumnezeu să-ţi răsplătească părinte.**

O brazdă de cruci se înalţă în jurul bisericii spre răsărit; era huasipungoul Sfinţiei Sale.
— Uită-te F porunci preotul plimbându-şi privirea deasupra câmpului de cruci cu mulţumirea proprietarului care-şi priveşte recolta.
— Doamne Isuse Christoase !
— Ia'ă! Acei cari sunt îngropaţi aci în primele rânduri, fiind mai aproape da a'tarul cel mare, mai aproape **d?** rugăciuni, vfasăzic"; şi mai aproape de Domnul nostru — îşi scoase tich'a şi coborî p!oape! ele — se duc cei dintâi în caruri şi sunt ce: îndeobşt? mântuiţi. De aci şi nână'n cer nu-i decât un pas. L'ită-te şi tu. Vezi?
Îi arătă crucile înconjurate de viorele, muşcate şi garoafe-
— Până şi mireasma aduce cu cea a cerului, urmă el, rezemându-se de trunchiul unui chiparos; aici domneşte pacea şi fericirea, în aer plutesc sfintele nrruri a!e virtuţii. Nu simţi? Aş vrea să am în faţa mea un eretic ca sM întreb dacă astfel de flori pot creşte în grădini omeneşti. Ds aici, n'ai de făcut decât un pas ca s'ajungi în cer.
înainta cu câ(iva naşi, se onri în faţa crucilor ce se înălţau în mijlocul cimitirului şi spuse:
— Toate crucile astea de lemn alb sunt ale Indienilor săraci. După cum poţi înţelege foarte bine, ele fiind mai departe de altarul cel mare, rugăciunile răsbesc numai câteodată până aci. Mila Domnului care e nemărginită — mai făcu o plecăciune şi din nou îşi ridică tichia — îi ţine pe aceşti nenorociţi în Purgatoriu. Doar ştii ce sunt chinurile Purgatoriului; sunt mai cumplite ca cele ale Iadului.
Văzându-l pe Indian cu privirile plecate ca şi cum i-a fost ruşine că marfa pe care avea de gând s'o

cumpere e vorbită de rău, preotul se grăbi s'o dreagă :

— Dar asta nu-i împiedecă să se mântuiască şi vor ajunge într'o bună zi şi ei la ţintă. Sufletele lor sunt ca şi trandafirii pe care-i vezi aici: cam neîngrijiţi, năpădiţi de buruieni, se sbat spre a se desface de mărăcini şi a scăpa de spini, dar la urma urmei tot înfloresc şi împrăştie miresme. ,

Mai înaintase cu câţiva, paşi. Deodată deveni foarte grav.

— Şi insfârşit!... Opreşte-te strigă el. Nu simţi un miros ciudat? Ceva puturos?... un miros de pucioasă ?.

— Nu taîticu.

— A! Se vede că harul Domnului n'a pogorât asupra ta.

Indianul simţi deodată ca o greutate câre-l trăgea în jos şi începu să-şi răsucească pălăria între degete.

Cu un gest dispreţuitor, preotul arată marginea . cimitirului, acolo nu se vedeau nici

cruci nici flori. Urzicile şi murele sălbatice creşteau de-avalma în mijlocul unui roi de, bărzăuni şi de - păianjeni

— .Acolo... cei îndepărtaţi... cei uitaţi de Dumnezeu... cei blestemaţi!

Scuipă repede vorba care părea că-i ardea gura, că-l fulgera :

— Iadul!

. Indianul îşi ascunse fata

— Linişteşte-te, mormăi siujitorul Domnului îmbrăcând iar haina blândeţii ce se cuvenea A-postolului lui Christos. Totuşi, erau afirmaţii ce-trebuiau întărite :

— Ia, uită-te la priveliştea asta, simte putoarea asta, auzi larma asta! Sunt vaetele, putreziciunea, chipul sufletelor celor osândiţi-

— Ari, taîticu.

Omul cu antereul îşi frecă mâinile.

— Fiind-că te-ai arătat întotdeauna gata să mă serveşti, o să-ţi iau foarte ieftin, ceeace nu fac la nimeni. Pentru slujbă şi îngropăciune în primele rânduri n'o să te coste decât două zeci şi cinci de sucrii, în cele din mijloc care, cred că sunt acelea ce ti s'ar potrivi mai bine, o să te coste cinci spre zece sucrii. Şi.... în ultimele, unde nu sălăşluesc decât diavolii, cinci sucrii. Dar chiar de-aş fi nebun şi încă nu te-aş povăţui să faci una ca asta; mai bine s'o laşi fără groapă ! Atunci, ai să "ţii minte; două zeci şi cinci de sucrii în primele rânduri, cinci spre zece în următoarele şi în ultimele... Nu... Nici nu vreau să mai vorbesc despre astea.

— Taîticu... încercă Indianul să se împotrivească.

— Gândeşte-te înainte de vorbeşti. E firesc ca toate rugăciunile de care nu mai au nevoe cei din rândurile dintâi, să treacă la cei din mijloc; dar până la cei din urmă nu mai răzbeşte- nimic; niciodată. Şi ce sunt două zeci şi cinci de sucrii fată de viata veşnică ? Nimic ! Ce sunt cinci spre zece

sucrii pentru ca suiletele să aibă nădejde că se vor întâlni ? Nimic !

— Bine taîticu. Trebue s'o îngrop în primele rânduri.

— Vezi asta îmi place. Nici nu mă puteam aştepta de la tine la alt răspuns.

— Da' taîtcu... Fie-ţi milă de mine.

— Să-ti fac o reducere ? Atunci n'ai decât s'alegi rândurile din mijloc. Biata Cunşi va suferi ceva mai mult, dar se va-mântui.

— Nu, nu... nu reducere. Să mă mai aştepţi cu **banii,** taîticu.

— Ce?

— Pe datorie. Oi plăti cu munca mea; o să fac tot ce mi-ai porunci, taîticu. Dacă vrei, vin de la patru dimineaţa să mă plătesc cu sernă- natu\ cu aratu'....

„Să intre în ceruri pe datorie. Şi dacă nu mi-o plăti, cine o să-l facă să plătească ?" gândi (preotul înainte de a se hotărî să dea un răspuns.

— Nu se poate. E o dobitocie; cum se pot amesteca tocmeli pământeşti şi murdare cu lu-crurile cereşti ? Doamne, ce-mi auziră urechile ?

Şi fiindcă preotul se pregătea să ridice braţele către cer, Indianul speriat îl rugă :

— Nu tăîticu. Nu ridica braţele.

— Atunci, ce zici ? Două zeci şi cinci, cinci spre zece, sau...

Indianul amuţise ; se străduia zadarnic să 'nţe-leagă contabilitatea cerească. Preotul îl lămuri:

— Colo sus. totul se plăteşte cu bani ghiată.

— B'ne tsvticu. Mă duc să caut banii; numai de i-aş găsi!

— Trebue să-i găseşti într'un fel sau într'al- tul. Mai întâi de toate e mântuirea sufletelor şi, mai cu seamă, mântuirea sufletului unei fiinţe scumpe... A

Cunşei... A bietei Cunşi... Era atât de bună, atât de gingaşă, atât de prietenoasă.
Preotul oftă adânc şi păru atât de nemângâiat, încât Indianul izbucni în hohote de plâns.
Când se 'ntoarse, Andres găsi rudele sforăind grămădite într'un colţ al colibei. Moarta răspândea un miros puturos; trebuia negreşit îngropată. Ca gonit din spate, o porni pe drumuri rătăcind în neştire. Buimac, cu capul în piept, umbla sfredelit de o sumedenie de întrebări la care nu găsea niciun răspuns.
Cinci sucrii... iadul; asta făcea cât o jumătate de balercă de guarapo. Două zeci şi cinci de sucrii... cerul; era atâta bănet, încât nici nu cuprindea cu mintea. Două zeci şi circi de sucr.i !
Parcă repeta aceste vorbe pentru **a** chema şi **a** aduna laolaltă nişte hârii împrăştiate pe culmi.
— Două zeci şi cinci de sucrii!
Astfel îşi chema Cunşi găinile şi cocoşul roşu.
— Tuc..., Tuc... Tuc.., Tuc,
Se apucă să şoptească căutând ceva pe jos; părea că aşteaptă răspunsul acelora pe care-i strigase ; privirea îi rătăci printre gunoaiele din drum, printre scândurile gardurilor, prin făgaşu- rile răscolite de roţile carelor. Cerul pentru Cunşi... Şi el, el rătăcea pe pământ şi se spunea că; iadul e sub pământ. Iadul ?

— ...Nu, Nu!E cu neputinţă ! îi răspundea pământul posomorât, sălbatec, cu scoarţa grea de sfredelit, scoarţă făcută din stâncă, din nisip şi din mlaştini, scoarţă ce dă rod acum, căci a fost udată ."fără 'ncetare cu sângele şi cu sudoarea Indienilor.
— E cu neputinţă ! îi striga soarele, aruncân-du-i pe ceafă săgeţile de foc, soarele tămăduitorul tuturor bolilor sub arşiţa căruia se cocea friptura.
— E cu neputinţă ! se împotrivi drumul pietruit cu osemintele tovarăşilor săi.
— E cu neputinţă ! murmurau mlaştinile cii bâzâiala ţânţarilor şi clănţănitul dinţilor celor scuturaţi de friguri.
— E cu neputinţă ! urla vântul din spre mlaş-tini. Vântul iscusit ce răstigneşte catârgiii pe zidul morţii, cu pironul sorochului.
— E cu neputinţă 1 se 'mpotrivea şi huasipun-■go-urile ce au ştiut să plătească însutit toate nesocotinţele Indienilor şi toate conştiinţele Albilor.
— E cu neputinţă ! striga mereu ograda haci-endei unde se mulgeau vacile, unde se mulgeau Indienele, "unde Cunşi fusese mulsă mai bine de ¡cinci luni.
Pentru Cunşi, nu !
Era prima dată că Indianul se 'mpotrivise. Dar, în aer, împotrivirea sa se pierdu. Grăbi pasul ca şi cum ar ii trebuit să sosească la o oră hotărîtă într'un loc bine stabilit, unde aveau să-i fie plătiţi cei două zeci şi cinci de sucrii. Colo, în vale, câţiva Indieni ce veniseră cu vitele la păşune, le "închideau în islaz. Andres se opri cuprins de .0 licărire de nădejde. Sutele de vite făceau în zare (O pată întunecată.
Andres zgâi ochii obişnuiţi să cerceteze depărtările ; oftă, se scărpină în cap, trânti un caraju şi o

apucă pe o cărare ce ducea la haciendă. O vacă se oprise în mijlocul drumului îşi întinse botul pe deasupra unui tufiş în căutarea unor ierburi fragede.

— Caraju, au uitat o vacă, mormăi el înăl- ţându-se în vârful picioarelor pentru a cerceta valea.

În depărtare, pata întunecată a cirezii nu mai era decât un punct mic, gata să dipară. Căută un loc mai ridicai pentru a striga pe cuentayos [1]). Se căţără pe un zid, dar deodată îl străfulgeră un gând. Vaca făcea cam vreo şaizeci de sucrii; şi el putea s'o vândă cu patruzeci; da, sub preţul ei. Nu avea altă soluţie. O să fure vaca pentru a o trimite pe Cunşi în cer cu un bilet de clasa întâi, urmând astfel pilda boerilor cari stau în haciende şi lucrează pentru a-şi trimite copii în Europa.

Se va duce s'o vândă la Tomachi; sau mai bine la Pintag. Acolo nu-l cunoştea decât măcelarul Morejon Aştepta să se înnopteze şi o porni la drum.

: încă nu răsărise soarele, când Andres, scăldat în sudoare, după ce lăsase vita la Morejon, se 'ntorcea alergând la huasipungou. Cu mâna strângea opt hârtii de câte cinci sucrii ghemuite în buzunar.

" Drumurile , fură semănate cu cuentayoşi, care căutau vita furată. După obiceiul muntenesc, se lăsau călăuziţi de mirosul câinilor, de urmele co-pitelor, de direcţia tlacării, flamură aurie ce fâl-fâia la capătul unei bucăţi de lemn ce le folosea drept busolă.

— Boerul a spus că ne face răspunzători pentru o sută de sucrii.

— Aşa o fi, dac'a zis el.

— Cine o fj luat vaca ?

--- Las'că l-o pedepsi tai'ta Dios.

1 **Indienii ce'ngrijesc de vite.**

La fiece pas începeau să se văicărească iar.
— Ridică lemnul, să vedem pe unde a luat tâlharul, porunci unul din ei când li se păru că sunt pe urmele hoţului.
Cel ce purta buşteanul aprins, îl înălţa ca pe un drapel pentru a înviora flacăra în bătaia vântului. Din flamura arzândă ce se pleca când spre dreapta când spre stânga, picurau mici limbi de foc cari, îr căderea lor, luau o anumită direcţie; văcarii se lăsau călăuziţi de acest semn auriu ca de un deget ce le arăta drumul.
— Pe aici.
— Pe aici.
Strigau, şi se năpusteau în căutarea tâlharului; timp de o oră, timp de două ore, până ce pierdură orice nădejde, până ce se spetiră de atâta umblet. Totuşi, după trei zile de ce cetări şi dibuiri, fu descoperit adevărul.
În numele dreptăţii şi al legii — şi după porunca lui don Alfonso — poliţaiul consfinţi faptul.—
De oarece vinovatul nu putea să dea înapoi nici vaca furată nici valoarea ei, iar pe de altă parte, preotul nu îngăduia tocmeală în chestiunile sfinte, s'a hotărît ca cei o sută de sucrii să fie puşi în socoteala muncii viitoare a criminalului. Pe lângă - aceasta, trebuia dată **o** pildă; **de** aceea, Don Alfonsa şi cu poliţaiul crezură **de** cuviinţă ca, pe lângă zilele de închisoare şi plata furtişagului, să-i mai aplice o pedeapsă publică **în** curtea haciendei.
— O să fie o lecţie bună. Indienii **o** să vadă înc'odată, cu ochii lor, că lenea, murdăria, lipsa de respect pentru avutul stăpânului, lipsa de cu-cernicie, nu pot duce decât la asta: pedeapsa, închisoarea, furcile, striga don Alfonso de faţă cu Jacinto.

— Porunciţi. Dar nu vă mai faceţi sânge rău; porcii ăştia de Indieni o să vă omoare. Pot ei sa caute mult şi bine aşa stăpân ca dumneavoastră!

— De altfel, n'o să mai treacă mult şi o să scap de toate astea. O să vină străinii. Cu oamenii ăştia cari au ştiut să conducă carul civilizaţiei, bestiile astea n'o să aibe încotro, o să trebuiască s'asculte. Dar eu, nu vreau să cad jertfă.

— Şi ne părăsiţi, cucoane?

— Ce vrei, dragul meu; n'avem **ce** face, morr măi el. Am amânat clipa asta, căci, vezi tu, a-îrflnfiiea suferinţelor noastre şi a muncii noastre, ne leagă mai mult decât aceea a plăcerilor noastre. Citise cândva această frază a unul poet din capitală. Era momentul acum sau niciodată s'o folosească.

Bine, o să tranâmit porunca dumneavoastră.— Aşa, şi vezi ca pedeapsg^ă fie de pomină.
indienii năpădiseră curtea conacului; numai în zilele de sărbătoare se adunau ei de obicei a- colo.
Când sosi, don Alfonso, fu întâmpinat de o tăcere duşmănoasă. Sute de priviri se aţintiră asupra lui Andres care, escortat de doi ţărani poliţişti, ieşea din casă împreună cu copilul lui ce păşea mândru în urma sa.
În mijlocul eurtii se'nălta stâlpul, un copac uscat de care se legau vitele când le'nsemna cu fierul roşu al haciendei; tot de el se legau şi vacile când nu se lăsau a fi mulse şi tot acolo se spânzurau şi câinii.
— Aduceti-l aici, porunci Jacinto, care sta lângă stâlp şi^şi desfăşura Iassoul.
Criminalul fu târât de către cei doi poliţai la picioarele comisarului; îi smulseră cămaşa lăsându-l cu spatele şi pieptul gol, iar cu căpăstrul îl prinseră degetele groase ale mâinilor.
— Aveţi e''jă să fie bine strâns. Să nu care cumva să scape şi s'o şteargă. Treceţi capătul celălalt pe sus.
Unul dintre poliţişti aruncă frânghia peste vergeaua stâlpului. Braţele şi umerii goi ai Indianului se'ntinseră par'că gata de rugăciune; în capătul celălalt al curţii cei doi ţărani trăgeau cu Iassoul.
— Hai cu una, scanda unul din ei, gâfâind.
— Una !
Oasele pârâiră.
— Una I I
Un ţipăt.
— Una I
Fiind atârnat la o înălţime destul de mare, Indianul se bălăbănea. Frânghia îi căznea degetele ca un cleşte roşit în foc. La fiecare mişcare a picioarelor celui spânzurat, frânghia se strângea şi mai tare,

iar pantalonul lui de pânză, singura îmbrăcăminte ce-i lăsaseră, aluneca tot mai jos de brâu.
Părea că stindardul, simbolul mulţimii, fusese înălţat. Un câmp arămiu brodat cu solzi de jeg şi între coaste, cu păduchi amorţiţi;
În vârf avea un creştet cu plete cenuşii şi încâlcite. Drapelul se sbătea. Indienii amuţiră.
Comisarul îşi scoase poncho-ul, scuipa în palme şi, după un semn al lui don Alfo^so, spintecă aerul şuerând cu cureaua care, înfigându-se în carne, o sfâşie dintr'odată.
Mulţimea se cutremura; un murmur de spaimă se ridică. Drapelul indian începu a se svâr- coli de durere.
Dintr'o săritură, copilul lui Andres se repezi între picioarele omului c-t biciuia pe taică său şi-şi înfipse dinţi: în pulpa lui.
— Ayayay! Carajo !' Dă-mi drumu' Indian spurcat, neam de curvă, strigă Jacinto fără a putea scăna de copil care se'ncleştă cu unghiile şi cu dinţii.
— Pedepseşte-l sdravăn. Carajo ! Să ştie de mic că trebue s'asculte, strigă stăpânul
. Cu ajutorul poliţiştilor şi al lui Policarpio, co-misarul izbuti să scape de copil, care agăţat de picioarele lui îl făcuse să-şi piardă odată cu e-chilibrul şi damnitatea de judecător.
— Indian afurisit, neam de căţea urlă el, şi cu **o** lovitură în piept, rostogoli copilul la pământ. Fără a pierde **o** clipă se năpusti asupra micuţului buimăcit şi-l biciui până la sânge; copilul se'ncolâcea ca un vierme sub loviturile lui, până când în cele din urmă, sdrobit leşină.
Indienii plângeau cu toţii, mişcaţi de desnă- dejdea şi lacrimile copilului. Femeile strigau :
— Destul, carajo 1 Destul I

Şi ei ar fi vrut să strige, dar erau învăţaţi să tacă; prea fuseseră obişnuiţi cu umilinţa şi resemnarea, prea simţiseră din frageda copilărie zăbrelele şi cătuşele puse de preot, de stăpân, de comisar şi de toţi propovăduitorii de morală. Pr.nire lacrămile mulţimii străbătu în şoaptă, un murmur de împotrivire.
După ce copilul ispăşi vina, comisarul îşi continuă misiunea. Biciul spintecă iarăşi aerul şi trase brazde sângerânde pe umărul arămiu. Una, două, cinci, zece.
Apoi o întrerupere pentru a prinde puteri, a-şi scuipa în palme, a reîncepe. Biciul potolea ţipetele, liniştea zvârcolirile, făcea s'amuţească rugile, înţepenea picioarele. Umerii vinovatului e- rau roşiţi de sânge; capul îi căzu într'o parte; doar biciul mai făcea să se bălăbănească trupul ce atârna acum în nemişcare. Nu mai merita o- steneala să-ţi iroseşti puterile pentru a biciui un corp în nesimţire.
Şi, adresându-se cu dispreţ torturatului, Ja- cinto sbieră :
— Indian carajo, ce nu mal poţi îndura mai mult ? Balegă ce eşti I

Dar Indianul mut se bălăbănea, agăţat de stâlp, ca o flamură prinsă de pânza unei corăbii după furtună.Mulţimea purtă pe braţe tatăl şi fiul până lâ bordeiul lor: Acolo li se legară rănile cu un amestec de rachiu, urină, tutun şi sare; se bău guarapo până la îndobitocire .

În sat vestea sosiri străinilor trecea din gură în gură.

— Vin cu bani.

— Cică-s darnici.

. — Numa'de ne-ar scăpa de foamete I

— Unde să mergem să-l vedem ?

— Trebue să treacă pe aici.

— Luchita, dă fuga şi mătură în faţa dughe-nii. Ce-ar zice oamenii îştia să vadă gunoi în stradă ?

— Ci-că aduc maşini.

— Jacinto zice că-s mai mult de două zeci.

— Asta-i bine.

— Asta-i bine.

— Trăiască gringoşil I

Agăţară steaguri deasupra uşilor ca în capitală de sărbătoarea Sfintei Inimi a lui Christos şi a Maicii Domnului; femeile se pieptănară cu apă de flori de portocal pentru a-şi deschide culoarea părului şi-şi puseră bluze cu brâe de culori vii, şi toţi ţăranii, gătiţi de Duminecă, erau gata să primească cu urale pe oaspeţii anunţaţi.

Preotul şi paracliserul se urcaseră pe acoperişul bisericii a cărei, tindă era înţesată de mulţime; în stradă, ştrengarii ce se bălăceau în noroi şi călăreţii cocoţaţi pe cai de corvoadă strigau ura în onoarea domnilor gringoşi. Numai Indienii se strecurau ca nişte umbre în mijlocufc larmei şi a pregătirilor. Când Albii se'nveseleau, ei aveau totdeauna a se teme de ceva.

Dimineaţa, către orele zece, trei automobile cu oaspeţi străini trecură prin sat fără a se opri; urmau apoi şapte camioane încărcate cu maşini. Surprinderea şi iuţeala automobilelor înăbuşiră uralele pregătite. În lipsă de altceva, se mulţumiră cu comentariile.

— Mamă, am văzut un domn cu părul roşu.

— Şi eu l-am văzut.

— Ce frumos era, semăna cu Dumnezeu.

— Oare o fi având şi ei neveste?

— O fi având şi ei copii ?

— Oare o fi bând şi ei rachiu?

— O fi bând şi el guarapo ?

— Ce tot vorbeşti ? Ce ei îs proşti să bea de astea ? Astea-s bune pentru alde noi.

Şi tot vorbind aşa, sătenii luară jos steagurile şi-şi puseră hainele de toate zilele.

Stând în picioare pe un zid, Mr. Chapy şi dor» Alfonso schiţau cu degetul arătător proectul primelor lucrări pe vastul plan al munţilor.

— Toate astea, se'ntelege că merg fără bordeie. Va trebui să construim aici locuinţele noastre, birourile, în sfârşit toate, zise gringoul, a- rătând în spre malurile fluviului.

— A! Când ofer eu ceva, apoi mă {în de cuvânt.

— Da, îi spusesem noi domnului Julio că era neapărată nevoe; trebue să trăim ca oamenii civilizaţi în case bune, bine aerisite şi cred că mi-Jurile astea sunt tocmai ce ne trebue nouă. **Şo**seaua nu-i proastă.

— Am fost nevoit s'o fac cu bâta.

— Bună bâtă. Well... Well... Vom instala fierăstrăul cel mare pe dealul ista, adăugă Mr, Chapy.

— Acolo ? întrebă proprietarul arătând către un mănunchi de huasipungouri.

— Yes. De aceea spuneam domnului Julio că trebue dărămat tot.
Gringoul mai arătă spre nişte colibe înghesuite prin cotiturile muntelui care, de asemenea, trebuiau să dispară.
— Avem lemn pentru un veac întreg, îndrăsnl să spună ,don Alfonso zâmbind mieros.
Mr. Chapy adăogă pe un ton confidenţial:
— Si încă altceva. N'ati citit că Cordilieri.i ori- entali, de partea aceasta a Anzilor, sunt plini CH petrol ?
— A I
— Ce n'ai ştiut ? Contractul e semnat de o bucată de vreme. Avem petrol aici. Am cercetat cu deamănuntul. De altfel, atât unchiul du- mitale cât şi dumneata, veti avea un câştig' serios la afacerea asta.
Vezi, ceeace ne place, nu e să ne umflăm în pene, ci să ne umflăm de bani; noi ştim să ne
ţinem gura, şi luăm ca pretext ....exploatarea lemnului, de pildă care, bagă de seamă nu e o afacere proastă, mai ales pentru început. Ţările astea sunt sălbatice şi bestiile astea nu vor sâ ne lase să exploatăm petrolul.
— Clipi din ochi şi râse arătându-şi dinţii.Dar aici, sunteţi liniştit, nimeni n'ar în- îndrăsni să crâcnească. Atât le-ar mai trebui. Cine, cine ar mai fi în stare să înfăptuiască aşa ceva ? A{i adus aici civilizaţia, strigă moşierul bătând din picior. Dar peretele de Iu', nefiind destul de rezistent, se prăbuşi rostogoliadu-l pe don Alfonso într'un nor de praf.
Râsetele străinului, fură pentru mândria lui don Alfonso ca un duş rece.
— Vezi... dragă prietene, că nu ştim oe ce călcăm.
— Ieşiţi afară 1

Indiana măcina orz într'o morişcă de piatră şi cei doi copii goneau găinile ca să nu se apropie de porumbul pus la uscat în mijlocul curţii.

Femeea şi copiii rămaseră cu gura căscată, doar câinele răspunse cu un lătrat prelung.

— Haide plecaţi mai repede I acum se'ncep lucrările aici.

Indianul ieşi din colibă.

— De ce să plecăm din colibă ? Aici e huasl-pungoul meu; încă de pe vremea boerului ăl bătrân.

— Asta nu ne priveşte, cărati-vă. E destul loc în munţi.

Şi pentru-că Indianul părea hotărît a nu se lăsa jefuit, unul dintre oameni îl înghionti de se rostogoli peste porumb, în timp ce se dădeau ordine ţăranilor veniţi cu târnăcoape şi lopeti.

— Haideţi, afară cu toate !

Peste puţin, acoperişul de paie se năruia îngropând sub el căminul sărăcăcios şi gol în care fusese păstrată de-alungul veacurilor taina unei 6emintii.

— Caraju... Mă duc să spun boerului! ameninţă nenorocitul, neştiind în neputinţa lui, cui tă se plângă.

— O să-ţi dea un picior, de n'ai să te mai vezi.

Distrus Indianul, înconjurat de femeea, copiii şi boarfele lui, se rugă :

— Atunci... unde ne-om mai petrece noi toată ziulica ? amitu I

— V'am mai spus, în munţi. Aeum, aveţm nevoe de pământurile astea.

Jefuit de tot avutul său, Indianul rămase împietrit şi mut.

Zidurile unse cu gudron începură să cadă peste salteaua sdrenţuită şi grămada de bălegar, peste

ponchou şi oalele de pământ, peste bunicul gârbovit ghemuit într'un ungher.
În cele din urmă, Indianul îşi strânse sdrenţele, găinile şi porumbul, luă în cârcă pe tatăl paralitic şi, urmat de femeea ce ducea legăturica cu boarfe, de copii şi de câine, o apucă pe drumul spre pădure.
Se gândise să ceară adăpost cumătrului Tu- cuso; dar în drum întâlni cete de Indieni cu familiile lor isgoniţi din colibe; printre ei era şi familia cumătrului.
Fiul lui Andres, care coborîse ia fluviu după apă, se'ntoarse în goană şi gâfâind preveni pe taică-său :
—^ Au venit la coliba lui Cachiluma şi o dărâmă. Comisaru' îl mare a zis că vine la bor- deiu ' tatii.
— Caraju I Ce ? trebue să le lăsăm huasipun- goul ?
— Ari, taîticu. Trebue s'o ştergem repede. Unde-l şchiopu' îla de Andres? ziceau ei
— IJnde-i şchiopu'îla ?
— Ari, tai'ticu.
— N'o să mă jefuiască ei aşa, caraju! spuse Indianul.
Andres îngălbeni; cu ochii mari sgâiţi, ie uita în jur în căutarea unui mijloc de apărare. Cum era cu putinţă să-l izgonească de la vatra lui, de la căminul lui de care era tot atât de legat ca şi copacul de pământul pădurii. Doar dacă l-or doborî cu securea !
În acelaş timp, svonurile despre noile măsuri ajunseră la uşile tuturor bordeelor de pe dealul cel mare, stârnind împotriviri înăbuşite.
Bărbaţii îşi suflecau ponchourile. Se pregăteau să primească scânteia ce avea să deslănţuie, puterea clocotitoare de care **erau** plini ochii, mâinile şi

dinţii lor. Furioşi, mormăiau blesteme pe'nfundate, scărpinându-se în cap până ce le dădea sângele, acel sânge de care aveau **nevoe** pentru a-şi spă'a **ura.** Agitaţi, intrau şi **ieşeau** din bordeie. Se băteau cu pumnii în piept ameninţând natura nepăsătoare, par'că **Dentru a a-** firma: aici e puterea noastră, al nostru e fluviul şi pământul lui mănos. Noi purtăm **în trup** puterea ce rodeşte, puterea de ură a robilor, purtăm în trup pământul **ce** zămisleşte viata, a- mestacat cu sângele nostru.
— Veniţi, veniţi, oameni de la" oraş, carajo!
Unde sunteţi voi şi vieţile voastre ?
Tot dealul cu cele o sută de bordeie fremăta fn frigurile aşteptării.
Gurile secaseră, ochii cercetau pădurea.
Dintr'acolo, ca o liuasca răsunătoare cu mll de lasouri, vocea cornului din care suna Andres urcat pe un zid, îi târâ pe toti ca mânaţi de un puhoi orb.
Dealul păru că se trezeşte, în timp ce valea şi niuntele cu miile lor de huasipungouri, dormeau.
Era doar o deşteptare parţială, sporadică ce înteţea furia sălbatică şi desmăţată a răsculaţilor.
Chemarea răsunătoare a cornului nu pătrunsese în toate colibele. Cele o sută de familii indiene se năpustiră; picioarele goale abia atingeau pământul. înfăţişarea huasipungourilor se schimbă par'că;. se trez.ră din îngrămădeala lor paşnică şi acum stăteau ghemuite ca un străjer pândind în dosul baricadei. Din copaci făcură turnuri de pândă; Un întreg arsenal de războiu fu ascuns în scobiturile muntelui.
Familiile din deal se năpusteau mânate de ură, cu gura schimonosită de mânie. Văzându-i venind în faţa huasipungo-ului său şi, dându-şi seama de disperarea mulţimii ce se'nghesuia în jurul lui, înarmată cu târnăcoape, cu securi, cu pumnii

strânşi, Chiliquinga stătu o clipă neştiind ce să facă. Mâna i se'ncleştă pe corn, şi pentru a nu amăgi setea războinică a Indienilor, aruncă cuvântul ce avea să le folosească de lozincă.
Sări jos de pe zid strigând :
— Nucanchic huasipungo!
— Nucanchic huasipungo ! urlă mulţimea ridicând armele ca un câine ce-şi sbârleşte părul înainte de a se năpusti în luptă. Strigătul se rostogoli în vale şi străbătu muntele pentru a se'nfige apoi în inima stăpânilor:
— Nucanchic huasipungo !
Mulţimea se resfiră pe cărare, vuind mereu. Câte unii, pentru a ajunge mai repede se lăsau la pământ dându-şi drumul de-a rostogolul
1) Hiias'ipungo-ul nostru.
pe povârniş în jos; fluerau cu degetele în gură, îşi fluturau ponchourile şi pălăriile făcând să răsune fără 'ncelare:
— Nucanchic huasipungo 1
Soarele ardea; În mijlocul mulţimii, femeile despletite, pe jumătate goale, urmate de sute de copii sdrenţăroşi, se văicăreau, întărind cu gemetele lor strigătele bărbaţilor :
— Nucanchic huasipungo !
Era strigătul lof. Erau mândri de el. Batalionul de ştrengari, imitând pe bărbaţi, se înarmase cu bastoane de trestie, cu crăci, cu smocuri de urzici ca să frece dosul tâlharilor, şi str.'ga şi el:
— Nucanchic huasipungo ! fără a şti până unde-i poate duce acest strigăt.
Prima ceată de răsvrătiţi se ciocni cu aceea a oamenilor ce înaintau sub conducerea lui Ja- cinto. Simţind pericolul, aceştia din urmă încercară s'o ia la fugă, dar era prea târziu; strigătele îi încercuiseră lovindu-i ca nişte gloanţe; erau încinşi

cu un brâu de foc ce se strângea mereu mai tare, gata să-i sugrume.
Andres se năpusti asupra lui Jacinto şi des- cărcă în capul jandarmului bâta lui grea din lemn de eucalipt. Ţăranul se clătină şi căzu pe brânci.
— Caraju ! strigă Indianul. I se părea că striveşte un păduche ce-i supsese sângele încă din vremea copilăriei.
Jacinto, neputându-se ridica, mergea în patru labe pentru a se feri de loviturile Indianului.
— Carajuuu ! repetă Andres; prada se piti printre tufişuri dese ca un păduche într'un smoc de păr.
— Acu ' n'ai să te mal mişti, caraju, mari- cun I
Printre cele şase cadavre ce zăceau întinse pe drum, erau şi acelea ale lui Jacinto şi Rodriguez chiorul. Copiii, gură-cască, făceau cerc în jurul lor, cu smocuri de urzici şi cu bete ridicate în chip de lumânări ce se poartă la procesiuni; rămaseră încremeniţi privind la trupurile înţepenite ale ţăranilor
— Iştia, dacă se scoală, muşcă I strigă fiul lui Andrés Chiliquinga făcând haz.
La auzul acestor cuvinte, ceilalţi copii se pregătiră s'o ia la fugă, speriaţi; dar înţelegând că era vorba de o glumă, se apropiară din nou, dornici să se joace cu aceşti oameni ce vroiau să-şi bată joc de ei prefăcându-se că dorm. Le atinseră întâi picioarele, pe urmă mâinile; îi loviră, le suflară în urechi, în nas; şi în sfârşit, îşi făcură nevoile peste ei.
Strigătele mulţimii se auzeau acum de la casa stăpânului. Mr. Chapy, mângâind umărul moşie-rului, şopti:
— Vezi, dragul meu, că nu ştim pe ce călcăm ?
— Hai să fugim la Qüito.
— Da, hai s'aducem forţă armată.

Pe şosea, trei automobile îşi luară vânt, în timp ce'n vale răsuna într'una strigătul de revoltă : '

— Nucanchic huasipungo 1

Casa părea adormită. Vederea ei înteţi strigă-tele Indienilor cari pătrunseră înăuntru sgâlţâind uşile vechi de la intrare cu ciocanele lor sculptate. Jşi scoaseră afară mamele, surorile şi fiicele din poduri şi din bucătării.

Deşi toate grânele fuseseră duse la Quito, mai rămăseseră în cameră merinde din belşug. Se ■săturară repede şi bănuiala începu a-i cuprinde: casa aceea nu părea ea oare că-i ţine ca prizonieri ? Hotărîră - îndată să-şi facă întăritura din propriile lor huasipungouri; fără a-şi da seama că această hotărîre aducea cu sine o înfrângere de neînlăturat.

Trei sute de oameni bine înarmaţi fuseseră însărcinaţi să potolească revolta. Aceste e,veni-< mente, ca şi toate evenimentele de felul acestora, fură socotite de către cercurile guvernamentale ca un atac al barbariei împotriva civilizaţiei.

— Să fie ucişi 1

— Să se isprăvească odată cu ei.

— Să-i stârpim.

— Trebue să-l apărăm pe acest om, această glorie naţională Alfonso Pereira. Prin pi opriile lui forţe a construit o şosea.

— Acest geniu financiar, Julio Pereira.

— Această yankee civilizatoare şi dezinteresată.

Când trupa sosi în sat, don Alfonso transmise ordinele sale ofiţerului comandant :

— Căutaţi de prindeţi vre-o câţiva în viaţă.

— E cam greu. Când cu faimoasa răscoală La Cuenca, generalul Naranjo, un om foarte milos, nu făcu decât să-i ameninţe punând să tragă salve în aer, dar totul fu în zadar: sunt tâmpiţi- 5 ^U G

— Sunt nişte sălbateci.

— Au fost nevoiţi să-i omoare pe toţi; erau mai mult de două mii, carajo; şi dacă nu eşti cu ochii în patru, poţi s'o păţeşti, spuse ofiţerul ciocnind cu moşierul. Femeea lui Jacinto care-l servea, începu să fie îngrijorată de lipsa soţului ei.
— Ce-o fi făcut Jacinto al meu ?
— S'o fi ascuns pe acolo undeva, nu l-o fi lăsat să treacă... Până s'o întoarce şi până când domnu ofiţer îşi va fi făcut datoria, tu te poţi duce să-l pofteşti pe părintele pân'aici.
— Asta o să fie o afacere de câteva ore. spuse ofiţerul luându-şi rămas bun.
— Mai luaţi un pahar, să prindeţi putere...
În după amiaza ceea, răsvrătiţii se treziră cu tirul mitralierelor.
Sgomotul lor încântă copiii; le amintea pe **a-** cela al rachetelor şi al plesnitoarelor.
împuşcăturile împrăştiaseră familiile Indiene pe deal ca pe nişte potârniclii. Patrulele de soldaţi începuseră să împresoare pe fugari.
— Ia uite-te prin tufişul ista; e unul acolo care-şi arată capul.
— Da, carajo,... se ascunde de ăia cari înaintează de partea cealaltă.
— Ai să vezi ce mai împuşcătură îi trag eu!
O detunătură răsuna; Indianul îşi încleştă mâinile pe piept, încearcă să rostească o plângere împotriva cerului, dar un al doilea glonţ îl răpuse.
— Taci din gură, carajo... Ai văzut în pomul ista ?
— Lasă-mi-l mie, îl dobor ca pe o pasăre.
Prada se desprins« de pe copac; rostogolin-du-se însă, Indianul rămase atârnat printre crengile de care se agăţaseră poalele panchou- lui său.
Câţiva copii **se** refugiaseră cu mamele lor sub ruşte crăci, ce se aplecau deasupra unui hârdău

mare cu apă noroioasă; **o** ploaie de mitraliere îi svârli în ciubăr.
Răpăitul puştilor îi scoase pe Indieni din as- cunzători.
Vremea trocea şi în curând apuse şi soarele printre băltoacele de sânge.
Vreo douăzeci de Indieni se întăriră în hua- sipungoul lui Andres Chiliquinga, aşezat la intrarea râpei celei mari.
Trebue să atacăm din fată. Panta e mare şi...
Convorbirea ofiţerului fu întreruptă de o stâncă enormă ce se rostogolea de pe povârniş sărind ca un taur furios.
— Carajo ! O să mi-o plătească.
— Indieni împuţiţi !
Prietenii lui Chiliquinga, adăpostindu-se în şanţul din faţa cabanei, rostogoleau pietre şi trăgeau cu o carabină încărcată pentru vânatul turturelelor.
Batalionul glorios se căţără pentru asalt, precedat de un foc susţinut de mitralieră. În şanţ femeile, copiii şi bărbaţii, rămâneau nemişcaţi unul după altul, răpuşi sub ploaia de gloanţe. Se auzeau urlete de durere ; copiii mureau la pieptul mamelor ; mamele mureau în răsunetul vae- telor copiilor lor. Într'un nor de pulbere, desnă- dăjduiţi, câţiva bărbaţi şi copii rămaşi încă în picioare se apărau aruncând pietre. Deodată, marginile şanţului se crestară cu vârfuri de baionetă.

Pe aici, taîticu... şopti fiul lui Chiliquinga, şi

trăgând pe taică-
său de ponchon, îl
mână către un
jgheab mic secat
ce ducea până la
colibă

.Patru Indieni care-l auziră pe copil, îi urmară. Ajungând la colibă, închiseră uşa în urma lor, baricadând-o cu tot ce le căzu sub mână. îşi curătară feţele pline de noroi însângerat; scuipau şi se scărpinau în cap, privind mereu cu ură ascunsă pe Andres, pricina pieirei lor. Desnă- dăjduiţi, se ghemuiră într'un colţ.

Afară, pocniturile mitralierelor amuţiră încetul cu încetul toate vaetele. Deodată, acoperişul de paie al bordeiului începu a sălta, ciuruit de o ploaie de gloanţe de mitralieră. Băiatul lui Andres, a cărui nepăsare copilărească dăduse pân' atunci curaj răsvrătiţilor, începu să tremure; bărbaţii priviră micuţul cu compătimire. O a do«;a ploaie de gloanţe aruncă pe copil de gâtul tatălui, de care se 'ncleştă cu disperare.

Micuţul izbucni' în hohote de plâns; şi groaza lui era aşa de mare că celor din jur li se uscă gâtul privindu-l.

— Taci, carajo! porunci tatăl înghiţindu-şi lacrămile.

Gloanţele pârâiau necontenit pe paiul acoperişului ce lua foc. 7

— Or să ne pârjolească ca pe nilşte purcei de India, caraja!

Fumul ce-i inneca le mărea desnădejdea şi frica înteţi plânsetele copilului. Unul dintre el se înnecă; se porniră cu toţii pe o tuse fără sfârşit ce le sfâşite gâtlejul. Moartea, da !... Dar vroiau aer... aer ! Din acoperişul în flăcări începură a cădea bucăţi-

— Deschide uşa.

— Deschide uşa, carajo !

Strigau svarcol!ndu-se înnăbuşiţi.

În spatele lor se adâncea râpa, deasupra ţâşnea focul, în faţă erau puştile, iar de jur împrejur îi învăluia fumul.

Chiliquinga scuipă un blestem, luă copilul în braţe, deschise uşa şi urlă.

— Ştergeţi-o, împuţiţilor !

Şi stând în pragul uşii, cu ochii închişi, strângându-şi copilul sub braţ, strigă cât putu mai tare :

— Carajuncu... Nucanchic huasipuiigo 1

Cobori dealul în fugă urmărit de răpăiala mitralierelor. Ceilalţi îl urmară :

— Nucanchic huasipungo! strigară şi aceştia-

Totul era cufundat în tăcere. Şi coliba se făcuse scrum.

Peste răsvrătirea înnăbuşită a Indienilor înfipseseră drapelul patriei; drapelul batalionului ce se acoperise de glorie neperitoare spinteca văzduhul cu limbile-i de foc ca un rânjet diavolesc.

Locul era liber.

Dar printre colibele dărâmate, printre grămezile de trupuri calde încă, apărură braţele slăbă- noage asemenea spicelor bătute de vântul îngheţat al mlaştinilor.

Glasurile lor sfâşietoare şopteau cu îndărătnicie :

— Nucanchic HuasipungoJ

Nucanchic Huasipungo !

Redactor responsabil: 7. ***SCHACHTER. Tehnoredactor: U. UKIUVKIU. Corectori: EM. ZtKILEK,*** & ***AlMU*** Dală în Jucru: 25. VHL 194P. Bun de Mpar : ia IX. 194a Forinal: 3212XtP. Tlrai : 5:iJT. Tlpogratla .Universul» Clasificarea zecimală 86 (8)-31=59.

1) Monedă ecuadorială care valora înainte de război vreo 5 franci.

1) înainte, acest cuvânt însemna fin; acum se întrebuinţează c ind e vorba de un copil mic, fără deosebire de sex.

3) Supă din cartofi mici (din acei cari se dau porcilor). în limba quochua, limba Indienilor din Ecuador, chu-hi, înseamnă porc. Mâncare principala la. munte.

1) Indienii nun^e ne toţi Albii toito, (tată), ***taîta*** **preotul, taîta, stăpânul.** ; <

3) În spanioleşte, fructe dela tropice.

n Trnrtus întocmai : falā, domnişoară. — Capătă însă o notă de respect când e vorba de stăpâna.

1) Provizii ce-şi iau Indienii pentru timpul lucrului.

1) Mâncare rece pe care Indianul o ia cu dânsul în călătoriile lungi..

1) Indian însărcinat cu supravegherea câmpului.

2) Ciorbă de maţe de bou.

3) Exclamaţie de surprindere.

1) Tub de fier sau trestie de zahăr prin care se suflă pentru a aţâţa focul.

1) Chapo este un amestec de făină şi apă.

1) Ţăran sud-american.

1) Insecte veninoase.

1) Boală a înălţimilor; prezintă diferite simptome.

1) *Pondo,* balercă de pământ în formă de urcior cu gura îngustă, în care se păstrează apa sau şişa.

1) Un fel de laso.

1) Jucării pirotechnice în formă de păpuşi

1) Mânrare Indian! de porc. Un fel de tocană din carne de porc cu cartofi.

1) Cartofi mici ce se dau de obicei porcilor.

1) Jelaniile rudelor în faţa cadavrului.